nr. 1, ianuarie 1985

Proletari din toate țările, uniți-vă!

(anul XCI, nr. 1181)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

1985 — semnificațiile noului an

Semne bune anul are. Îmbelșugarea de zăpezi a acestei ierni ne dă încredere pentru bogăția rodului de peste an. Munca oamenilor pămîntului românesc reprezintă garanția acestei rodnicii rîvnite. Sub semnul acestor dorințe și certitudini am pășit pe portalul anului cel nou — 1985. Un an din rotirea timpului, cu însemnătatea, cu semnificația lui particulară. Este anul cînd rotunjim cincinalul 1981—1985 și ne pregătim să începem realizarea cutezătoarelor proiecte de dezvoltare pentru sfîrșitul acestui mileniu, hotărîte de Congresul al XIII-lea al partidului.

Am pornit la un drum nu ușor, însuflețiți însă de convingerea că stă în puterea noastră să înfăptuim ceea ce ne-am propus prin programele de propășire a patriei. O convingere, un optimism ce se nutresc, așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Mesajul de Anul Nou, din realizările noastre de pînă acum. În cei 40 de ani de istorie nouă, cîți au trecut de la eroicul august 1944, puterea industrială a României a crescut de o sută de ori. Prin munca temeinică a poporului nostru, condus de Partidul comuniștilor, a înflorit în România o nouă civilizație, cea socialistă, s-a construit o societate mai dreaptă, al cărei țel este dezvoltarea și afirmarea plenară a omului. 1985 este o etapă în materializarea acestui proiect. Importantă, fără îndoială, pentru că de finalizarea prevederilor acestui cincinal, în care accentul s-a pus pe elementele calitative, depinde în mod decisiv demarajul în cincinalul viitor, a cărui emblemă este eficiența.

Desigur, suportul tuturor acestor impresionante realizări, ce jalonează ultimele decenii din istoria patriei, îl constituie acel suflu înnoitor declanșat de Congresul al IX-lea, în fierbintea vară a anului 1965. Așadar, în acest an se împlinesc 20 de ani de la memorabilul eveniment deschizător de orizonturi noi în existența milenară a poporului român. Iată, deci, mobilurile optimismului nostru, iată temeiurile noi ale vechii sintagme: „Semne bune anul are / semne bune de belșug / pentru brazda de sub plug".

Obiective îndrăznețe concentrează eforturile și elanurile unui întreg popor. Sub semnul acestora a început călătoria noastră prin an. Asemenea tuturor oamenilor acestei țări și noi, scriitorii, sîntem chemați să contribuim, cu puterile și mijloacele noastre, la dăltuirea chipului României contem-
... O vom face, ca întotdeauna, cu talentul, cu priceperea
...nd cărți cît mai bune, care să astîmpere setea
...menilor. E știut, fără frumusețea sufletului
...ă hrană spirituală puterea noastră de
...ta e darul nostru, al oamenilor con-
...i an nou — 1985. O răspundere
...tem însă în stare, cum am
...ească, să o ducem cu

omagiu

imn aniversar

cinstire

Nimic nu-i mai de preț decît
... țării tale

făuritor al perenității noastre

Grandiosul Raport, prezentat în marele forum al comuniștilor de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut un deosebit ecou în inimile tuturor oamenilor de la noi și de pretutindeni prin jalonarea viitorului pașnic al poporului român și prin chemarea adresată tuturor națiunilor de a se întrece între ele în făurirea păcii, bunăstării și fericirii omului de azi și de mîine.

Istoria multimilenară a neamului românesc a consemnat cu litere de aur în conștiința posterității personalități ca Burebista, Decebal, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Alexandru Ioan Cuza, care, prin spiritul lor de dreptate, cinste și clarviziune, au militat cu rară dăruire pentru zidirea întru pace a țării lor și a lumii, căci nimic nu-i dă fericire omului după zilele de muncă și trudă decît iubirea în liniște a realizărilor și visurilor patriei sale. Sevele pămîntului nostru sacru au extras, filtrînd prin timp, tot ce a fost mai bun și mai viteaz din marii bărbați ai neamului întruchipînd rarele virtuți în eroul eroilor poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care prin vasta sa operă teoretică tradusă în majoritatea limbilor globului și prin inestimabilele și amplele sale acțiuni pentru o nouă ordine economică, pentru un nou climat de colaborare și pace între popoare se situează, de departe, drept cel mai mare gînditor revoluționar al epocii noastre. Cei care nu cunosc bine istoria românilor își manifestă uimirea cum de a fost posibil ca un popor nu foarte numeros să dea omenirii pe cel mai îndrăgit fiu al planetei, întrucît ei nu știu că românii întotdeauna au introdus **un stil nou** în abordarea fenomenelor sociale. De la Dimitrie Cantemir pînă la Nicolae Titulescu, românii au militat pentru construirea bunăstării și păcii universale, iar președintele țării noastre nu a devenit întîmplător erou al păcii, ci dezvoltînd creator o tradiție politică printr-un prometeic efort teoretic și practic de anvergură cu profundă responsabilitate pentru afirmarea principiilor românești în relațiile dintre state.

Reinvestirea de către Congresul al XIII-lea al P.C.R. a tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului și a poporului a dezlănțuit fertile sentimente de bucurie și entuziasm în inima fiecărui om al muncii, părtaș și participant activ la făurirea nemuritoarei „epoci Ceaușescu". Marele om român a dat formă și direcție sigură visului fiecăruia dintre noi, indiferent de profesie și a sădit dorința de a ne depăși mereu, de a fi mîndri de sudoarea frunții noastre aureolată de mîndria demnității, libertății și independenței sub soare. Acțiunile de largă amploare și vigoare pe arena internă și internațională ale partidului nostru poartă inconfundabila efigie a personalității președintelui Republicii : umanismul, spiritul novator, vizionarismul, principialitatea, rara și distinsa capacitate de a investiga și sintetiza evoluțiile și tendințele noi, de a surprinde contradicțiile și de a desprinde concluziile practice, consecvente în atingerea țelurilor propuse, devotamentul, abnegația și pasiunea cu care slujește aspirațiile fundamentale ale poporului român, comune în esența lor — pacea, colaborarea, înțelegerea între națiuni a tuturor popoarelor. Deci, miracolul românesc nu este un fenomen întîmplător, spontan și căzut din ceruri, ci rezultatul colosalelor eforturi ale spiritului și brațelor după îndelungi ani de suferință, și nedreptate istorică ; la temelia fiecărei zidiri, teze, acțiuni de rezonanță se găsesc sudoarea tîmplelor argintate de nopțile de insomnii trăite în zbucium creator și jertfa vieții personale a ctitorului României contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai muncitor dintre muncitori, cel mai cutezător dintre cutezători, cel mai înțelept dintre înțelepți, a cărui menire și vocație a fost de a ridica pe culmi nebănuite numele de român, fiindcă a fost și este ferm convins că viața-i aparține întregului popor, care l-a ales stindard și călăuză spre comunism.

Iată că în timp ce în economia mondială criza se adîncește luînd forme contorsionate, descurajante pentru multă lume lipsită de dreptul elementar la muncă, genialul arhitect și poet al prezentului și viitorului patriei în independență, libertate și demnitate ne prezintă nouă un grandios program prin care România întreagă va deveni un imens stup în care fiecare om, după puterea și priceperea lui, este chemat să-și pună și mai mult în valoare spiritul de invenție și creație. Viitorul se configurează cu limpezime și optimismul nostru nu este gratuit, avem deplina libertate de a ne iubi cu fervoare patria prin muncă și de a generaliza noul peste tot, fiindcă „Cine dorește să fie revoluționar va fi întotdeauna în fruntea transformării societății, a noului !" Este meritul incontestabil al tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi înarmat partidul cu teza mobilizatoare privind continuitatea procesului revoluționar în țara noastră, astfel ca fiecare om al muncii să fie și un promotor al noului, al folosirii cuceririlor științifice și al inteligenței creatoare.

Pornind de la propria noastră experiență, pacea, dreptatea și echitatea nu pot exista doar pentru un popor, ci pentru toate popoarele planetei. Spre mîndria și gloria noastră, întreaga lume își îndreaptă nădejdea de pace spre Eroul națiunii române.

Stelian BABOI

spiritul revoluționar în acțiune

Scriitorul român contemporan studiază și își însușește Documentele Congresului al XIII-lea și toate Documentele Partidului, Cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu de pe pozițiile unei înalte conștiințe politice, civice și artistice, ca parte integrantă a însăși rațiunii existenței sale caracteristice de om al cetății și ca om de creație. Responsabilitatea sa revoluționară în fața destinului patriei, al mersului neabătut al patriei spre noi cuceriri vitale care să asigure o existență de certitudini și lumină generațiilor prezente și viitoare se răsfrînge pe întreaga arie de preocupări ale întregului popor. Scriitorul român contemporan nu poate și nici nu spune că pe el îl privesc doar probleme specifice artei, că întreg ansamblul de eforturi colective, — la care se referea tovarășul Nicolae Ceaușescu și în emoționantul său mesaj de la cumpăna trecerii spre anul 1985, pentru realizarea în fapte concrete a prevederilor planului național, ca bază palpabilă a bunăstării materiale și înfloririi spirituale a întregului popor, — îi sînt colaterale domeniului privilegiat al creației sale individuale. Forța literaturii române actuale izvorăște tocmai din contactul nemijlocit și permanent cu problematica socială la nivel general și totodată diferențiat, cu frămîntările și aspirațiile omului muncii socialiste înfăptuitorul tuturor realizărilor epocii noi cu care ne mîndrim, om ce depășește într-un evident chip creator obstacolele ce le întîmpină ori care ar fi ele? O asemenea mentalitate principială animă și eforturile de tip particular ale producătorilor de literatură, apropiați tot mai mult și tot mai intim de epopeea scrisă în fapte a muncii netăgăduit creatoare evidențiată de un popor întreg.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara comună a Comitetului Central al P.C.R. și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 10 decembrie 1984 este o strălucită, sinteză — vizionară, și foarte concretă — de coordonare în perspectivă a potențialului național în domenii de activitate fundamentale. Prin votul unamin al Marii Adunări Naționale au fost investite, ca o consecință logică, a acestora, cu putere de lege : **Planul național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1985 ; Planul de dezvoltare a agriculturii și industriei alimentare pe 1985 ; Bugetul de stat pe 1985 și Programul privind autoconducerea și autoaprovizionarea pentru asigurarea bunei aprovizionări a populației cu produse agroalimentare și bunuri industriale de consum pe perioada 1 octombrie 1984 —30 septembrie 1985.** Studiind aceste legi, scriitorul care, la rîndu-i, este un călăuzitor avizat de conștiințe, remarcă, în primul rînd, caracterul lor profund umanist, ceea ce-i esențial a fi difuzat convingător inclusiv prin mijloacele mass-media disponibile. Dar cîte idei nu sînt incluse în aceste cifre îndelung chibzuite ce-și așteaptă ecloziunea în lumea sensibilă ? O prevedere legică bugetară, de pildă, care hotărăște că ponderea principală a venitului național (96,4 la sută) va proveni de la unitățile de stat, 2,4 la sută de la unitățile cooperatiste și numai 1,2 la sută va reprezenta contribuția populației, arată mai întîi forța uriașă a orînduirii socialiste, temeinicia de neclintit a bazei sale economice cît și superioritatea procesului de repartiție conceput prin toate implicările sale. Tot astfel, în vederea perfecționării în continuare a mecanismului economico-financiar, de la 1 ianuarie 1985 s-a avut în vedere reducerea cotelor pe baza cărora se plătește contribuția pentru asigurări sociale cu un procent, — dar ce înseamnă un singur procent la scară republicană ! —, fondurile pentru cercetarea științifică sporind la 2,1 miliarde lei, iar pentru învățămînt la 17,9 miliarde lei. Finanțarea de la buget a creșterii calității vieții constituie o constantă a grijii statului nostru socialist pentru toți oamenii muncii. Astfel, s-au acordat în exercițiul anului 1985 sume importante, sporite față de bugetul anterior, pentru ocrotirea sănătății, cultură și artă, educație fizică și sport, alocații de stat și ajutoare pentru copii, pensii de toate categoriile etc. Fiecare dintre aceste prevederi și toate împreună sînt și o uriașă avuție spirituală, un tezaur de sensibilizare și avînt. Ele generează siguranță, optimism, dorință neabătută de propășire a neamului nostru. Ele înaripează imaginația creatorilor. Într-o astfel de perspectivă se înscrie chemarea mobilizatoare a Consiliului Național al Oamenilor Muncii în vederea creșterii rentabilității și a eficienței economice urmărind realizarea producției planificate în condițiile valorificării superioare a tuturor resurselor de materii prime, materiale și energetice, asigurarea riguroasă a respectării legislației socialiste în ceea ce privește modul de constituire și utilizare a fondurilor proprii în toate unitățile — baza autoconducerii și autogestiunii. Acest întreg ansamblu de legi a fost elaborat, etapă cu etapă, sub directa conducere și îndrumare nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu și reflectă pregnant viziunea profund științifică și gîndirea creatoare, atotcuprinzătoare a secretarului general al partidului, contribuția sa determinantă în elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului, întemeiată pe aplicarea principiilor și adevărurilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale României, îndreptată statornic în direcția înfloririi multilaterale a țării, creșterii bunăstării generale, întăririi independenței și suveranității naționale.

Iuliu MOLDOVEANU

tezaur

civilizația lemnului

Într-o zi frumoasă cu cer voronețian am vizitat Cîmpulung-Moldovenesc, străveche așezare bucovineană în care, vorba poetului Dragoș Vicol, „...zimbrii din legendă boncăluiesc prelung". M-am oprit în fața Muzeului „Arta lemnului" și, împreună cu directorul prestigioasei instituții, unică în felul ei, am pătruns în tainele civilizației lemnului.

Aveam să mă conving că valoarea celor peste 14000 de obiecte expuse izvorăște din istoricul pe care-l etalează și-l povestește, din vechime — multe au între 200 și 300 de ani —, dar și din unicitatea lor. Fiecare exponat, chiar dacă la prima vedere are aceeași denumire, este unicat. Cea dintîi piesă în fața căreia m-am oprit, expusă în holul de la intrare, la etaj, a fost o secțiune tăiată dintr-un uriaș molid, cu un diametru impresionant, care se păstrează de mai bine de 700 de ani. În prima sală am privit uneltele pe care le-au folosit păstorii și lucrătorii pămîntului de la poalele Rarăului și din imediata apropiere a Giumalăului, din secularii codri ai Slătioarei și de pe valea cristalinului rîu al Moldovei, care și-au confecționat unelte utile, împodobindu-le cu mult gust și fantezie. Sînt unelte tradiționale pe care locuitorii satelor din Obcinile Bucovinei le mai folosesc și astăzi la treburile din gospodăriile lor : scule pentru tăiat și cioplit lemnul, pentru măsurat, însemnat ori găurit, trașca sau ferăstrăul mare pentru spintecat copacii în scînduri. Tot în prima sală se află mai multe secțiuni din esențele de lemn folosite la confecționarea obiectelor din muzeu. Dominante sînt esențele de molid și de brad. Cu măiestrie a fost prelucrat și lemnul de frasin, stejar, paltin, nuc, tei, mesteacăn, fag. Un loc aparte este rezervat lemnului de tisă, o relicvă care vine din era terțiară. În zonă se păstrează încă șase exemplare declarate monumente ale naturii. Sînt expuși și cîțiva stupi primitivi pentru albine și o centrifugă pentru stors fagurii, care datează de mai bine de 150 de ani ; un viu interes prezintă uneltele și piesele folosite la vînătoare și pescuit, coșurile pentru fructele de pădure. Încă din timpurile îndepărtate, lemnul era pirogravat cu dălțile arse în foc. Am admirat o rindea și multe alte unelte pirogravate ori sculptate, care erau folosite la înălțarea caselor, acoperite cu șindrilă sau draniță, de dimensiuni mari, pentru economisirea cuielor din lemn de tisă. În sălile a doua și a treia sînt expuse numeroase obiecte legate de păstorit ; o bogată colecție de linguri și bîte ciobănești, toate ornamentate cu migală și măiestrie. Rețin atenția căușele pentru apă — unul în formă de pasăre stilizată —, centurile cu ținte ale căror ornamente florale au fost turnate în forme de piatră, răbojul, putineele și cumpenele, braele pentru bătutul brînzei, recipiente pentru chiag, bastoanele păstorilor. Cîteva bîte sînt adevărate obiecte de artă pe ele fiind sculptate Balada Mioriței și Legenda ctitoriei Putna. În cea de a patra sală am zăbovit în fața uneltelor folosite în agricultură — pluguri de lemn cu unul și cu două brăzdare, grape, coase, tocuri pentru piatra de ascuțit și coporii, ornate cu flori și capul bourului, furci, greble, vase pentru măsurarea cerealelor, forme pentru pîine, pive pentru grîu, făină și sare, o rîșniță din piatră, metal și lemn, o presă cu ajutorul căreia se obține uleiul din semințe de dovleac, de in și de cînepă. Alte două săli sînt destinate mijloacelor de transport ; aici se încearcă o sinteză a evoluției roții — dintr-o singură bucată în secolul al XV-lea, a carului mare din secolul al XVI-lea folosit la transportarea cerealelor și a vinului și a carului mic necesar gospodăriei. Sanciul mare, gurgoanele pentru țugărit și sania de sărbătoare, întregesc obiectele din aceste săli, unicate pe plan național.

Într-o sală specială au fost rînduite vasele folosite în gospodăria țărănească. Piesele — donițe și donicioare, balercuțe pentru păstrarea țuicii, sărările din coajă de mesteacăn, pipernițele și lingurile din lemn — se disting prin finețe și splendide decorații, adevărate bijuterii. Trecînd prin sala unde se află instrumentele populare, privirea se o-
preşte la taraful tradițional d[illegible]
vina, la fluiere și cavale[illegible]
colecția de buciume, [illegible]
foloseau pentru a [illegible]
tanțe, de pe un[illegible]
ția de furci [illegible]
ta, vîrteln[illegible]
adevăr[illegible]
de [illegible]

o dezbatere posibilă: valoare și mesaj

Potrivit orientărilor Congresului al XIII-lea, literatura actuală, la rîndul ei, este chemată să se inspire de la „izvorul viu al muncii, al vieții poporului nostru" avînd **drept țel** al sublimei sale existențe și justificări realizarea capodoperei epocii revoluției socialiste victorioase, ca supremă încoronare a virtuților creatoare omenești închinate omului. Drumul de urmat nu este absolut identic și nici edenic, de unde o anumită specificitate a mesajului. Cum este îndeobște și foarte bine cunoscut, Programul ideologic al partidului cultivă în rîndul oamenilor muncii, deci și al creatorilor, convingeri ferme, încrederea nestrămutată în idealurile socialismului și ale patriotismului, atitudini înaintate, în concordanță cu etica revoluționară, explică modalitățile și condițiile apariției fenomenelor noi, îndrăznețe, ori a mentalităților retrograde, în deplină dialectică, totul fiind subordonat înfăptuirii neîntrerupte a unui progres social și moral neabătut. Firește că apar greutăți, neîmpliniri, neînțelegeri, chiar contradicții. Generalizînd această experiență nemaiîntîlnită în istorie, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea că „Omenirea are nevoie de gîndire creatoare, de oameni care să judece, să reflecteze, să-și exprime părerea despre noile procese sociale. Fără îndoială nu toți vor fi la înălțime, nu toți vor formula cele mai juste puncte de vedere. Dar numai din confruntarea ideilor se poate asigura mersul înainte al științei sociale". S-a mai făcut observația că nu o singură dată în decursul istoriei, științele sociale s-au constituit în sisteme închise, dominate de iluzia că s-a atins punctul terminus al cunoașterii. De fiecare dată însă viața a luat-o înainte, în virtutea dreptului său suveran și oricare „filozofie" ce a dorit să trăiască a fost obligată s-o urmeze, să se transforme ea însăși și să-și urmeze astfel și în fapt adevăratele-i rațiuni. Și astfel omul se regăsește mereu prezent (o idee ce o preluăm : unii oameni acceptă să moară pentru ca să trăiască Omul), în toată complexitatea sa, cu încredere în perfectibilitatea sa, în legitățile devenirii umane. Filozofia revoluționară, smulgîndu-i iluziile, somnolente ori violente, îl îndeamnă la un efort conștient și sistematic în domeniul propriei sale construcții. Ceea ce nu-i totuna cu o operă dinainte realizată ci-i un titlu de mîndrie pentru înfăptuitorii ei într-un proces îndelung și adesea contradictoriu. Raza călăuzitoare a conștiinței luminate a fost întotdeauna prezentă în acțiunile inevitabil noi, revoluționare, ale tuturor generațiilor, literatura timpurilor fiind o constantă mărturie. Patrioții de la **Dacia viitoare** scriau într-un articol — program din 16 februarie 1885 : „Junime română ! Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc, părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume".

În zilele eforturilor eroice contemporane, dragostea profundă pentru poporul tău, pentru istoria, realizările și aspirațiile sale, respectul cuvenit datorat celorlalte popoare, iubirea pentru vocația, cultura, onestitatea, inteligența, umorul, toleranța, aspirația necurmată spre dreptate și pace, imaginația — toate acestea îndelung particularizate într-un anume spațiu geografic și sufletesc — pe care poporul tău le dovedește atît la bine cît și la greu au fost întotdeauna izvoarele creației perene în orice domeniu și [illegible] acum îndemn la cutezanță [illegible]

augustin z. n. pop

„cred în Eminescu ca în soare, în magia frumosului și în veșnicia neamului românesc"

— Stimate Augustin Z. N. Pop, vă invit acum, în cel de al 75-lea an al viețuirii, la o spovedanie despre cele ce au fost, trecîndu-se ca anotimpurile, întîmplări mai de seamă în existența dumneavoastră. Întîi și întîi aș dori să aflu dacă drumul spre Litere a fost jocul hazardului sau opțiunea domniei voastre ?

■ **Drumul meu către filologie a fost marcat de faptul că la Liceul „Sf. Sava" am avut la disciplina literară profesori de înaltă vocație metodologică. Mă gîndesc la Grigore Forțu a cărui exegeză la** Sonetul Veneției **o păstrez și la vîrsta de astăzi în urechi și în forul meu lăuntric ; mă gîndesc la Paul I. Papadopol, la rîndul său elev al lui Grigore Forțu, la Galați, în paralela metodologiei predării limbii române în clasele liceale, el care, avînd o inițiere apreciabilă pentru istoria literară, a publicat cîteva monografii și comunicări în domeniul istoriei literare, mai ales în publicația periodică a lui Petre V. Haneș,** Preocupări literare ; **cuprind aici și pe criticul Pompiliu Constantinescu, în disocierile explicative, era atît de intens încît el însuși se transporta emotiv în armonia estetică îndeosebi.**

— În 1929, ca student, ați cîștigat premiul pentru **Istoria literaturii române**. Titularul acestei discipline era Nicolae Iorga. Printre laureații acelui an se numărau Cicerone Theodorescu la **Estetică**, Alexandru Ciorănescu la **Italiană** și Ion Zamfirescu la **Filozofie**. Iorga, al cărui discipol ați devenit, a fost cel care a picurat în sufletul dumneavoastră dulcea „otravă" a patimei pentru document. Ce rol a avut marele istoric în formarea viitorilor specialiști ? Detractorii lui Iorga, și nu numai ei, au minimalizat sau au negat rolul acestuia de constructor de conștiințe.

■ **La Facultatea de litere și filosofie din București am beneficiat de luminile lui N. Iorga, care, pe lîngă cursul său de patru ore pe săptămînă după ieșirea la pensie a lui Ion Bianu, în vara anului 1928, tot săptămînal ținea cinci seminarii care propriu-zis însemnau încă cinci cursuri. Iorga, prin perspectivele largi, ne dădea dimensiunea națională și integrarea culturii românești în circuitul universal. La finele anului universitar 1928—1929, în ziua înmormîntării prietenului său, matematicianul Traian Lalescu, subiectului propus tratării în scris :** Lupta specificului național pe căile de infiltrație străină, **i s-au acordat trei ore, în amfiteatrul „Al. Odobescu", și din cîți colegi participau, strălucitul istoric mi-a decernat, cu nota maximă, premiul de** Istoria literaturii române **pe Universitatea București, însoțit de un dar substanțial de patruzeci de cărți, cele mai multe apărute la „Casa Școalelor sau în editura proprie a istoricului, „Datina", de la Vălenii de Munte.**

Copil orfan, la Botoșani, Nicolae Iorga îl văzuse pe Eminescu, bolnav, îngrijit de sora-i oloagă. El a editat în două volumașe poeziile lui Eminescu și nu o dată, pe tot întinsul țării, n-a pregetat să evoce personalitatea lui Eminescu, mai ales în raporturile cu generația lui și pentru cele posterioare. Tot profesorul Iorga a imprimat la Vălenii de Munte, datorită osirdiei lui G. T. Kirileanu, un grupaj de articole politice ale lui Eminescu sub intitularea : Icoane vechi și nouă. **Contemporaneitatea datorează foarte mult lui N. Iorga, care a creat o adevărată școală de istorie pe temeiuri de anchete și documentație inedită, îndemnuri primite și de la mari modelatori, care au fost universitarii : N. Cartojan, Demostene Russo, P. P. Panaitescu și Dan Simionescu.**

— Ce alți dascăli de la litere au marcat începuturile dumneavoastră și ale generației din care faceți parte ?

■ **La cursul de literatură română am profitat de perspectivele** Științei literaturii **a lui Mihail Dragomirescu, care, tinerel, se formase la** Convorbiri literare **și sub atenția specială a lui Titu Maiorescu ; ulterior, Dragomirescu se va rupe insurgent de junimiști, de** Convorbiri literare, **întemeind revista personală, cu literatură de bună calitate,** Convorbiri critice.

Dragomirescu îl cunoscuse, în Capitală, pe Eminescu, la amfitrionul Junimii, str. Mercur nr. 1, și el a păstrat pînă la sfîrșitul vieții sale autograful traducerii lui Eminescu : Lais, **după Emil Augier. Laura Dragomirescu cea de a treia soție a criticului-esteticiian, a încredințat lui Ilie E. Torouțiu acest prețios manuscris, despre care unii au presupus că este opera originală a poetului din ultima parte a vieții lui. Torouțiu l-a imprimat în** Convorbiri literare **cu o parte de facsimile ce scot în evidență și intervențiile de neîngăduit ale Olimpianului, care nu sînt deloc reușite (Maiorescu, el însuși, scrisese poezii de iubire în limba germană).**

Alt cadru universitar ce mi-a impus o deosebită stimă a fost Ovid Densușianu, al cărui tată, Aron Densusianu, de la Universitatea din Iași. criticase acid pe Eminescu ca om și creator, tot atît de injurios ca și canonicul blăjean Alexandru Grama, ascuns sub masca anonimatului. Romanistul de la Universitatea din București își dădea seama prea bine de ineptia, lipsa de criterii valorice, carențele de umanitate ale tatălui său față de geniul eminescian, într-o vreme cînd Eminescu, greu suferind, nu-i mai putea răspunde. Ceva similar se petrecuse cu Epigrama **lui Al. Macedonski, din 1883.**

Cursurile lui Ovid Densusianu, nu numai că nu ocoleau creația eminesciană, dar o valorificau deplin în procesul metaforelor și structurilor inefabile. În acei ani ai juneței am prins cursul lui D. Caracostea despre expresivitatea limbajului artistic eminescian, cu aplicarea principiilor „Școalei lingvistice de la Praga". Pe Caracostea l-am audiat doar la prelegerile despre Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi și Grigore Alexandrescu, cursuri slabe, fără originalitate și dependente de monografiile meritorii iscălite de E. Lovinescu și de contribuțiile lui G. Bogdan-Duică.

— În anii studenției dumneavoastră, profesorul Ovid Densusianu v-a încredințat o nobilă și neobișnuită misiune, să-l însoțiți și să-l îndrumați în învățarea limbii române pe profesorul suedez Alf Lombard. Ce a însemnat întîlnirea cu acest învățat al limbii ?

■ **Am studiat, fără nici o absență, timp de trei ani activitățile universitare ale lui Ovid Densusianu, la cursuri și seminarii ; i-am devenit discipol apropiat, mi-a devenit confident și, cînd suedezul Alf Lombard dorise să studieze procesul viu al limbii române literare, profesorul m-a recomandat (acum cincizeci de ani în urmă) să-i fiu călăuzitor în anchetele pe care acesta le va întreprinde pe teren, foarte atent la fonetisme. Lombard a verificat pronunția mea și pe texte din** Povestirile **lui Petre Ispirescu. Vreme de-o lună, în decembrie 1934, în** Calea Victoriei **nr. 98, la mine acasă și la o pensiune unde locuia, pe str. Victor Emanuel. De la București a plecat la Constantinopol, spre a vedea pe Leo Spitzer, care trebuise să se expatrieze din cauza persecuțiilor naziste din țara sa. Din aceste inițieri a rezultat** La prononcion du Roumain, **lucrare de fonetică apărută la Academia din Stockholm. Pentru mine, a fost un prilej de a cunoaște un romanist complet, devenit ulterior mare prieten al țării și limbii noastre. Universitatea din Cluj-Napoca, la propunerea lui Sextil Pușcariu, i-a decernat titlul de Doctor Honoris Causa, iar Academia Română, apoi, l-a onorat cu titlul de membru corespondent al ei. De-o jumătate de secol cultiv admirația savantului de la Lund și, de fiecare dată, cînd ne regăsim evocăm detaliile întîlnirilor noastre. Purtăm o corespondență de nobilă condescendență. Cînd am împlinit șaptezeci de ani, Lombard a ținut să mă felicite personal la București.**

— În ce împrejurări ați început anevoioasa, istovitoarea dar, deseori, reconfortanta cercetare a documentului eminescian ?

■ **În investigarea documentației inedite, privind biografia și complexul personalității lui Eminescu, un imbold deosebit mi-au constituit și studiile metodice și monografiile lui G. Bogdan Duică, strălucită figură a istoriografiei noastre literare, precum și** Multe și măruntele **sale contribuții eminesciene publicate în „Viața Românească", „Patria", „Societatea de mîine" ș.a., fără de care nu se mai poate scrie astăzi despre „rîul — suflet românesc" — Eminescu. El și-a dat seama că exegeza literară nu poate fi pietrificată în timp și a folosit informații eterogene prețioase, de necontestat, precum se impun și monografiile sale „academice" despre G. Lazăr, Simion Bărnuțiu Eftimie Murgu, Ion Barac ș.a. Nu l-am avut profesor, ci un mare model ; cu Dimitrie Popovici, urmașul lui Duică, la catedra de la Cluj, am fost coleg de catedră și mi-a recenzat monografia despre Aglae, sora poetului, apărută în forma dintîi într-un periodic bucovinean.**

— Care a fost prima descoperire în această muncă de furnică, adunînd fărîma zi și noapte, fără hodină, aparent fără spor, dar din fărîme ivindu-se, de multe ori, ceva impresionant, impresionant în acest caz mai ales prin semnificații ?

■ **Din cîte îmi aduc aminte, cele dintîi materiale inedite pe care le-am consemnat „contributiv" au fost o serie de mărturisiri ale poetului macedonskian Alexandru Obedenaru despre o serie de implicații, privind raporturile dintre autorul** Florii albastre **și directorul** Literatorului.

— Dar care a fost cea mai importantă descoperire sau cele mai importante, care, după opinia dv. au schimbat o anume viziune statuată despre Eminescu ?

■ **Mă gîndesc la zecile de documente eterogene, privind condițiile funciare ale căminarului Gh. Eminovici și cele referitoare la Raluca Eminovici, „dulcea mamă", cuprinse în** Contribuții documentare la biografia lui Eminescu ; **unele dintre ele cu informații anterioare nașterii poetului, cum sînt cele în legătură cu raporturile administrative ale lui Gheorghe Eminovici cu familia Constantin Bals, și cu Hurmuzăkeștii. Să nu pierdem din vedere nici conflictele lui spirituale și materiale cu versificatorul Dimitrie Petrino, fiul uneia dintre Hurmuzăkești, prin căsătorie cu Eufrosina Petrino, și avatarurile lui Eminescu ce i-au urmat, mai ales în etapa ieșeană, pe cînd poetul condusese cu competență și elan Biblioteca Universității din Iași, și cînd, prin înscenare și furie politicianistă liberală, a fost deferit procuraturii din Iași. Procurorul N. Stoica a clasat urmărirea penală cerută de Dimitrie Petrino și de către susținătorii acestuia din fruntea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii (mă refer la ministrul Gheorghe Chițu).**

— Ați lucrat cîțiva ani buni la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei. Evident nu întîmplător. Ați avut privilegiul să treacă sub privirile, pe care aceste manuscrise le-au ars cu fierul roșu parcă, multe dintre cele mai de preț comori ale scrisului românesc. Sipetul acesta s-a îmbogățit cu valori relevante în acel răstimp.

■ **Îmi aduc aminte cu drag de încadrarea mea pe o jumătate de normă la Biblioteca Academiei Române, pe post de cercetător principal și de expert. În 1954, instituția avea statut de institut de cercetare. Am parcurs comorile ei de cărți rare, de manuscrise și de corespondența primită și emisă de clasicii literaturii române. Conducătorii secției respective au fost la acea dată renumiții Alexandru Elian și Gabriel Ștrempel, ultimul și astăzi în fruntea numitului larg fond de documentare. La prima sesiune de comunicări, am susținut pe bază de documente inedite și investigații de teren un referat asupra destinului bibliotecii lui Dimitrie Bolintineanu. Am colaborat și la alte caiete de comunicări cu materiale despre G. Asachi, Mihail Kogălniceanu, circulația vechii cărți românești de-a lungul și de-a latul întinsului țării.**

De la informarea bibliografică, de care dispuneam încă din studenție, am trecut la studiile pe bază de inedite. Mi-a fost foarte util stagiul la înalta instituție academică și orizontul meu a sporit cu documentarea nouă. Acolo, la mesele de cristal negru, nu o dată, în fața locului rezervat lui Perpessicius, am răsfoit și mîngîiat filă cu filă cele patruzeci și două de „manuscrise românești" ale lui Eminescu : variante ale creației poetice, concepte de jurnalistică, de dramaturgie, de proză literară și traduceri, de culegeri folclorice, depuse la Academie în 1902 de către Titu Maiorescu.

Datorez foarte mult bibliotecii ctitorită, în forma ei modernă, de către Ion Bianu.

— În vremea aceea, cît ați fost cercetător la Biblioteca Academiei, vi s-a oferit posibilitatea să studiați manuscrisul, dar și să cunoașteți fascinația pe care acesta o exercita asupra unor oameni, cercetători, martiri adesea, sacrificînru-și ființa pentru ființa noastră spirituală. Din aceste observații s-a născut, desigur, cultul pentru Perpessicius, despre care ați scris chiar în revista noastră. Ce ați mai văzut în acei ani și vi se pare demn de a fi știut și de alții ?

■ **În epoca respectivă, am consultat foarte multe piese documentare ori de cîte ori în țară și peste hotare mi-a fost dat să le caut, să le găsesc sau să mi se semnaleze existența lor. În prefața de la** Noi contribuții documentare la biografia lui Eminescu **ca să dau un exemplu de documentare pe „piese noi", am specificat fondurile folosite pentru acest volum din 1969, și anume :** manuscrisele eminesciene ; **Arhiva Titu Maiorescu ; Arhiva Ioan Slavici ; Arhiva Al. C. Cuza ; Arhiva Teodor Rădulescu ; Arhiva Al. A. Macedonski ; Arhiva G. Barit, vol. XV ; Arhiva Comitetului de doamne din Iași, 1877—1878, vol. I—II ; Fondul de manuscrise Miron Pompiliu ; Arhiva colonel Gh. Eminescu ; Arhiva Ecaterina Eminescu—Persu ; Arhiva general Radu Miron Bodnărescu ; Arhiva Alexandru Scarlat Struțeanu ; Arhiva ambasador D. Iurașcu ; colecțiile Muzeului Municipiului București ; colecția specială a Anticariatului de Stat nr. 1, București ; colecțiile speciale ale Bibliotecii de stat București ; Arhiva G. T. Kirileanu, Piatra Neamț ; Arhiva Elena Popovici, Piatra Neamț ; Arhivele Statului, București ; Arhivele Statului, Filiala Botoșani ; Arhiva Protoieriei județului Botoșani ; Arhivele Statului, Filiala Iași ; Dosarele Consiliului popular și arhiva parohiatului din Cucorăni, jud. Botoșani ; colecția anticar Gustav Finkelstein, București; Arhiva Grigore Sturdza, Paris ; Arhiva Maria Ursuleanu din Șerbăuți ; Arhiva I. Cerkez, București ; Arhiva prof. Dumitru Constantinescu, Tîrgu Neamț, propria mea arhivă și numeroși alți informatori sau colecționari de documente din orașe și sate.**

— Dascăl fiind atîția ani și în atîtea școli prestigioase ale României, ați dăruit dragostea pentru carte multor generații. Pe unii dintre elevii dumneavoastră, la care ați descoperit scînteierea talentului sau înclinația pentru cercetarea limbii și literaturii române, i-ați îndreptat spre aceste căi, niciodată line, ușoare. V-aș ruga să vă amintiți de cîțiva de cei mai aproape de suflet.

■ **Voi enumera în aceste clipe doar o parte dintre ei : Laurențiu Fulga, Horia Zilieru, Sergiu și George Al. George, Nicolae Tăutu, Fănuș Neagu, Constantin Virgil Gheorghiu, Victor Tulbure, Luiza Pîrvan, George Șovu, I. Poenaru-Văduva, Gheorghe Marin, Ion Popescu-Argeșel, Ion Șușală, Ion Meițoiu, Vitalie Tulnic, Eugen Teodoru, Lucian Dumbravă, Ion Argeșanu, Adriana Lișman, Cristea Niculescu, Vasile Ghițescu și alți foarte mulți, — fapt explicabil într-o activitate de catedră care a instruit peste cincizeci de promoții.**

— Așa cum geologii, cu ajutorul tehnicii aerospațiale, cosmice, au cartografiat marile bogății ale Terrei, la fel se pare că și în domeniul istoriei literare marile descoperiri au fost făcute. Materialul imens trebuie însă studiat se pot arunca lumini noi și asupra scriitorilor cercetați și răscercetați. Care vi se par, din acest punct de vedere, elementele esențiale ale cercetării românești ?

■ **În ultimii patruzeci de ani, începînd cu contribuțiile din revista** Tînărul scriitor, **număr de număr, și** Luceafărul **(faza Mihu Dragomir), trecînd, apoi, la** „Editura pentru literatură și Artă" **și astăzi la editurile „Minerva", „Eminescu", „Junimea", Editura „Academiei", „Dacia", au fost introduse în circuitul informativ foarte multe documentări eterogene, inedite, îndeosebi corespondență, piese de arhivă și textologie autografă necunoscute. Așișderea, s-au tipărit și se publică foarte multe exegeze, texte și editări de texte inaccesibile, dar absolut utile cercetătorilor, — cei cărora Iorga le amintea că liniile mari de viață ale poporului român trec prin inima lui Eminescu. Se cuvine, apoi, să fie subliniat aportul pe care-l produce continuarea ediției Perpessicius, de către colectivul de la Muzeul de literatură din București.**

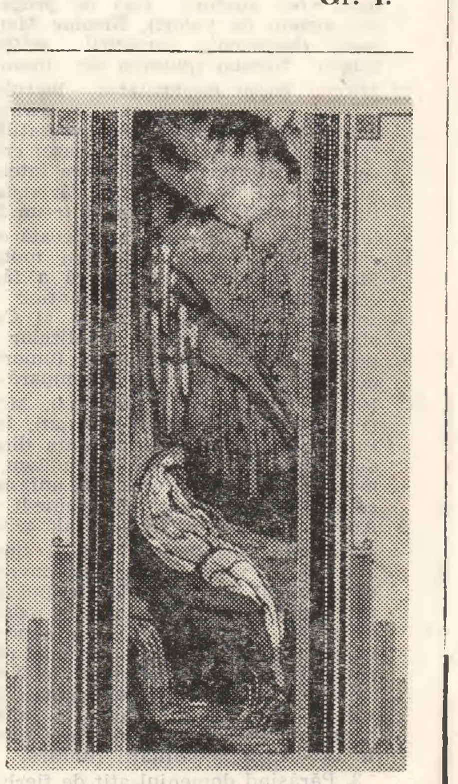
— Liniștea celor 75 de ani înseamnă pentru dumneavoastră tot neliniștea în fața documentelor, a manuscriselor. La ce anume trudiți, stimate Augustin Z. N. Pop ?

■ **Am sub tipar la editura „Eminescu" și aceasta datorită în primul rînd, priceperii directorului său Valeriu Râpeanu, un volum de studii documentariste,** Mărturia documentelor : De la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș. **Mai pregătesc două volume de documente biografice — Eminescu, precum și, rod al experienței mele, un volum de amintiri personale eminescologice în ultima jumătate de secol.**

Deși sînt suferind greu cu vederea (mă ajut cu lentile puternice ajungînd pînă la 37 dioptrii la ochiul drept), soartă pe care o urmez stoic mult regretatului Perpessicius, trăiesc împăcarea de a mă găsi prezent în mijlocul colegilor mei de scris.

Cred în Eminescu ca în soare, în magia frumosului și în veșnicia neamului românesc.

Gr. I.

Eug. Șt. Bouscă : „Luceafărul" (din albumul editat de „Junimea" Iași).

critica literară, astăzi

1. De circa două decenii critica literară românească are posibilitatea de a trăi unul din momentele sale de împlinire reală. Drumul de la „bătălia pentru Maiorescu" pînă la diversitatea de astăzi a criticii nu a fost, însă, nici scurt, nici lipsit de dificultăți. Mai întîi, pentru că mișcarea noastră critică a trebuit să-și facă un mai mult decît necesar examen de conștiință pentru rolul jucat în perioada dogmatismului, pentru a putea recîștiga, astfel, încrederea unui public și a unei literaturi. Acest drum, de redobîndire a unei autorități critice veritabile, a fost parcurs pe mai multe planuri, fiecare cu strategia sa, dintre care amintim : recuperarea tradiției critice naționale (Maiorescu, Lovinescu, Gherea — dar un Gherea eliberat de clișeele cu care-l acoperise epoca anterioară —, Călinescu, Streinu, Pompiliu Constantinescu și ceilalți critici interbelici importanți) ; permanenta diversificare metodologică, diversificare mergînd de la clasicul impresionism pînă la critica de factură filosofică și de la aceasta la „noile metode"; revenirea asupra clasicilor literaturii naționale cu metodologia de azi și cu orizontul de așteptare al cititorului contemporan.

În acest context, evoluția contemporană a criticii ar trebui să fie urmărită cel puțin în cîteva direcții majore : critica de întîmpinare ; impactul noilor metode asupra criticii și istoriei literare ; evaluarea tentativelor de sinteză asupra literaturii de astăzi; și, în sfîrșit, reapariția și (expansiunea) eseului literar.

2. O observație la îndemîna oricui: în ultimele două decenii, odată cu creșterea producției editoriale și cu sporirea numărului publicațiilor, numărul acelora ce se cred chemați să urmărească publicistic fenomenul literar a sporit și el considerabil. Faptul este firesc și, în măsura în care redactorii revistelor și cronicarii în cauză nu uită că termenul grecesc **kritikos**, de la care provine vocabula critic, înseamnă „în stare de a judeca, de a decide", poate fi socotit chiar îmbucurător. În conformitate cu acest rapel etimologic, două calități pot fi pretinse criticului de întîmpinare : **competența** în cele literare și o ireproșabilă **conduită morală**, astfel încît judecata sa critică să nu fie afectată de alte criterii decît valoarea intrinsecă a operelor discutate. Că nu toți cei care contribuie la umplerea paginilor de critică ale publicațiilor se bucură de deținerea acestor calități este, iarăși, lesne de înțeles — în fond, aici, ca și oriunde în cele omenești, principiul „mulți veniți, puțini aleși" își are deplină acoperire. Ajung, de altfel, cîteva articole pentru ca publicul, scriitorii, confrații etc. să observe foarte exact ce se ascunde sub verva tăioasă a unuia, sau sub entuziasmul liric al celuilalt. Nu încape discuție, orice critic poate greși — fiecare judecă, de fapt, operele literare în funcție de un sistem propriu de înțelegere a literaturii și, pînă la urmă, de o subiectivitate pe care nu și-o poate părăsi niciodată definitiv decît cu riscul, de ne-asumat, al depersonalizării. Grav este cînd greșeala critică devine obicei și, mai cu seamă, cînd această greșeală nu corespunde nici măcar cu propriul crez literar al criticului în cauză, așa cum s-a relevat acesta în acțiunile critice anterioare. Cum, din nefericire, exemplele sînt mai multe decît spațiul ce-l am eu la îndemînă pentru acest articol, renunț să mai dau exemple. Prefer să menționez că, în calitate de cititor al revistelor literare, mi-am stabilit și eu o listă de critici pe care îi citesc cu tot interesul, chiar atunci (sau, poate, mai ales atunci) cînd nu sînt de acord cu opiniile lor (în paranteză sînt trecute calitățile care le apreciez, în activitatea lor, cu prioritate) : Gheorghe Grigurcu (nu i-am putut reproșa niciodată vreo abatere față de propriul său sistem de valori), Nicolae Manolescu (farmecul scriiturii critice), Eugen Simion (puterea de muncă), Mircea Zaciu (seriozitatea lucrului), Mircea Iorgulescu (o anume intransigență, deși, uneori, cam „versatilă"), Lucian Raicu (subtilitatea frazei critice), Al. Călinescu (mobilitatea intelectuală), Al. Dobrescu (stilul; dar și faptul că nu uită că esențial, într-un foileton, este să se emită o judecată clară), Al. Cistelecan (același motiv), Marian Papahagi (pentru că a făcut „fără dureri" pasul de la „antici" la „moderni"), Daniel Dimitriu și Constantin Pricop (finețea analizelor de poezie), Alex. Ștefănescu (umorul ; deși cam excesiv cînd îl compară pe Platon Pardău cu Napoleon !), Mihai Dinu Gheorghiu (stilul nuanțat), Ioan Buduca (ironia; deși distanța dintre două judecăți asupra lui Păunescu, emise la interval de vreo trei ani, aduce mai degrabă a... autoironie !) ș.a. Aceștí mi se par, în general, criticii care, prin competență, stil și simțul autentic al valorilor, calități dovedite de-a lungul activității lor în publicațiile literare naționale, sînt în măsură să cîștige sau să îndepărteze suportul marelui public pentru cauza unei cărți sau a alteia. Ar mai fi, desigur, M. Nițescu, Valeriu Cristea, Cornel Regman, Dan Culcer etc., dar, din păcate, în ultima vreme, le întîlnesc tot mai rar numele în critica actualității literare.

3. Părăsind domeniul atît de fierbinte al criticii foiletonistice, de întîmpinare, destinată, deci, să realizeze contactul imediat cu noile apariții editoriale, nu mi se pare cu totul lipsit de interes să aruncăm o privire, cît de sumară, asupra încercărilor de surprindere globală, pe variate unități temporale, a literaturii de astăzi. De la contribuțiile mai degrabă diletante, cum ar fi **Poezia română contemporană** de Eugen Barbu (al unsprezecelea volum din **O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent**, istorie cam de multă vreme anunțată și rămasă la acest unic volum apărut) și pînă la cele trei masive tomuri ale lui Eugen Simion despre **Scriitorii români de azi**, contribuțiile sînt foarte diferite și ca domeniu abordat, și ca nivel de realizare critică. Culegeri de foiletoane : **Poeți români de azi, Critici români de azi. Între critici** de Gheorghe Grigurcu (excelente și prin ordonarea lor într-o structură coerentă, ce le transformă, aproape, într-o istorie a poeziei contemporane și una a criticii), **Rondul de noapte, Al doilea rond, Ceara și sigiliul** de Mircea Iorgulescu, **Foiletoane** (în trei volume) de Al. Dobrescu, încercări de sinteză, precum **Ares și Eros, Singurătatea lecturii** de Daniel Dimitriu, **Poezia unei generații** de Mircea Martin, **Poezia românească contemporană** de Al. Piru, **Scriitori tineri contemporani** de Mircea Iorgulescu ș.a., participă toate la o mai bună conturare a geografiei tematice, tehnice și valorice a literaturii noastre din ultimile decenii. Terenul pare a fi, deci, pregătit pentru elaborarea unei vaste **istorii a literaturii române contemporane**, contribuțiile parcelare clarificînd — chiar dacă oarecum anarhic — unele aspecte de amănunt și de direcție ale acesteia. Important este, acum, să apară o personalitate critică dispusă și capabilă să concentreze într-o sinteză unitară și convingătoare, comparabilă cu sintezele lovinesciene ori, poate, cu marea sinteză călinesciană, întreaga diversitate a spațiului literar românesc contemporan. Din nefericire, dintre criticii foarte activi, doar Eugen Simion pare a fi preocupat de un asemenea proiect. Gheorghe Grigurcu, care are acoperite — cred că integral — teritoriile poeziei și ale criticii, nu se ocupă deloc de proză, Nicolae Manolescu nu-și trage în cărți materia din foiletoane, deși, în **Metamorfozele poeziei** și în **Arca lui Noe**, a dovedit un spirit sintetic indiscutabil, iar Adrian Marino s-a retras în poziția privilegiată oferită de teoria literară, comparatism și critica ideilor literare. Atunci, cine ?

4. Procesul de de-dogmatizare al criticii a fost însoțit, cum scriam mai sus, și de o semnificativă diversificare metodologică, de o pătrundere masivă a „noilor metode". De la declarațiile de principiu, reeditările și traducerile efectuate și pînă la apariția unor cărți utilizînd metodele moderne a fost un drum parcurs cu greutate și, uneori, cu o risipă de energie ce nu părea să fie compensată de realizările imediate. Esențial mi se pare faptul că, acum, nici un critic de factură tradițională nu se mai înspăimîntă de posibilitatea unui alt tip de lectură, nu mai respinge **de plano** ideea că, dincolo de suprafața textuală, există un întreg spațiu al subtextului sau pretextului funcționînd ca generator, că raporturile intertextuale nu sînt o aberație și nici termeni precum „structură", „conotație", „profunzime", „complex" etc. niște monstri periculoși. Au avut loc chiar convertiri spectaculoase, cum ar fi cea a lui Nicolae Manolescu la naratologie și teoriile despre discursul romanesc (în **Arca lui Noe**) sau cea a lui E. Simion la tematism și psihocritică (în **Dimineața poeților**, dar și în diferite secțiuni din **Scriitori români de azi**). Criticii contemporani par a se fi deprins cu gîndul că nu există nici metode universale și nici lectură definitivă, cîtă vreme opera literară este o „realitate deschisă", capabilă să suporte interpretări multiple și diverse, și că **Lectura** nu este altceva decît sinteza, aproximativă și provizorie într-o anume secvență temporală, a multiplelor lecturi parțiale, uzînd fiecare de metoda — sau de lipsa de metodă ! — pentru care a optat. Dacă se poate reproșa ceva metodologiilor critice moderne, acest lucru nu poate fi nici calitatea instrumentelor și nici rezultatele obținute cu ajutorul lor — căci, lucrări cum ar fi cele scrise de Al. Călinescu (despre Caragiale), Livius Ciocârlie, Cornel Mihai Ionescu, ori cărțile despre Slavici (de Magdalena Popescu), Ibrăileanu (Mihai Dinu Gheorghiu), Ion Barbu (Marin Mincu), sînt întreprinderi excelente în sine, ci în primul rînd, timiditatea în tentativele de a se apleca asupra fenomenului literar contemporan.

5. În ultimii ani, în cultura noastră, eseul literar sau teoretic a renăscut cu o fervoare și o intensitate spirituală aproape neașteptată, fervoare ce ne aduce în minte eflorscența din deceniile trei și patru a acestui gen : Eliade, Cioran, Noica, Ionescu, Vulcănescu, Pandrea, Sebastian, Comarnescu etc. Astăzi, filosofi cum ar fi Constantin Noica sau Mihai Șora, scriitori precum Alexandru George, Radu Petrescu, Ștefan Aug. Doinaș, Petru Creția sau critici și moraliști ca Alexandru Paleologu, N. Steinhardt, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu ș.a., regăsesc cu lăudabilă pasiune căile eseului românesc interbelic. Autori mai tineri, cum ar fi Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Șerban Foarță, ca și bună parte din generația foarte tînără, în curs de afirmare au redescoperit și ei eseul ca gen al maximei libertăți interioare și de expresie, fără a-i uita rigorile: concentrarea și pregnanța expresive, mobilitatea asociativă a gîndirii etc. Am impresia că, dincolo de înfăptuirile indiscutabile ale celorlalte orientări din critica noastră, sîntem pe cale să asistăm la unul din momentele de maximă amplitudine ale eseului românesc.

Liviu ANTONESEI

cunoașterea claviaturii*

— Sînt la modă scriitorii fără talent.

— Spui asta cu aerul că faci o constatare senzațională.

— Dar nu e senzațional ? Ce-ai zice de o modă a roților pătrate ?

— Ai umor, dar comparația nu se potrivește. De fapt, nici nu sînt la modă scriitorii fără talent, ci scriitorii care nu-și etalează talentul. Cititorul de azi refuză orice mistică, deci și mistica talentului.

— Mistică, nemistică, fără talent nu faci nimic.

— Poți să creezi și fără talent, dar cu mai mult efort. Talentul, în literatură, înseamnă să ai capacitatea innăscută de a găsi repede cuvîntul necesar, de a intui ce anume îl emoționează pe cititor, de a contrazice cu fantezie și la momentul oportun așteptările acestuia. Toate aceste aptitudini pot fi înlocuite printr-o laborioasă activitate a inteligenței. De altfel, chiar și scriitori care au talent trebuie să gîndească necontenit, pregătindu-se pentru scris. După părerea mea, adevăratul scriitor nu încetează nici o clipă să se perfecționeze.

— Să se perfecționeze ? ! Vorbești despre scris ca despre lăcătușerie.

— Între aceste două profesii este doar o diferență de grad de complexitate. Trebuie să renunțăm odată la metafizica actului creației, tocmai pentru a-i asigura creatorului un loc poate mai prozaic, dar și mai cert între semeni. Există, în istorie, destule exemple de artiști care n-au mai fost invitați la ospățul vieții presupunîndu-se că s-au delectat suficient cu ambrozia din lumea muzelor. Literatura este o profesie dificilă, care pretinde angajarea sufletească integrală a celui care o practică, dar nu este altceva decît o profesie.

— Și cum anume ar trebui (sau ar putea) să se pregătească un scriitor pentru scris ?

— Principala problemă constă în a înțelege ce anume îi emoționează pe oameni și din ce cauză. Sensibilitatea estetică a cititorului trebuie să i se înfățișeze scriitorului ca o claviatură pe ale cărei clape el să știe să apese cu precizie, în funcție de efectul scontat. Ca să cunoască bine mecanismul de producere a fiecărei emoții, se poate studia zi de zi, cu atenție, pe sine. Adevăratul scriitor analizează necontenit ce simte și de ce. Chiar și cînd trăiește extazul contopirii cu ființa iubită, chiar și cînd i se naște un copil, chiar și cînd îi mor părinții, nu încetează să-și urmărească reacțiile.

— Chiar și cînd se plimbă pe stradă ?

— Știu că glumești, dar am să-ți răspund în registru serios : da, chiar și cînd se plimbă pe stradă. Uite, să presupunem că am ieșit amîndoi la plimbare și trecem pe lîngă un gard de beton compact, înalt de doi metri. Ce impresie îți provoacă ?

— De inaccesibilitate...

— Nu te-ai analizat suficient. O și mai mare impresie de inaccesibilitate poate să-ți provoace un gărdulet decorativ, care nu-ți ajunge decît la genunchi, pentru că simți convingerea nestrămutată a stăpînului casei că nimeni nu va îndrăzni să-i violeze teritoriul; este, probabil, un om atît de puternic, încît s-a mulțumit să **marcheze** acest teritoriu. Zidul înalt te face, dimpotrivă, să te gîndești la un locatar înfricoșat, care stă ascuns și aceasta îți dă un sentiment de superioritate. Îți vine să crezi că oricînd ai vrea, ai putea pătrunde înăuntru.

— Hai să schimbăm subiectul. De pildă, să traversăm strada.

— De cîte ori traversez strada și întîlnesc mulțimea de oameni care vine din sens opus încerc o vie satisfacție văzînd cum se despică în două pentru a-mi face loc să trec. Știi din ce cauză ?

— Cred că din orgoliu.

— Este, din nou, o explicație superficială. De fapt, în crearea acelui coridor eu văd o confirmare a existenței mele și, în același timp, o comunicare fără cuvinte cu semenii.

— Grăbește-te cu traversatul, nu vezi că s-a schimbat stopul ?

— Te-ai gîndit vreodată că forul care a ales roșul pentru „stai" și verdele pentru „liber" a acționat sub influența aceluiași mecanism de producere a emoțiilor ?

— Nu. Nu cred că miliția are asemenea preocupări.

— Are, chiar dacă nu urmărește aceasta în mod deliberat. Roșul evocă difuz în mintea noastră o stare de urgență, o rană, un soare în declin, rugina ; într-un cuvînt, o primejdie. Verdele, care ne aduce aminte de păduri și de pajiști, semnifică o stare de normalitate. De altfel, și cînd se stabilește culoarea unei ambianțe se ține seama de aceste implicații. Există un întreg capitol în ergonomie care stabilește dacă pereții zugrăviți în galben sînt sau nu mai stimulatori pentru muncă decît cei zugrăviți în albastru, dacă...

— Pe mine, la un semafor, mă impresionează și altceva: faptul că funcționează automat, ca un agent de circulație impersonal. Este un fel de inteligență a străzii, supraumană, și de aceea clipirile sale îmi dau un sentiment de confort și de siguranță.

— Poate și pentru că există în psihicul tău o componentă feminină, o nevoie de protecție. Pe un bărbat adevărat, reglementarea autoritară a fluxului de mașini și a celui de pietoni îl enervează.

— Să studiem mai bine, în continuare, impresiile pe care ni le provoacă strada...

— Constat că ai intrat în joc.

— Da. Iată, în această vitrină, un manechin care, pentru mine, are, nu știu din ce cauză, ceva neliniștitor.

— Poate pentru că este de aceeași mărime cu oamenii reali.

— Nu înțeleg.

— Amintește-ți că sculpturile care reprezintă oameni sînt de obicei sau mult mai mari decît oamenii adevărați, sau mult mai mici (statuetele de interior). Această frapantă diferență de proporții constituie un mod de a delimita spațiul realității de spațiul artei ; ne ajută să înțelegem într-o clipă că sculptura este cu totul altceva decît viața de zi cu zi. Manechinele, însă, nu respectă această regulă și introduc o stranie confuzie între existență și imitarea ei ; parcă ar fi niște oameni morți sau produși pe cale sintetică.

— Cred că ai dreptate. Hai să intrăm la Universitate și să ne uităm la statuile din hol.

— Mai bine să nu mergem și, în schimb, să ne imaginăm următoarea scenă: că pe coridoarele Universității, profesorii și studenții circulă pe biciclete, scoțînd clinchete zglobii din soneriile nichelate.

— Mi se pare o scenă foarte comică.

— Bănuiam. Dar știi de ce ?

— ...

— Fiindcă austeritatea care domnește de o sută de ani în masiva clădire te-a intimidat de multe ori și simți un fel de eliberare imaginîndu-ți așezămîntul invadat de o larmă de vacanță; această eliberare se transformă de rîs.

— Jocul de-a explicarea emoțiilor se poate juca doar pe stradă ? N-ar fi util pentru un scriitor să-și explice și emoțiile pe care i le provoacă literatura scrisă de alții ?

— Dă-mi un exemplu.

— M-am gîndit adeseori, înainte de discuția noastră, de ce scrierile vechi sînt privite întotdeauna cu un fel de evlavie, chiar și cînd nu au o valoare artistică reală. Este, de fapt, un fel de iluzie optică, datorată ruperii legăturilor dintre text și circumstanțele care l-au generat. Scrise de autori care au trăit în urmă cu zeci sau sute de ani, cărțile respective par mesaje testamentare sau profetice.

— Ai dreptate. Bineînțeles că orice emoție merită definită și explicată, pentru că scriitorul trebuie să dețină pe deplin „secretul cifrului" și, astfel, să poată oricînd declanșa în conștiința cititorului o anumită stare afectivă.

Alex. ȘTEFĂNESCU

* **Fragment din volumul** Dialog în bibliotecă, **în curs de apariție la Editura Eminescu.**

istovitoarea „fugă"

Aderarea la poporanism rămîne probabil capitolul cel mai obscur din biografia interioară a lui Ibrăileanu. Singurele documente referitoare la acest eveniment din tinerețe sînt cele trei scrisori deschise adresate în 1909 lui Gherea, prin care se solicită un certificat de bună purtare. Redactate însă la mai bine de un deceniu de la consumarea faptelor, ele rezumă doar motivele logice, imediat vizibile, ale reconvertirii, nu detaliază și nici nu lămuresc procesul ca atare. Nici publicistica lui Ibrăileanu nu e, în această privință, de vreun ajutor, pentru simplul motiv că de la sfîrșitul anului 1895 și pînă în primăvara lui 1901 prolificul gazetar tace. El dispare din presă ca apărător al punctului de vedere socialist și revine, după aproape șase ani, ca poporanist. Și nu un poporanist oarecare, ci unul pentru care propagarea și apărarea doctrinei erau chestiuni vitale. Ce se va fi petrecut în tot acest răstimp, nu vom afla, pare-se, niciodată. Nu vom cunoaște amănuntele crizei pe care e de presupus că a traversat-o. Că ea a existat e aproape sigur, căci prea era adîncă prăpastia ce separa cele două ideologii ca să nu dea vertijuri. Nu trebuie, firește, omis „ajutorul" primit din partea lui Stere, a cărui abilitate sofistică lucrase din răsputeri la netezirea drumului. Dar chiar așa fiind, cum să credem că o inteligență vie ca a lui Ibrăileanu ignora contradicțiile ? Amintitele epistole către Gherea țin tocmai să ne încredințeze că pasul fusese făcut în deplină cunoștință de cauză, că era la mijloc o „rătăcire", ci deliberata asumare a unui program ideologic diferit de acela socialist. Nu văd de ce am suspecta o asemenea afirmație. Ibrăileanu se desparte de socialiști pentru că nu mai crede în eficiența acțiunii lor și se alătură poporaniștilor pentru că întrevede posibilitatea înfăptuirii obiectivelor pe care aceștia și le propuseseră. Cum, cu ce preț — nu avem de unde deduce. Cît a durat metamorfoza, ba și o vreme după ce separarea de mișcarea socialistă devenise notorie, el n-a publicat nimic (scurta prefață la tălmăcirea romanului **Bel-Ami**, tipărită în 1896, va fi fost redactată un an înainte), de parcă s-ar fi temut să nu-și deconspire îndoielile, să nu iasă în lume cu o vestimentație de un gust incert. Cînd revine în presă, el vădește aceeași siguranță uimitoare, un devotament pentru noua ideologie cel puțin pe măsura aceluia pus în slujba vechii credințe.

Această constanță a dăruirii, acest partizanat neafectat de schimbarea ideilor pe care le apără și care a fost interpretat ca frivolitate ideologică îmi pare a constitui dominanta personalității lui Ibrăileanu. El se înrolează continuu, schimbă stindardele sub care luptă, dar lupta nu o abandonează nici o clipă. „Sunt soldatul unor idei" — declară fără înconjur în corespondență. În 1894, ca și în 1906, e pe baricade. Nu aceleași, desigur. Schimbarea acestora e însă mai puțin însemnată decît consecventa condiție de apărător al lor. Devotamentul față de cauză prevalează asupra cauzei înseși. O nestăvilită putere lăuntrică îl mînă pe Ibrăileanu să se angajeze fără încetare, să slujească un ideal. Nu idealul e decisiv, nu el în primul rînd, ci șansa pe care i-o oferă de a-și manifesta devotamentul, de a-și cheltui resursele de devotament, de a se elibera, astfel, de preaplinul energiilor sufletești. Pentru că resursele sale sînt enorme și presiunea lor devine cu vremea insuportabilă. Fără această continuă investiție, fără această „descărcare" perpetuă, omul Ibrăileanu s-ar dezechilibra ,s-ar autodistruge. Socialismul la 20 de ani și poporanismul la maturitate constituie supapele prin care neconsumatele afecte se dezlănțuie salvator.

Să observăm că înlocuirea socialismului cu poporanismul nu e singura reconvertire din biografia scriitorului. Ea este, fără doar și poate, cea mai cunoscută și mai amplă, dar nu și unica. **Amintirile din copilărie și adolescență**, tipărite postum, sînt un veritabil inventar de adeziuni și deziceri. Sigur că faptele relatate acolo se cer privite cu toată rezerva, pentru că nu copilul și adolescentul le consemnează, ci insul trecut de maturitate. Ceea ce nu înseamnă că și înțelesul lor mai larg trebuie trecut cu vederea. Lectura acestor „scrisori" ne convinge că Ibrăileanu e de timpuriu în căutarea unei credințe care să-l acapareze. E disponibil pentru orice cauză, gata să i se dăruie fără rezerve, să comită în numele ei o faptă de răsunet. Și dacă asupra

opinii

lui Dumnezeu are de mic serioase îndoieli, ce distrug orice atașament potențial, alte soluții îi rețin, rînd pe rînd, atenția. Inspirat de lecturile vîrstei, înființează cu doi colegi, un „consiliu de 3" : „Era un fel de nebunie — dar urmăream infamiile și nedreptățile în numele justiției !" Joacă de copii ? Desigur că și asta. Spionînd pe sub ferestre, află secretele amoroase ale unei doamne, însă n-are curajul să le denunțe. De altfel, nu atît perspectiva dezvăluirii adevărului îl atrage, cît aventura propriu-zisă, pericolul, riscul pe care o asemenea acțiune detectivistă îl presupune : „Din fericire ne mulțumeam să ne punem în primejdie. Asta era plăcerea noastră".

Prin clasa a patra devine revoluționar. În principiu, se înțelege, pentru că habar n-avea de partide și lupte politice, iar ideile revoluționare vînturate în epocă îi erau complet străine. E la copilul și adolescentul Ibrăileanu un revoluționarism instinctiv, neprecizat, ce-și caută abia ocazia spre a dobîndi un sens determinat. Auzind de generalul Boulanger, se declară, deci, partizanul acestuia : „Simțeam clar că mi-aș fi dat cu fericire viața, atunci, la moment, dacă împușcarea mea avea ca efect cîștigarea Alsaciei și Lorenei de către Franța !" După care se „aruncă" în disputele politice interne, simpatizînd cu „opoziția unită" („care făcea teribil tărăboi în contra lui Ion Brătianu"). Asta pînă ce află că „opoziția unită" era, totuși, „conservatoare": „Atunci m-am sfîrșit. Eu conservator ? Și n-am mai fost cu «opoziția unită»".

Toate aceste succesive aderări și retractări trădează de minune dispoziția adolescentului. Și dacă nici o cauză nu-l reține definitiv, dacă nici una nu i se pare demnă de superbu-i fanatism, acesta crește pe mai departe fără obiect, amenințînd să facă explozie. Nu e de mirare că, ajuns—la Bîrlad, devine — „în trei zile" ! socialist, „ateist fără milă, naturalist în artă, fonetist în ortografie".

Similitudinea e imediat perceptibilă. În adolescență, ca și, ulterior, în anii maturității, Ibrăileanu își caută cu înfrigurare un punct de sprijin, idealul pe care să-l slujească pînă la capăt. Are mereu impresia că l-a descoperit, se angajează sub steagul lui cu toată tăria ființei, trecînd peste orice opreliște, peste orice umbră de îndoială, luptă și suferă pentru el, în numele lui își sacrifică liniștea, își primejduiește sănătatea, însă — ca un făcut — îmbrățișatul crez se dovedește, mai devreme sau mai tîrziu, fie prea mărunt, fie de tot utopic, fie conjunctural, astfel că e nevoit să-l abandoneze, cu durerea și cu mînia de a-și fi văzut înșelate speranțele, ca să alerge după un altul, presupus a fi — în sfîrșit — cel visat, cel așteptat, cel dorit. Biografia lui Ibrăileanu este o lungă, istovitoare „fugă" din speranță în speranță, un șir neîntrerupt de „iluzii pierdute". I-a fost dat acestui om cu fragilă alcătuire să încerce soluție după soluție, doar va da de aceea potrivită, care să-l cucerească deplin, să-l „stoarcă" de puteri, lăsîndu-l epuizat, însă împăcat, în mijlocul lumii. Dar nici o cauză, dintre multele în slujbă cărora s-a pus, n-a fost îndestul de tiranică, de vorace, ca să-l secătuiască. Nici una n-a avut trebuință de totalitatea afectelor sale. De fiecare dată a rămas nefolosită o cîtime, a lor, silită să dospească, sporind asemenea unui aluat, în recipientele sufletului, o fracțiune prisositoare, pe care n-avea cui să o împărtășească și care îi încurca, precum un balast, mișcările gîndului.

O ciudată nepotrivire, un decalaj niciodată acoperit s-a instalat dintru început între resursele de afectivitate ale insului și posibilitățile reale de cheltuire a lor. Năzuind să le echilibreze, Ibrăileanu s-a angajat într-o formidabilă luptă cu sine însuși, împotriva lui și, deopotrivă, pentru el, risipindu-se cu o nemaipomenită dărnicie, de parcă nu propriile puteri le consuma, ci ale altuia, un dușman de moarte, de a cărui înfrîngere depindea supraviețuirea sa. „Eu — mă lupt cu marele meu dușman, adică cu mine însumi". Această propoziție, aruncată într-o scrisoare către Paul Zarifopol, dezvăluie un adevăr cutremurător, de care abia dacă ne dăm seama. Primejdiile ce amenință ființa, singurele care îi pot face rău la nesfîrșit, nu pîndesc dinafară ; sălașul lor e bine ascuns înlăuntrul omului, în zonele pînă la care conștiința pătrunde cu greu, mai mult presimțindu-le decît sesizîndu-le, luînd act de existența lor abia cînd e prea tîrziu, cînd răul e prea puternic și întins pentru a mai fi strivit.

Adrian OPRINA

trei personaje oarecum noi

Am avut curiozitatea de a cerceta ce profesii au personajele mai multor romane și, în genere, cărți de proză din ultima vreme. Iată, fără nici o pretenție de exhaustivitate, ceva din ce am observat.

Țăranul cerebral. Personaj primordial al scrisului românesc, veșnicia s-a născut la sat, țăranul postmorometian nu mai e ce a fost. Speculîndu-se, și nu cu totul gratuit, sugestivitatea calamburului, s-a vorbit de trecerea de la Ion (Rebreanu) la Ioana (Holban), de la Ion la Ioanide (Călinescu), Nicolae Țic a adus și un Jean, fiul lui Ion. Fiecare din formule surprinde o parte din adevăr, prima, translația de la obsesia exteriorului la obsesia interiorului; ce-a de-a doua, de la teluric la abstract ; a treia, de la autohtonie la cosmopolis. Am putea adăuga și transformarea lui Ion în Ioan la binecunoscutul poet al **Imnelor,** substituție ce trimite la vechimi bizantine. Ba chiar, de ce nu, și anonimizarea citadină a lui Ion în Nelu (Georgescu) al lui Marian Popa.

Toate acestea relevă cîte ceva, dar nu ceea ce mi s-a părut mie esențial — anume acel proces de conștientizare, de „intelectualizare", dacă pot spune așa, al țăranului din literatură.

Într-un reportaj al lui Nicolae Cristache din volumul **Recurs la morală** (Albatros, 1984), un escorc povestește cum trăgea pe sfoară tot felul de orășeni, promițîndu-le servicii mai mult sau mai puțin legale în schimbul a zeci de mii de lei. Reporterul îl întreabă : — „N-ați dat greș niciodată ?" și escrocul răspunde :

— „De puține ori. Și aceștia au fost oameni simpli, nu doctori, nu ingineri, nu profesori. Țăranul nu te crede pe cuvînt. De unde ești ? Ce legitimație ai ? Pe cine cunoști? Scurt. Nici nu stătea de vorbă" (p. 131).

Pasajul are tîlcul său sociologic. Veți spune că e vorba de clasicul scepticism țărănesc. Nu cred, e altceva, e ceva nou. Înainte vreme, țăranul era naivul, victima, în timp ce orășeanul era „șmecherul", profitorul. (Excepție făcea tipul Păcală, care însă apărea doar în snoave, nu și în proza „serioasă"). Relația tinde să se inverseze. Citadinul știe „mai multe", e mai pățit, mai citit, aude tot soiul de grozăvii, ar trebui să fie mai mefient. Și nu e. Țăranul, întors spre sine însuși și în sine însuși, „marșează" mai greu. Țăranul nu mai e candid ci, în felul său, cerebralizat. Orășeanul e deschis, țăranul e închis. Primul e colocvial, celălalt e gînditor. Aceasta, mai cu seamă, de la Moromete încoace. Țăranii lui Dinu Săraru sau ai lui D. R. Popescu confirmă strălucit remarca. Aparent mai instinctivi, ai lui Fănuș Neagu sau I. Lăncrănjan nu exceptează, în fond.

Anchetatorul face romanul. Aproape necunoscut în proza interbelică, o prevalență vădită a căpătat, de o bună vreme, în romanele noastre, anchetatorul, în toate înțelesurile acestui cuvînt. Însăși desfășurarea romanescă ia tot mai des forma unei **quête**. Nu trebuie să coborîm pînă la Graal, motivele sunt mai apropiate. Resortul romanului devine acel personaj care vrea să „facă lumină", care investighează răbdător în prezent sau trecut. Tică Dunărințu al lui D. R. Popescu e în veșnică cercetare. Iustin Arghir al trilogiei lui Bujor Nedelcovici răscolește tot mai avid trecutul în speranța unor clarificări interioare. Și Theo, al aceluiași, din **Zile de nisip,** face, pe cont propriu, tot o anchetă. Încîlcita investigație a procurorului Viziru din **Lumea în două zile** a lui Bălăiță este în esență contrapunctul acelui univers quasi-carnavalesc; notabilă aici e și obstinarea în ideea de anchetă: strivit de o mașină, anchetatorul duce cu el în mormînt tot ce a acumulat, dar un altul o va lua de la început. În **Duminica mironosițelor** al Danei Dumitriu merg, paralel, două anchete : cea „detectivă", a maiorului Stănescu, și cea mutual-psihologică între cele patru personaje. Să nu-l uităm pe fals-apaticul anchetator al lui Virgil Duda sau pe javert-ianul locotenent Veza din **Vocile nopții** al lui Buzura. Exemple mai sunt.

Ce rezultă de aici ? Că a nara nu mai e un lucru liniar și omogen. Uneori nici măcar coerent, pentru că planurile se interferează și se escamotează reciproc. Romancierului modern adevărul i se **ascunde,** mărturiile sunt divergente (v. la Mircea Ciobanu), faptele sunt greu de reconstituit, imprecisul, fragmentarul, relativul, discontinuul se instaurează. Rămîn pete albe, anchetatorul află cît se mai poate. Universul balzacian sau rebrenian era un **tablou,** armonios și bine închegat ; al romancierului de azi e un **puzzle** („basme în bucățele") cu piese lipsă, goluri anevoie de umplut. Romanul nu mai e „facere" a lumii, ci „reconstituire". Ancheta adună cioburile.

Scriitorul ca personaj. O altă apariție aproape nouă, în proza actuală este „scriitorul". Tradiția era ca un creator de artă să figureze în roman ca muzician, sculptor, arhitect, adică prin transfer simbolic. În **Marele singuratic** al lui Marin Preda scriitorimea e încă net caricatural înfățișată. Dar să răsfoim cîteva cărți mai dincoace. Gabriel Dimancea din **Vara baroc** e în intenție scriitor și, ca un magnet, el ridică în picioare toată pilitura de vorbe a cărții. La fel, Alexandru Ghețea al lui Lăncrănjan, care, de-a lungul romanului **Caloianul** își reparcurge viața cu intenția, nefinalizată, de a o transforma într-o **carte,** și cele două volume sunt, subiacent, chiar istoria acestui lent eșec. Naum Capdeaur cel pururi iscoditor, care „ziua doarme și noaptea scrie", „scria pe unde apuca, era ca o boală" **(Ucenicul neascultător),** e mai mult decît un literat — e un arhetip. În prozele mai noi ale lui Radu Tudoran sau Chiril Tricolici, circulă pe mapamond, tocmai spre a avea ce povesti, un **eu** mereu flămînd de imagini a cărui profesie mărturisită e aceea de scriitor. Este și îndeletnicirea lui Tiron B. al lui D. R. Popescu. Descinderile în „imperfectul compus" (dacă se poate zice așa) din narațiunile Adrianei Bittel sau ale lui Radu Cosașu (de fapt, romane în țăndări) sunt făcute de pe poziția unui narator eminamente scriitor, care nu trăiește decît pentru a scrie. Aceeași situație în pateticele confesiuni din **E noapte și e frig, seniori** ale atît de regretatului Laurențiu Fulga. În microuniversul sanatorial de alură thomasmann-iană al **Bibliotecii din Alexandria,** toate firele converg spre Petre Curta — un scriitor. În textele, gide-iene, ale lui Costache Olăreanu, scriitorul, cu problemele sale „profesionale" e în prim plan. Similar în **Nesfîrșitele primejdii** ale co-tîrgovișteanului M. H. Simionescu. De altfel, cu aceștia am atins zona obsesiei scriitoricești exteriorizate direct sub maniera **jurnalului,** unde excelează Radu Petrescu. Tot un roman- jurnal de scriitor e și **Intermezzo** al lui Marin Mincu.

Din nou : ce spun toate astea ? E vorba de un „ochi închis afară ce-nlăuntru se deșteaptă" ? O tendință spre solipsism ? O consumare tardivă a experienței gide-iene ? Mult mai mult, și cu înțelesuri categoric mai ample. O primă direcție de explicație ar fi creșterea sensibilă a gradului de subiectivitate a scrisului. Aceasta corespunde, în mare, puternicei restrîngeri a specializării în toate domeniile cunoașterii. Numai Pico della Mirandola le mai putea ști pe toate, și ceva pe deasupra. Savantul de azi vede o cîtime din Ansamblu prin unghiul tot mai închis al competenței sale. Este ceea ce face și scriitorul, care admite că Era Balzac a luat sfîrșit încă de la Dostoievski, percepția globală e abolită. Ca să spui integral și corect ce vezi, trebuie să-ți alegi un petec de pămînt cît Platoneștii și doar „două zile"...

Aducerea în față a scriitorului (fie și implicit, ca in apostrofările către cititor din **Bunavestire** a lui Breban) răspunde unei sporite nevoi de real. Diavolul șchiop a murit. Scriitorul nu se mai exclude din cîmpul său vizual, ci se implică deliberat în lumea pe care o plăsmuiește. De fapt prezența sa e mai mult decît o înregimentare între personaje: este un simbol al imperativului lucidității consemnative. Scriitorul e tot mai puțin „demiurg" și tot mai mult „martor". Nimic nu e întîmplător. Scriitorul apare des în proza acestor ani pentru că **e nevoie** de el.

George PRUTEANU

urme pe zăpadă

un sfîrșit

Bătrîna a murit în miez de iarnă, la mijlocul lui ianuarie. Două lucruri i-au înspăimîntat sfîrșitul : singurătatea și garsoniera în care trăise în ultimii ani ai vieții. Garsoniera se afla la etajul șapte al unui bloc cu zece etaje. Casa în care locuise, înainte ca bătrîna să ajungă în garsonieră, fusese demolată. Atunci se despărțise de ea fiul ei cel mai mare, inginer la o fabrică. Noră-sa făcuse în așa fel ca apartamentul lor să fie cît mai departe de garsoniera bătrînei. Blocul acela, cu zece etaje, fusese construit chiar pe locul grădinii ei. Uneori, de la fereastra garsonierei, privind copacii sfrijiți, care se aliniau pe lîngă bordura străzii, înfipți în pătratele mici, de pămînt strîns în chinga asfaltului, se văzuse aplecată asupra straturilor de ceapă și de usturoi, plivindu-le, sau minunîndu-se de frumusețea tufelor de bujori și de trandafiri înfloriți, se închipuise ori copilind roșiile, ori adunînd, un buchet de lalele, ca să-l ducă la cimitir, la mormîntul soțului ei, ori, pur și simplu, stînd acolo pe un scăunel și privind cerul. De cum se mutase în bloc, se gîndise la moarte. Se gîndise într-alt fel de pînă atunci. Toate celelalte spaime păliseră în sufletul ei, făcînd loc numai uneia : oare o va găsi moartea singură, oare sicriul îi va fi dus cu liftul pînă jos sau pe scări ? Ajunsese să fie obsedată și de imaginea scărilor înguste și de cea a liftului. Cu un an în urmă, se întîmplase să moară o bătrînă de la etajul șase și ea asistase la o scenă incredibilă pentru ochii ei : răposata fusese dusă pînă jos cu liftul, susținută de niște rude, fii sau nepoți, apoi alții, tot cu liftul, îi aduseseră sicriul, să fie așezată în el acolo, pe hol. Urmărise înspăimîntată cum pe urmă sicriul fusese ridicat pe port-bagajul unei mașini... Nu-i vorbise niciodată fiului ei mai mare, dar le scrisese despre asta celorlalți doi fii, tot ingineri, răspîndiți în celălalt capăt de țară, dar mai ales își mărturisise spaima și dorința, să nu aibă o astfel de soartă, în scrisoarea trimisă fiicei sale, pentru că la ea ținuse cel mai mult, ea fusese cu adevărat mîndria bătrînei. Fata ei era cîntăreață de muzică ușoară și în ultima vreme apăruse destul de des pe micul ecran, așa că toate vecinile o și copleșeau pe bătrînă cu laudele...

Cum am spus, celălalt lucru care o înspăimîntase fusese singurătatea clipei din urmă, faptul că în acel moment s-ar putea să nu fie înconjurată de copiii ei. Și iată, nu scăpase de nici una dintre spaime. Fusese găsită moartă într-o seară. O descoperiseră vecinii de palier. Cînd fiul ei cel mare, însoțit de un medic, prieten de-al său, intrase în garsonieră, văzuse pe noptiera maică-sii un pahar cu apă, în care se stinsese o lumînare subțire, pe jumătate arsă. Bătrîna mai avusese putere să și-o aprindă singură... Pleoapele i le trăsese peste ochi o vecină, bătrînă ca și răposata, care venea zilnic în vizită, în garsonieră, să mai schimbe împreună cîteva vorbe, așa că fiul său își privise mama calm, îl ascultase degajat pe medicul ce îi aduse la cunoștință că totul se consumase în urmă cu douăzeci și patru de ore. Ochii bătrînei nu mai aveau cum să-l stînjenească, se comportase ca și cum n-ar fi fost vorba de moarte, ci, pur și simplu, mai rezolvase încă o problemă...

În aceeași noapte, aproape de ora unu, bătrîna a fost coborîtă cu liftul pînă în hol, unde o așteptau sicriul și oamenii fiului ei. Dacă ar mai fi putut deschide ochii, bătrîna și-ar fi dat seama cît de expeditiv și energic era fiul ei, dar mai ales de cît prestigiu se bucura el în oraș. Cu o dubiță albă, lucitoare, ea a fost dusă apoi în celălalt capăt al orașului, și depusă la camera mortuară de lîngă cimitirul central. Fiii, fiica, nurorile, ginerile și doi nepoți, elevi la liceu, s-au întîlnit acolo abia a treia zi. Un anunț de deces, tipărit în ziarul local, a mai adunat în după-amiaza înmormîntării încă vreo cîteva bătrîne, foste colege de birou cu răposata. Paltoanele și căciulițele lor uzate, mirosul de naftalină ce îl răspîndeau în jur, privirile într-un fel speriate și umile, totul la ele arătau ce sînt : niște biete pensionare care își frecaseră coatele și sufletul în cine știe ce birouri obscure... Bătrîna fusese credincioasă și ca atare cei trei ingineri, cu soțiile lor, și cîntăreața de muzică ușoară, cu soțul ei, au fost nevoiți să intre în biserică și să asculte întreaga slujbă făcută morților. Ca încheiere, preotul a mai spus cîteva cuvinte, arătîndu-i meritele răposatei, mai ales în privința copiilor.

Întorși de la cimitir, s-au așezat cu toții la o masă din restaurantul hotelului la care trăseseră cei doi fii și fiica răposatei. Înfrigurați, au început cu votca. La cererea cîntăreței, li s-au dat puțină votcă pînă și nepoților. Numai o singură dată le murea bunica, ce dumnezeu !... Au vorbit despre bătrînă vreo jumătate de oră. Au evocat mai ales perioada cînd ei erau copii. Poate, o dată cu votca, au simțit în gură și gustul bomboanelor acelea sticloase pe care ea le împărțea, favorizînd-o întotdeauna pe fiică-sa. De altfel, ultimile cuvinte despre bătrînă au fost rostite de cîntăreață. Mama noastră, a spus ea, a fost o femeie logică și realistă. Ați văzut, și-a pregătit totul pentru înmormîntare, nu ne-a pus la nici o cheltuială. Și-a cumpărat pînă și lumînări, exact cîte au trebuit... Rostind aceste vorbe, cîntăreața și-a scos pălăriuța cu voaletă de doliu, dînd la iveală o față drăguță, dar cam buhăită și mai cu seamă veselă. Cel mai mic dintre frați a spus că, da, sora lor avea dreptate, așa fusese mama lor, numai cu timpul pentru moarte o greșise, putea să-și fi ales un alt anotimp, îl îngrozea faptul să mai tremure de frig în tren, așa cum tremurase la venire... Cîntăreața a mai repetat o dată cuvintele logic și realist, apoi și-a băut vinul din pahar, și-a aprins o nouă țigară, după care a început să povestească despre ultimul ei turneu în străinătate. Pe urmă inginerii au discutat o problemă tehnică, și-au descris fabricile la care lucrau, s-au contrazis, s-au bătut pe umeri și au ris zgomotos. Soția fiului cel mare a criticat de mai multe ori servirea din local și, înainte de a mînca, a mirosit tot ce li s-a servit, spunînd de fiecare dată: Dragă, nici o dată nu ești sigur ce mănînci aici, eu m-am intoxicat anul trecut, de era să mă curăț... Apoi bărbații s-au îmbătat și femeile s-au ametțit. Oricum, a fost o masă destul de veselă. Numai nurorile bătrînei, care nu locuiau în acest oraș, au dat mereu din cap, aprobînd totul, vădit obosite, plictisite și iritate. Însă ele n-au putut strica buna dispoziție a celorlalți. La un moment dat, fiul cel mai mic, arătînd cu mîna spre estrada orchestrei, i-a spus soră-sii : Ai un pian aici, nu vrei să ne cînți ceva ? Și ea a fost gata să se ridice de pe scaun. Pînă la urmă a renunțat, și-a mai aprins o țigară și s-a scuzat, mirîndu-se veselă : Vai, tu, mai sîntem încă la înmormîntare... În aceeași seară s-au despărțit în holul hotelului, cu îmbrățișări și pupături. Totul fusese consumat, fratele cel mare avea să vîndă garsoniera și lucrurile bătrînei, iar banii să-i împartă între ei, frățește. Chiar le precizase asta de mai multe ori : Într-o lună lichidez problema, nu aveți nici o grijă. veți primi ce vi se cuvine...

Cam la aceeași oră, cînd ei se despărțeau în holul hotelului, se aprinse și becul atîrnat de stîlpul din fața blocului în care locuise bătrîna. Lumina slabă ajungea pînă la etajul șapte verzuie, trecea printr-o fereastră murdară, printr-o perdea afumată și se oprea pe o bucată de perete plină cu fotografii. În mijlocul acestora, fotografia bătrînei arăta o femeie încă tînără, cu o față calmă și pe buze cu un început de zîmbet. Doar ochii aveau parcă în ei un fel de spaimă sau, poate, altceva...

Corneliu ȘTEFANACHE

D. GHIAȚĂ : „Peisaj"

omul-orchestră

Apărute la interval de un an, **Fantezii critice** și **Portret al criticului în tinerețe** par desprinse din aceeași carte ; „tăind-o" în două, autorul rămîne, o dată în plus, fidel unei practici a scrisului situată sub semnul fragmentarului și al provizoriului. „Temele" critice circulă dintr-un volum în celălalt, un capitol din **Portret** se intitulează „Fantezii critice (II)", comentariile asupra unor scriitori (D. R. Popescu, George Bălăiță) sînt reluate și prelungite, ni se propun și „Alte parodii critice" ; în fine, criticul se arată peste tot la fel de risipitor cu ideile și ipotezele sale, schițîndu-le, neducîndu-le pînă la capăt, dînd adesea impresia că se îndreaptă vijelios spre țintă pentru ca să se oprească dintr-odată, aparent fără motiv, din drum, distribuindu-și textele ca într-un joc de puzzle și preferînd să-și alcătuiască portretul din bucăți de forme și culori diferite, ca în mozaicurile bizantine. Un portret al criticului în tinerețe așadar, vîrstă care, la Val Condurache, nu e una a iluziilor și îndoielilor, ci a certitudinilor orgolioase. Criticul are convingeri, s-ar zice, definitive („Nimic nu mă poate convinge că un text literar mediocru poate fi superior, din punct de vedere «dramatic», unei capodopere a literaturii") pe care, dealtfel, lecturile i le confirmă („Voi reveni la o idee care mă obsedează de mai multă vreme. Pentru a o consolida am recitit ultimul roman al lui Preda, **Cel mai iubit dintre pămînteni**"), e categoric în verdicte (Sainte-Beuve, Thibaudet, Picon, G. Călinescu au „organ literar", Taine, Brunetière, J. P. Richard, Genette, Ricardou nu-l au) și nici nu socotește necesar să le argumenteze („Cititorul va fi de acord cu mine că poezia /„Căutarea tonului"/ e una din cele mai frumoase din cîte a scris Nichifa Stănescu", „Emma Bovary nu e un personaj, e o consecință istorică. Ar trebui să mă explic, dar n-o fac, de teamă să nu stric înțelesul enunțului"). Autorului îi place să se joace cu răbdarea noastră, ascunde rațiunile profunde ale căutărei afirmații sau ne promite revelații spectaculoase, dar ne lasă **sur notre soif** („Efortul de a scrie parodie a cheltuit mai multă energie decît scrierea unui articol original. Am făcut-o din rațiuni pe care, pentru moment, le trec sub tăcere". „Nu-mi voi propune să refac traseul de la un capăt la... același capăt. O voi face, poate, altădată, de nu-mi va fi prea greu, de nu va fi vertijul prea mare", „Las pe altă dată lectura romanului **Castanii roșii, parfumați și naivi...**"). Nu lipsesc proiectele grandioase — „Extrag fragmente dintr-un proiect mai vast de program critic, la cărui îndeplinire voi trece mai tîrziu, cînd și literatura va ieși din «era suspiciunii»" — precum și tentația renunțării, în legătură cu care invocă precedente celebre : „Sînt seri cînd scriu cu mare voluptate. Ele răscumpără nopțile de chin și silă, în care, dezgustat, îmi vine să abandonez, să mă fac negustor, ca Rimbaud...".

Textul critic devine, astfel, un adevărat spectacol, autorul fiind, pe rînd, regizor, interpret și cronicar dramatic : regizorul distribuie partiturile, reglează intrările în scenă și ieșirile la rampă, supervizează „punerea în text" ; interpretul compune, din numere de virtuozitate, un briliant **one man show**, urmărind atent reacția sălii și nerefuzîndu-i „bisuri" ; cronicarul, în sfîrșit, comentează prestația protagonistului, dezvăluie unele secrete de culise și glosează asupra naturii și finalității spectacolului la care asistăm. Textul e rostit cu maximă seriozitate, chiar și acolo unde, în chip evident, autorul se „joacă". E o seriozitate de un tip cu totul special, care nu exclude fronda juvenilă, entuziasmele de-o clipă, inițiativele cele mai năstrușnice, și cine îl cunoaște pe Val Condurache știe că „portretul" pe care și-l face criticul este exact, personajul din viață fiind, ca și personajul din carte, un tip febril, impetuos, consecvent cu măsură și inconsecvent cu grație, imaginînd planuri donquijotești și pe unele chiar înfăptuindu-le, aflat într-o permanentă agitație căreia îi dă însă aparența rigorii. Cele două cărți sînt construite în același registru dublu, căci ansamblul are coerență, planul general se vede limpede, stîlpii de rezistență se disting cu ușurință, pe cînd „fanteziile" trebuie căutate la nivelul fragmentului și al detaliului. La acest nivel, dealtfel, capacitatea de auto-control a criticului slăbește, și el lasă să-i scape afirmații amendabile. Ca și pînă acum, voi spicui exemple atît din **Fantezii** cît și din **Portret**. Lingvistului american Chomsky i se atribuie reducerea subiectului romanului proustian la o singură frază : „Marcel devine scriitor" (ipoteză, într-adevăr, inspirată de gramatica generativă dar formulată de Genette) iar lui Proust i se atribuie o carte intitulată **Lecturi și zile** (e vorba, desigur, de **Les Plaisirs et les Jours**). Bănulescu e apropiat de Sterne, iar Păunescu „stă alături de Iorga" („prin temperament și vocație publică, prin apetitul enorm de cuvinte, prin cultul istoriei" etc.). **Viața ca o pradă**, crede Val Condurache „e un jurnal de creație, ca **Jurnalul Falsificatorilor de bani** de Gide, ori **Cuvintele** de Sartre. Inexact : doar jurnalul lui Gide e jurnal de creație, celelalte două scrieri sînt autobiografii. Textul mallarmean nu se intitulează „Un coup de dés ne peut pas abolir le hasard" și nu cunosc vreo carte, **Poeți contemporani**, scrisă de M. Martin. Fraza : „Criticul literar nu este, însă, un membru al unui juriu în care unitatea de măsură e metrul-etalon (**Maître-étalon**), ci gustul strecurat în privire" mi se pare obscură, de n-o fi la mijloc un joc de cuvinte („maître-étalon" — maestru-armăsar ?) a cărui subtilitate îmi scapă. Imaginea parașutistului care „sare de la cîteva zeci de mii de metri înălțime" (!) mi-a tăiat, pur și simplu, respirația. Nu-mi amintesc ca, atunci cînd apăreau romanele lui Ivasiuc, amatorii de literatură să fi trebuit să citească „pe sub mînă" cărțile lui Nathalie Sarraute. Dacă n-ar fi dispărut tragic, presupune Val Condurache, autorul **Iluminărilor** (e vorba nu de Rimbaud, ci de Ivasiuc) „ar fi jucat la curse, s-ar fi angajat corespondent de război ar fi făcut comerț, politică, meserii ale riscului, dar n-ar mai fi scris". Toate acestea se datorează fie unor fișări grăbite, fie dorinței de a căuta paradoxul cu orice preț. Aș zice chiar că aici e faza adolescentină a criticii lui Val Condurache, acum, cu siguranță, depășită. Criticul are însă onestitatea (dar și orgoliul) de a nu o oculta, și nu alta e semnificația fragmentelor din jurnal ce alcătuiesc secțiunea intitulată „Cartea de ucenicie". Pe de altă parte, nu știu dacă ideea de a „sparge" și a „topi" cronicile din revistă și de a le transforma în eliptice și ostentativ speculative însemnări de lectură dă întotdeauna rezultate fericite. Înclin să cred contrariul. Ce spune criticul despre Dana Dumitriu, Gabriela Adameșteanu sau Corina Cristea e mult prea subțire, și însăși ideea de a așeza „proza feminină" sub semnul Șeherazadei e un simplu artificiu și nimic mai mult. El își comprimă și își „travestește" foiletoanele și, în general, se ferește să lungească analizele, dînd impresia că nu concepe eseul altfel decît dens, paradoxal, aproape ermetic, și ducînd această convingere aproape de ultimele consecințe : spectacolul e divers „îți ia ochii", dar nu convinge și nu lasă amintiri. Iar cînd criticul se îmbracă „în zale" și devine „războinic", riscurile sînt și mai mari : dacă textul despre Lăncrănjan e „rotund" și edificator, cel despre Ion Gheorghe e criptic, de o ironie doar decorativă.

Dar și **Fanteziile** și **Portretul**, cărți ingenuu teribiliste, au un farmec aparte. La mijloc e, înainte de toate, înzestrarea literară a autorului. Toți cronicarii care au scris despre ele au remarcat acest lucru, mie rămînîndu-mi doar să reamintesc că în perioada începuturilor de la „Alma Mater" (cum se numea, în '72—'73, „Dialog"-ul), Val Condurache scria atît proză cît și critică. În **Portret** sînt multe pagini de proză curată, de o calitate cu totul remarcabilă. Le întîlnim nu numai în fragmentele de jurnal, ci și, spre exemplu, în comentariile la cărțile lui D. Dinulescu sau Paul Georgescu, unde obiectul analizei aproape că nici nu mai contează. „Jurnalul" cuprinde și el pasaje foarte bine scrise, „modelul" fiind aici acela al „tîrgoviștenilor" urmat pe latura lui serioasă (Radu Petrescu) și nu pe aceea ironic-demistificatoare (Costache Olăreanu). El povestește nașterea **Fanteziilor critice** și atinge în unele locuri o intensitate comparabilă, (v. tema morții) cu aceea din **Une mort très douce** a Simonei de Beauvoir. Punctul cel mai înalt se află însă în „Jurnal la persoana a treia" unde se întrevede, fără dubii, viitorul romancier. Farmecul **Portretului** mai vine și din mobilitatea intelectuală, din inteligențele și simpaticele divagații, din formulările memorabile : „În dragostea mea pentru carte nu poate să încapă disprețul pentru cărți. Mi-e milă de unele din ele, gîndindu-mă că ar fi meritat o soartă (un autor, vorba lui Radu Petrescu) mai bună. Ca să scriu despre ele este deja prea mult. N-am nici o voluptate dinaintea pustiului. O carte stupidă e ca și o femeie urîtă : o ocolești din respect pentru feminitatea ce i s-a refuzat" ; „Ceea ce numim, la vîrsta matură, **luciditate** nu e decît o formă de adaptare la mediu". În sfîrșit, atașantă mi se pare la Val Condurache lipsa de complexe cu care își etalează complexele : criticul se expune fără reticențe și false pudori, își reconstituie ucenicia (perioadă, cum spuneam și mai înainte, adesea ingrată), își strigă cu voce tare dragostea pentru literatură, își clamează ambițiile ; e orgolios dar nu meschin, e donquijotesc dar nu cabotin, e agresiv dar îl cred incapabil de răutate. Imaginea pe care o impune **Portret al criticului în tinerețe** este aceea a unui om-orchestră. Sumarul e edificator : cuprinde ipoteze critice, fantezii critice, parodii, autoportrete, jurnal, eseuri, utopii critice, ba chiar și... pagini de critică literară. Mă mir că autorul nu face, în manieră quenoistă, și exerciții de critică. Oricum, el explorează posibilitățile și virtualitățile discursului critic (și nu numai critic), încercînd, pe rînd, instrumentele. Nu pare să fi optat pentru unul din ele ; îl bănui mai curînd în stare să le abandoneze pe toate și să o ia, tinerește, de la capăt.

Al. CĂLINESCU

Val Condurache, Portret al criticului în tinerețe. **Editura Cartea Românească, 1984.**

un poet și un prozator

O ipostază lirică nouă, întrucîtva neașteptată, previzibilă numai în parte (**Exact așa vor cînta privighetorile**), ne oferă Ion Chiriac în volumul **Cenușa de pe inimă**, pe care-l socotesc cel mai bun din întreaga carieră a poetului. Insistînd pe pîrtia unui tradiționalism clasic, fără să se abată din drum, Ion Chiriac descoperă zăcămîntul poetic în mine de mult părăsite, sapă adînc galerii în direcții în care experții îl sfătuiesc să renunțe, cu o încăpățînare vecină cu ridicolul. Din rezistența la toate ispitele, din aplecarea „retrogradă" către forme poetice deja „compromise", din sfidarea limbajului, folosit ca „berlină", se naște o poezie de expresionism rural, violent și tragic. Poetul elimină toate nuanțele, își asumă imperfecțiuni de expresie, scoate, în minereul prețios, pămînt amorf. Scrie elegii și idile, ia masca dezrădăcinării și nostalgiei, a însingurării, opune, sămănătorist, valorile satului tradițional — valorilor instabile, urbane. Dă titluri de cicluri ca la începutul de veac douăzeci : **Fîntîna, Tei tăiat,** și se refugiază în spațiul și timpul — edenice — ale vîrstei dintîi. Face monografia satului, în tonuri de revoltă stinse, se lamentează și evocă, în spiritul unei regresiuni spre nenăscut (**Dacă deschid gura**), în elegii disperate, paradisul pierdut, chiar dacă murdar. Paseist („... mama mea, / Își vinde cămășile, / Ca să cumpere mămăligă, mama mea, / Își vinde cămășile pentru noi, mama mea"), Ion Chiriac trăiește liric între **refuz** și **accept** („refuz categoric să fiu sugrumat" ; „Accept acest fluture cap de mort / Să mi se așeze pe inimă"), polarități grele, ireconciliabile, puse sub semnul subiectivității dominante.

Poezia, așa cum rezultă, este cîntată pe toate corzile, întinse să plesnească. Neglijența face parte din „scenariu" : e un transfer de stare, de patos, care reclamă o sinceritate artistică de gradul zero. Eliminînd obstacolele din calea mărturisirii lirice, ocolind capcanele cuvîntului frumos, Ion Chiriac recompune poezia din starea poetică, taie direct în piatră, sentimente generice, ridicîndu-se, din cenușa subiectivității, la sensuri care țin de obiectivitate. Poemele sale se citesc, parcă, în pofida cuvintelor, care se-nămolesc, se trag din mlaștină și se înfundă iar. Pe muchie de cuțit, această poezie răscolitoare trăiește dintr-un patos controlat : „Văd pulberea cărnii mele / Care acoperă din ce în ce mai mult drumul / Și pe Tata cum vîntură".

Cea mai frumoasă poezie a volumului, **Biciuește-mă**, e un blestem întors pe dos, lucrat, în filigran, după Cantemir : „Așa-i cum spui tu, biciuiește-mă, / Pielea mea va-nflori, biciuiește-mă, / Oasele mele se vor împietri, biciuiește-mă, / Sîngele meu va fugi, biciuiește-mă, / Sufletul meu va muri, biciuiește-mă / Lacrimile mele se vor usca, biciuiește-mă. // Așa-i cum spui tu, biciuiește-mă, / Cuvintele tale vor amuți, biciuiește-mă, / Auzul meu se va adînci, biciuiește-mă, / Biciul tău mă va sculpta, biciuiește-mă, / Statuia mea va muri, biciuiește-mă. // Așa precum ești eu te-am cunoscut, biciuiește-mă / Așa cum sînt cred că tu m-ai născut, biciuiește-mă, / În brațele mele te-ai înstrăinat, biciuiește-mă, / În brațele tale eu sînt străin, biciuiește-mă. // Pe fulgerul biciului tău se sprijină cerul, biciuiește-mă, // Biciuiește-mă, nu obosi, biciuiește-mă, / Și dacă obosești, răsucește-ți ca biciul / Brațele în jurul gîtului meu, biciuiește-mă !". Moartea e imaginată la o vîrstă frumoasă : „Fie-mi îngăduit să mă culc în fotografia mea / în aceea care mă înfățișează copil". În **Coasa**, Ion Chiriac practică un lirism iterativ exasperant, cu accente din Blaga și Stancu, dar **cul** e întors, cu disperare, cu fața la prezent. Din ciclul **Marea**, notabilă este imaginea năvodului ca voal de mireasă : „Cu voalul de mireasă al soției mele / Vin în fiecare dimineață la pescuit". În **Marină 6** dominantă e viziunea de înecat, călărit de sine : „Om la apă... / Țipă cineva despicînd întunericul / Și eu îi strig, iată că-i strig ; / Îi strig : Du-te dracului și nu mai țipa / Și așa nu călărești decît un buștean / vechi și putred, fără ramuri și frunze. // El însă se încăpățînează și strigă, / Nu mă aude sau nu vrea să mă audă / Se încăpățînează și strigă, / Îi văd ochii fierbinți, / Îi aud inima tremurînd, / Îi simt de fapt trupul / Călărind trupul meu".

Cu **Visul** începe o aventură ne-trăită, în regim iluzoriu : „Se făcea că-s dus în sicriu / Dar cred că treceam într-o limuzină...". Elegia trece într-o regretată re-naștere : „... Și nici nu putem desnoda / Pînza aceasta de păianjen / Căzută peste noi astă-noapte, / Cînd cu lacrimi în ochi / Ne îmbrățișam. // ... / Și acum goi / În văzul lumii, / Fără rușine, / Așteptînd moartea // Și deodată cineva aleargă prin mine, / Deodată un copil aleargă prin mine, / Cred că vine cu moartea, / Dar, nenorocitul / „Nenorocitul de prunc / Taie cu palmele lui fragede / Tocmai plasa / Care ni se înfășurase de gît" (**Plasa de păianjen**). Citez și din **Aret 2** cîteva versuri semnificative : „Aret, femeie lacomă / Ducîndu-mi inima în adîncul pămîntului / Ca o furnică" și închei cu **Aș fi fericit**, o versiune la **Dorința** : „Am mai murit vreodată-mpreună / De ni se pare că ne cunoaștem, / De ni se pare că nu ne mai putem despărți ?... / Și, dacă-i așa, de ce în palmele mele / Cerceii fără urechile tale ? / De ce gîtul tău pe care tremură / Ca mărgelele degetele mele ? / De ce mîna ta în mîna mea / Cu brățara pulsului inimii mele ? / Întunecă-mi fața, omoară-mi umerii, / Aș fi fericit să mi se scuture mîinile / Și pe urmă să bată vîntul, / Prefă-mi în cenușă cămașa, / Aș fi fericit / Să mi se năruie oasele / Și pe urmă să bată vîntul ; / Să bată vîntul, să bată vîntul / Și tu să fii vîntul, / Eu să mor și tu să mă acoperi, / Tu să fii vîntul".

Sub masca tradiționalistă se ascunde un poet modern, obsedat de temele acestui secol, trecut prin aventura expresionistă, existențialistă, metatextuală (poetul imploră, asediază, acuză și condamnă poezia), filtrate prin limbajul unei experiențe ce nu-și revendică, orgolios, vechimea, ci o folosește pentru a da consistență unor viziuni. **Cenușa de pe inimă** este un bun volum de versuri. Cu o mai mare grijă pentru selecție, Ion Chiriac poate convinge și pe cei mai sceptici de justețea demersului său.

Premisa romanului **Lăpușneanu și Patrupăcate** este greșită istoric : Lăpușneanu a ucis-o pe mama Ruxandrei în cetatea Sucevei și nu în plin mister medieval, cu mesageri trimiși în ascuns și despre care nu se știe decît că ar fi fost în preajmă. Chiar dacă istoria ar fi păstrat o imagine incertă, ambiguă, asupra Lăpușneanului, și tot ar fi fost inutil efortul de a-l reabilita în proză cîtă vreme cea dintîi capodoperă a literaturii române în proză îl condamna, artisticește, pentru eternitate. Aici aș întoarce pe dos butada atribuită lui Cuza : unde a scuipat vodă, nu mai poate să sărute boierul. La nuvela lui Negruzzi nu cred că se poate răspunde întru reabilitarea sîngerosului domn decît dovedind, într-un studiu documentat, netemeinicia hrisoavelor pe care se întemeiază reputația domnitorului. Lucrul acesta Vicențiu Donose nu-l face, ba, dimpotrivă, vrea să impună, cu mijloacele romanului de capă și spadă, imaginea lui Lăpușneanu blînd și drept (la insistențele lui Patrupăcate convoacă divanul și îl absolvă de ocnă pe Niculăieș, întorcînd judecata împotriva unui fiu de boier). Singurul lucru pe care autorul nu mai poate să-l explice, este exilul domniței Olena, soția boierului Bratul, sora domniței Ruxandra. Se pare că marea asemănare dintre cele două femei (Lăpușneanu o confundă pe Olena cu Ruxandra, cerîndu-i să-și amintească o întîlnire ce nu avusese niciodată loc între ei) constituie rațiunea suficientă pentru îndepărtarea uneia din ele. Atunci de ce uciderea Bratului, soțul Olenei, și aducerea acesteia la curte ? Cele două surori nu par să țeasă, în noaptea ce le-a fost îngăduită să stea împreună, comploturi împotriva domniei. Întîmplarea face și în cazul morții lui Bratul, ca în apropierea păduricii unde este boierul ucis, să fie văzuți trimiși ai domnului. Vedem numai sîngele curs, numai urma pe sabie, nu și mîna ridicîndu-se ca să comande masacrul.

În secvența finală, Lăpușneanu, întors de pe cîmpul de luptă, se oprește cu alaiul de boieri în curtea lui Patrupăcate pentru a-l cununa pe Niculăieș cu Ilinca, fiica haiducului. Prin hrisov domnesc tot satul primește drept de răzeșie. Nu zic că nu sînt posibile toate acestea și nici că Lăpușneanu nu ar fi avut, în zbuciumata lui viață, și clipe de grație. Că Vicențiu Donose le-a căutat pe acestea (fie și în hrisoave), ori le-a imaginat din simț al echilibrului nu este un păcat. Istorii cu boieri hrăpăreți și vînzători de țară, potrivnici domniilor luminate, au existat și este mai mult ca probabil ca ele să aibă un temei. Mă întreb numai de ce autorul a preferat să aleagă domnia Lăpușneanului, nu numai cea mai sîngeroasă, dar și singura fixată, cu atîta forță într-o capodoperă. Pentru că întîmplările povestite în carte, ținînd cum spuneam, de o recuzită bine stăpînită a romanului de capă și spadă, puteau fi plasate, la fel de bine, la orice capăt al Evului de mijloc. În Moldova, unde domniile erau amenințate în permanență de succesori cu drepturi cel puțin la fel de mari cu ale domnitorului și cu un sprijin de la Poartă ori de la Ieși, conflictul puterii a antrenat în permanență pe boieri împortiva domniei. Chiar bun și drept, domnitorul avea de înfruntat pretendenții coroanei.

Vicențiu Donose povestește alert, are imaginația situațiilor și o prodigioasă vervă a faptelor. Romanul **Lăpușneanu și Patrupăcate**, respectînd regula genului, are fluiditate și culoare locală, o bună stăpînire a mijloacelor și a limbajului. De n-ar fi fost eroul istoric în cauză, n-aș fi avut de obiectat mare lucru la această evocare care se citește cu interes. Ca și romanul detectiv, aventura istorică își are publicul ei și măsura de judecată nu poate să facă abstracție de cititorul abstract. Romanele de capă și spadă, cu intrigi tenebroase și pete de lumină fac trecerea de la basm cu care-și împart maniheismul, la realismul utopic.

Val CONDURACHE

Ion Chiriac, **Cenușa de pe inimă**, editura Junimea, 1984.

Vicențiu Donose, **Lăpușneanu și Patrupăcate**, editura Junimea, 1984.

pro juventute

IOAN HERESCU: premiul revistei „convorbiri literare" la festivalul „mihail sadoveanu", piatra neamț, 1984

surparea

În sala de mese ai ajuns printre primii, cîteva saluturi scurte venite de la ortacii pe care încă nu-i realizezi în dimensiune reală, de peste tot se aud sorbiturile ceaiului, bucăți din somnul încă neepuizat: urme dungate, roșii, pe fețe cu modelul pernelor sau al păturilor (intipărite în piele cum erau îți dădea senzația că sînt crescute din singe), ochii ficși, mișcările lente ale brațelor și înghițiturilor, părul încă în stare de somn, rebel, și în acea liniște cu care fiecare își continua somnul trezindu-se, se auzeau cuvinte, frînturi din discuții simple: „plouă! dacă ne-o fi băgat lemne ude pe galerie, să vezi bucurie!..."; „nu-i bai, doar tu le alegi, cine te pune să iei din alea ude? găsești și din alea uscate"; „ce nu știi?!: ăia de la suprafața își rîd uneori de noi, după ce că toată ziulica freacă menta, mai și rîd de noi, păi, nu? după lichidare, cînd ne întîlnim la bere nu ne iartă, îi auzi: noroc bun! ei, cum îi, ești șobolan șef?..."; „fii serios, nu știi? de cîte ori omul nu ar vrea să fie șobolan, să simtă el adîncurile cum le aud șobolanii! atunci surpările n-ar mai fi decît o joacă, hm!... să simți surpările!... ai uitat cum zice minerul?!: mă, să fie treaz șobolanul din tine că, altfel, pe aici îți rămîn oasele și iubirile! iar dacă nu, să nu te prind că faci rău vreunui șobolan, să le aduci de mîncare și cînd îi vezi că fug în turme ia-o după ei, dar țipă, țipă tare, să fugim toți! de aia dacă nu ți-e treaz șobolanul să-i iubești pe ăștia care-i avem aici, printre noi"; apoi, dînd cu mersul prin frunzișul toamnei, lăsînd aerul rece, de septembrie, să-ți umple plămînii, să-ți curețe traheea de funingine, te înviorezi și, în fața dulapului te simți aproape treaz, apt pentru a coborî în mină, cu instinctul de conservare pe baricade, dînd agerime fricii, mărind viteza de decizie a pasivității cu care, pînă mai ieri, îți tîrîiai hoitul, adică vietatea cuprinsă de inerție, salopeta, casca, cizmele, masca de gaze — o mîngîiai, cică unora le-a folosit: i-a ajutat să-și prelungească clipele agoniei, dar alții zic că nu e chiar așa: în urma unei explozii sau a unui foc de mină norul acela, albicios și leneș, ca o materializare a chipului morții, unii și-au pus masca în timp util și cu furtunul de aer comprimat s-au bătut cu norul alb în care morțile lor așteptau să-i încapă, oh! și se lățea din ce în ce mai mult, ca viața să încapă întreagă în moarte?! — și nici nu ai apucat bine să te echipezi cînd șutul de noapte își făcu apariția, toți îs vioi, rîd, dacă ai mai fi dormit ai zice că visezi o expediție în Africa, îs negri negri, numai albul ochilor și dinții li se văd curați, albi, în rest negri negri, saluturile sînt scurte: „vedeți că am armat, mai aveți de pus doar jugul, îl anunțați pe artificier, asta chiar acum, căutați-l!... și pușcați în jumătate de oră, cel mult o oră, trebuie să faceți armarea și pentru cei din schimbul următor, se apropie ignatul și scad miișoarele dacă nu dăm brînci!"; apoi dușul fierbinte, da, apa e clocotită, dacă nu ai ieși de la șapte sute de metri, și asta pe verticală, te-ai opări, dar așa rîzi, faci glume cu cel de alături, te pregătești pentru un somn bun și o înghițitură de aer curat, chiar, de ce așteptînd colivia vocabularul capătă o evidentă tentă porno? te-ai întrebat?! domnul Freud îți dă oarecari explicații, dar oare așa să fie? viața simțindu-se în primejdie se exacerbează instinctul de conservare, ori o modalitate de a ne salva este să ne asigurăm continuitatea ca specie, a dracului Natura și pe asta a prevăzut-o!: tu să mori, dar viața să rămînă! sau versurile alea care nu le-ai învățat la școală: de rupi din codru o rămurea, ce-i pasă cordului de ea, ce-i pasă unei lumi întregi de viața mea... față de ceilalți salopeta ta pare de paradă, te uiți în oglinda stîlpului, te admiri, descoperi că îți place să porți salopetă, te simți ostașul destinului tău... apoi, coborîrea, colivia pornește brusc și în două trei secunde depășește accelerația gravitațională, de unde știi asta?, ăia de lîngă tine, minierii abia au așteptat să se întîmple fenomenul: „ei, ce simți în gît, lîngă amigdale, ce simți?..."; să le răspunzi?...; „ți-e rușine să ne zici, ai?!..."; „lasă omul, l-o făcut mă-sa rușinos!"; „ia zi, mă, ți-e rușine?..."; cred că erai alb la față, noroc că toți stinseseră luminile, ca să nu știi cine te întreabă?!, nu!, ca să te obișnuiești cu propriul tău curaj, apoi galeria principală luminată cu neon, cu linii de cale ferată pentru trenulețele de mină, cu locomotive electrice („înainte caii erau locomotivele, se nășteau aici, pe galerii, trebuia să-i tragi după tine de căpăstru, erau orbi"), și bătea un vînt!... un fel de mic uragan, abia de te puteai ține pe picioare, îți fîlfîiau salopetele ca steaguri în sărbătoare — știu că te-ai gîndit la comparația asta, nu te poți debarasa de emoție nici în fața morții!... — apoi, la stînga, pe o galerie laterală, spre punctul de lucru, aici aerajul de pe galeria principală nu ajunge, aerul devine din ce în ce mai umed și înăbușitor, șobolanii curg în turme pe lîngă tine; „îi vezi?... îs prietenii noștrii, ai minerilor, ei simt primii prăbușirea unei galerii, să-i iubești! dar să știi că nu știu multe, mai acu vreun an doi a plecat unul de aici ca vai de el, îl trimesesem după apă, ce-a zis el: mă, hai să mă odihnesc puțin, și s-a lungit colo, pe banca aceea din refugiu, dar aici aerul e greu, bioxidul de carbon ajunge uneori pînă sub genunchiul omului și somnul e greu, ca un început de drum spre moarte, l-am găsit peste o oră fără urechi și fără vreo cîteva unghii, dar șobolanii îs prietenii noștri"; apoi lemnele, brazi unul și unul, de cîte patru metri înălțime și groși, ah jugul! e un brad și doi trebuie să-l urce pe două scări la nivelul tavanului, după care e fixat cu două scoabe imense, dar pînă se găsesc scoabele, pînă se află pe unde o fi puțca („cum nu știi, mă, ce e aia? de cîte ori vrei să-ți spun? e un ciocan-tîrnăcop, dacă e iarnă cu el poți să-ți săpi casa veșnică, oricît de bocnă ar fi pămîntul, ea-ți pregătește culcușul și apoi compresa aceea de doi metri, de, să nu-ți fie frig, hă, hă!... dar mai întîi să-ți cîștigi dreptul la moarte, mă!..."), mai ales dacă e și infiltrație de apă, apoi foetajul („la noi li se spune românește..., dar tu ești din ăia care uită să calce pe iarbă, suferi de pudicitatea betonului, freacă-le bine și spune-mi cu ce aseamănă bastoanele astea de lut?... fă-le mai groase, mă!... să nu iasă pe lîngă ele nici fumul!"), retragerea în bainetă („hai acolo, să nu cadă singurătatea veșnică peste noi, de aia-i armat cu șine de cale ferată: dacă ne caută moartea să nu ne găsească nepregătiți...") și pușcarea, cînd îl auzi pe artificier: „ardeee, măăă!...", apoi mirosul înecăcios al fumului de după explozie, stropirea cu apă („pentru potolirea prafului, altfel ți se pietrifică plămînii — ah, silicoza! — și cum să respiri cu două pietre?) și craițărul începe să uruie, ducînd cărbunele în rostogol.

Pînă aici nimic deosebit, e doar un crîmpei din marea respirație a vieții, nimeni nu dă importanță accidentului, chiar dacă uneori ar dori să stea de vorbă cu unul care pînă mai ieri rîdea împreună cu el, frica nu e bună deși, după cum știi, e foarte omenească, cîți nu fac haz de ea, ce e mai rău e că se confundă cumpătul cu frica, de ce să nu recunoaștem că frica aduce și cumpăt? altfel cum vă imaginați că pigmeii prind elefanți?

Se pregătea frontul de lucru pentru șutul următor, mai rămăsese de pus doar jugul, ceilalți s-au retras în bainetă să-și servească masa, iar tu trebuia să faci piluga („du-te și caută cheia de pilugă"; și plecai; „hă, hă! cum să aibă cheie o gaură în cărbune, vagonetarule?... hă, hă!..."), erai în cizme și chiloți, transpirația șiroia de parcă te aflai sub duș... în aceste unghere ale realității fiecăruia, unde amintirile se adăpostesc de uitare, timpul și spațiul capătă alte dimensiuni, aici parcă decorul ar fi de gheață, firav, și tocmai prin asta veșnic, pentru că numai ce-i firav rămîne și veșnic, ce înfruntă veșnicia se refuză ei!... în aceste unghere unde realitatea fiecăruia este amintire, lucruri aievea care, în realitate, nu mai sînt de foarte mult timp, te cotropesc într-o lege a lor, de cele mai multe ori, obsesivă și devii deodată poetul propriilor tale fapte, te bați cu vechile speranțe pe care le vezi aievea luptîndu-se cu părerile tale despre ele, refuzîndu-se ție, pentru ca să nu-ți pierzi încrederea în ele, nu? ce-ai fi fără speranță, omule? la ce se gîndește cel ce trage cu arma decît dacă se va termina odată războiul?...

...da, transpirația șiroia pe tine de parcă te-ai afla sub duș, ești la peste patruzeci de metri, apoi, pentru că a apărut infiltrația de apă fierbinte, nu pentru că zăcămîntul ar fi fost mai bogat, nord vreo douăzeci de metri, e adevărat: becul cu aer comprimat lumina puternic, plus lumina de la casca ta, îți plăceau experimentele pe propria-ți piele, asta de cînd te știu: ce-ar fi viata fără risc? nu însăși devenirea umană e un risc la care ne supune de milioane de ani materia? ei, nu! ce zici? exploatarea zăcămîntului se face din sus în jos, apoi poditura: scînduri și bucăți de lemn sînt dispuse absolut la întîmplare, dacă se poate cît mai unele peste altele, apoi se găuresc brazii care au mai rămas întregi, îți amintești? ditamai copacii în adîncuri parcă-s de plastelină, trosnind sub presiunile mutilante, avertizîndu-te, se împușcă, apoi se rambleiază: apă, nisip și pietriș fin sînt injectate sub presiune în fostul abataj, iar dedesupt, acum, tu, la atîta distanță de cei care te făceau să ai curaj, să reziști acestor tensiuni de neînchipuit ale celulelor tale, pînă mai ieri discutînd teoretic despre necesitatea curajului și faptul că istoria nu este înfăptuită de lașitate, da, istoria o fac cei curajoși, și a lor e istoria!... și cînd aproape să termini... ca o fleică de carne pe spatele tău înfierbîntat, cu sprinteneala pe care ți-o dă frica ți-ai scos lanterna și ai privit cauza, ce fericit erai: de cîte ori nu ne chinuim să descoperim cauzele unor efecte demonstrat inutile, dacă nu chiar dăunătoare, dar ea, cauza, se ermetizează, se confundă, asta aproape mereu, cu esența, și, atunci, descoperim că trebuie să mergem înainte, poate următoarele efecte ne vor dezvălui tainele care ne chinuiesc acum, înainte, printre scîndurile podituri, din ce în ce mai accelerat, bucăți din rambleaj se desprind, lăsînd în urma lor o sferă posibilă a șocului, a accidentului; „deasupra noastră e Căprioara, bre!... ieri s-a adus vin roșu... e îmbuteliat la iase, ei, deseară e rîndul nostru"; și tu acum sub apă, o durere seacă îți acoperă picioarele, realizezi că ești sub apă, SURPAREA A AVUT LOC!..., te miri că mai ești lucid? așa se întîmplă înainte de moarte, zi-mi, ai putut, în clipele acelea, să comunici cuiva părerile tale? ai putut cere ajutor? cine te-ar fi auzit dacă ai fi strigat? și, ridicînd capul, ai simțit în nări spațiul care nu-ți era ostil, o speranță nebună îți cuprinse ființa, da, viata începuse să colcăie fierbinte în gîndurile tale, ai țipat? nu-ți amintești, e și firesc, huruitul acela înfundat, ca un tropot de elefanți ce trec pe deasupra ta, foarte aproape de timpanele tale, ăsta a fost primul lucru care ți l-ai amintit, ai vrut să te ridici, vreo cîțiva șobolani înotau pe lîngă tine, stăteai în șezut, ți s-au așezat pe umăr, altădată, dacă nu ți-ar fi fost frică, ți-ar fi fost scîrbă, acum îi mîngîiai, ți-ai amintit de miner: nea!... baci!..., nimic, nici-un răspuns, huruitul îți persista în urechi, din clipă în clipă așteptai ca surparea să continuie pe direcția nord, apoi... nu mai era nevoie, n-ai mai fi știut... spre est dar ce îți arde de orientare în spațiu? oricum cu geografia stai rău, întotdeauna ai stat rău! în sfîrșit, au sosit cei de la bainetă, ei știau huruitul; „și care au fost ultimele lui cuvinte?"; te asaltau; „lăsați, mă, omul în pace! ce să-și amintească? hai să ne chinuim să-l convingem că e viu!"; un munte de pastă vîscoasă și rece s-a ridicat pe neașteptate în locul unde cu vreo cîteva clipe în urmă tu doreai să săpi piluga, doar i-ai spus: dom'le, ori în schimbul nostru, ori în celălalt, se întîmplă! i-ai arătat gaura aceea verticală, vedeți, bucățile se dislocă din ce în ce mai repede, pînă la urmă surparea se întîmplă, vă zic eu!; „hai mă, puștiule, eu am copilărit în mină, dacă ești atît de fricos de ce ai venit la mină?... nu puteai să rămîi la suprafață?"; și-ți luă puțca, stătea aplecat, lovind ritmic cărbunele, se întoarse și-ți strigă: „mai e puțin și e gata! ce surpare? ce aiureli? frica, Ioane! frica!, se întoarse să-ți mai zică ceva, sau a vrut să fugă?... de unde să știi? apoi, huruitul, parcă toate cuvintele care ar fi vrut să ți le spună se uniseră în acea bolboroseală înspăimîntătoare, care te-a făcut să te arunci pe spate, ah, huruitul acela!... apoi căutarea...

Fragment din romanul **Duminica Statuilor**

premiul revistei „Convorbiri literare" la concursul de poezie „Porni Luceafărul...", Botoșani, 1984

odă

Cenușă și dor mirajul cuvîntului
pe buzele tale,
de necuprins valul și țărmul
cînd amfora înserării și-a risipit
anotimpul peste ținutul iubirilor.
Reverberează dalele o vrajă,
o ritualică tăcere se petrece în noi;
femeie frumoasă, curînd vom rătăci
pe căile vîntului, tot mai mult spre
noi înșine,
cu poveri luminoase prin mireasma
de flăcări a toamnei.

solstițiu

Albă e liniștea aripilor
prin fîntînile cerului
într-o margine de copilărie.
Iată cum lacrimile tale, femeie,
topesc crinolinele valsului nuclear,
iată degetele tale cum mîngîie
mașinăria veacului,
iată cum ochii tăi
tulbură depărtările corăbierilor;
lucrătorii dorului
își pleacă genunchii
întru slava celor trecute și viitoare,
sorbindu-și clipa de dragoste
și tăcere.

cuvînt, velă, amurg

Diafan cuvînt
ca o tăcere a sferelor.
Arbore ai fi spus sau iarbă
și flori despre ai tăi dispăruți
în volutele fumurii —
inefabil gînd.
Pe atunci
frunți înălțate uneam,
enigme călătorind prin flăcări și sînge.
Lumea împrejmuia
cuta durerii și umbrele noastre
vegheau înserarea.
Neasemuite miresme, întuneric pur.
Cristal și nimic nou iubirea:
cuvînt, velă, amurg.

miraj

Vultur întemnițat într-un strigăt,
exil al uitării —
seninătate.
Mai departe și mai departe
albastrele dune — triumf și absență.
Era o vreme de ierburi,
rochia ta împovăra crinii
...Nicăieri. Pretutindeni.
Acolo marea și munții
ca o respirație a inimii —
fericit echinocțiu...
Strigătul meu te chema
ca pe o neștiută lumină
a vîrstei trecute.

poezie

Cofe de raze urca-vom ușor,
roșu, mov-ocru; e zare de foc,
vocala Timp — consoana Loc,
alb de priviri, opacă nea
ne mai dureau, ne mai durea...
E ochiul meu
și ochiul ei
desprinderea de amîndoi,
o stea din noi, o stea din zei;
Caribda, Scila și apoi
secunde — spații la puterea doi.

Victor MITOCARU

patria

Iat-o roșind dinspre fruntea aprinsă a anotimpului
ca un cîntec sortit pentru noblețe și mit
o saluta fluviul de oameni de pe marile șantiere
poate-i drumul șerpuit ca o coamă de rîu
pe care zilnic mă duceam la școală

Pe calea de sub bolta de clorofilă a orașului
tramvaiul liniștit ca zborul unei priveliști
o fereastră a blocului deschis de soare
cînd pe rădăcina umbrelor în adînc se poate vedea
corăbiile trase la chei și pînzele lor, creștet al țării
rezemînd

O ploaie de stele cade pe paloșul încovoiat
lîngă care doarme strămoșul în racla lui
ieri s-a ridicat cu umerii deasupra ierbii de sunete
cu pipa goală să cumpere pentru o vreme tutun
sau cine știe de ce mai are nevoie acest om

Nu-i nevoie să străbați un întreg bărăgan!
într-un automobil pe șosea se poate desluși
țipătul unei armonici care-și anunță nașterea
și-n jurul pachetului cu hîrtie de ziar al navetistului
cîmpia se rotește ca un anafor

o lumină întinsă în lungul sufletului se arată
ramura comprimată de seve pe care au pocnit mugurii.

cum s-au adunat morții

Cum s-au adunat morții la poarta cimitirului
și vorbesc tare de parcă ar fi o viforniță
unde nu se vede om cu om
le trosnesc oasele ca niște vreascuri uscate
călcate cu cisma de cauciuc
afară-i frig și soarele-i taurul care aruncă
singura sa putere pe aburul din nări

O membrană întinsă pe o tobă de tinichea
este cîmpul pe care singur alerg
la ceasul cînd unii se-ntorc pe partea cealaltă în somn
și visează gîngănii cu colții lucioși de oțel
într-o bucătărie bubuie oala
din care apa s-a evaporat toată
lăsată de ore întregi pe reșou
chiar puștiul a uitat-o pentru jocul de fotbal
din spatele blocului
și ca o rabiță în care s-au pus cărămizi
atîrnă pe umerii mei singurătatea în care
este de așteptat un prieten

Stoica GÂGEANU

convorbiri literare prin corespondență

■ **Decebal ALEXANDRU SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava). Accidentul** are un accent bine pus în final. Celelalte schițe sînt palide, cu semnificații minore. Fiți mai exigent.

■ **Corneliu BICHINEȚ — Vaslui.** Mitică și Didona alcătuiesc un cuplu mult uzat de literatură, de literatura proastă îndeosebi. Banalitatea — neliterară, nepremeditată — e cusurul cel mare al prozelor.

■ **Victoria CAZACU — Suceava.** Semne răzlețe de lirism, precum în „Păsările ridică aripile / nu pentru a zbura, / ci pentru a lăsa timpul / să treacă prin nori / măsurîndu-ne depărtarea..."

■ **Nuța CRĂCIUN — Orăștie (Hunedoara).** În general e bine. Voi reveni.

■ **CIB — București.** Mai interesantă e **Scrinul negru.** Să mai vedem.

■ **Claudia Gabriela ENACHE — Iași.** Sînt lucruri remarcabile în poezia dv., din păcate risipite într-o mult prea mare cantitate de „steril". Mai unitară este, pînă la un punct, **Egoism:** „Aruncate în scrum se zbat stelele; / Cranii ard în pletele focului. / Ochii se usucă pe sîrmă; / Mîinile sînt țintuite în piroane de ușă: / Picioarele se încalță cu sandale de nisip. / Gura scormonește în căutare de ispite; / Dinții flămînzi se mănîncă; / Răsuflarea aprinde apele". Mai trimiteți.

■ **Constantin CIOARCĂ — Borlești (Neamț).** Vă mulțumim pentru aprecieri.

■ **GH. Cobuz — Roman.** Absența unei minime culturi poetice se vede. Poezia e altceva decît punerea în vers a unor idei, sentimente, atitudini. Încercați să aflați ce e.

■ **Gh. DAMIAN — Pechea (Galați).** Nu m-ați convins.

■ **Stoica GÂGEANU — Brăila.** Versurile dv. au într-adevăr, forță. Se cere o mai atentă supraveghere a imaginii.

■ **Ioan HUȚU — Arad.** Vom trimite ceva la tipar pentru un număr viitor.

■ **Vasile IFTODE — Piatra Neamț.** Am ales **Pasărea Phoenix** pentru o eventuală publicare.

■ **Augustin IULIAN — Galați.** Ceea ce ați trimis e foarte puțin, atît cantitativ cît și calitativ. Se impune ceva mai consistent.

■ **Kolea KURELIUC — Măreția mică (Suceava).** Piiulele, jocurile etc. își aveau locul în pagina „Magazin" la care am renunțat pentru a face loc tocmai literaturii tinerilor. Publicăm proză umoristică, bineînțeles în aceleași condiții de calitate ca și restul prozei.

■ **Vasile M. — Iași.** Versificații naive și unele ezitări în ce privește folosirea limbii române.

■ **Nadiv ORIN — Schela Cladovei (Mehedinți).** În afară de pseudonim nimic nou, din păcate.

■ **PAPIRUS — Suceava.** Deconspirați-vă identitatea și apoi stăm de vorbă. O eventuală publicare impune acest lucru.

■ **Valentin POPESCU — Tg. Jiu.** E bine să te confrunți în cenaclu. Ești la vîrsta la care se pot schimba multe lucruri în bine. Dacă așa va fi (deocamdată ești crispat, stîngaci), vom vorbi și despre debutul în revistă.

■ **V. SIMPLITA — Focșani.** Dincolo de un anume sentimentalism romanțios se reține **Ca o lumină,** cel puțin o primă parte: „Bîntuiau ploile prin păduri / și era bine / tăcerea învinețea săbiile serii / ca într-un declin / de sentințe iarba / cernea în palme cristale de lut / și murmura lemnul sub seve / ca o lumină se aruncase / în văzduh stolul de cuvinte..." Ceea ce urmează explicitează inutil ceea ce sugerați mai înainte.

■ **Constantin SIRGHI — București.** Am citit cu atenție și nu am putut reține nimic, afară de unele improprietăți de exprimare: „Te regăseam acolo între ape, / unde veneau bondarii să se-adape [?] și norii, soarele și apa toate, / erau în păruți [?] cu inelele buclate".

■ **Cătălina VALENTIN — Timișoara.** Alege din ce-ai scris opt-zece texte, cele mai bune, se înțelege, și trimite-mi-le. Ca să putem sta de vorbă.

■ **C. VIERU — București.** Sînt obligat să vă spun cîteva lucruri în afara poeziei (dar obligatorii și pentru ea): se scrie **creează** și nu **crează**, de **aceea** și nu **de aceia, gheață** și nu **ghiață**; subiectul și predicatul se acordă (și) în număr (e corect deci „Lucrurile cu rost / Ce au să mai fie" și nu „Ce are să mai fie"): între subiect și predicat nu se pune virgulă (deci: „El știe" și nu „El, știe"). Trageți singur concluziile.

■ **George ZĂPADĂ — Cîmpina.** Am reținut un singur vers: „Oh! moarte, tu, jivină stacojie".

■ **Elisabeta ZILAC [?] — Oradea.** N-am reținut nimic.

Daniel DIMITRIU

poșta „argonaut"

■ **Bogdan Constantin DIACONU — Bacău.** Mai trimiteți pentru a putea alege ce e mai bun. Scrieți-mi despre activitatea cenaclului, voi încerca s-o prezint în „Argonaut". Invit și pe colegii dv. să ne scrie și să scrie pentru supliment.

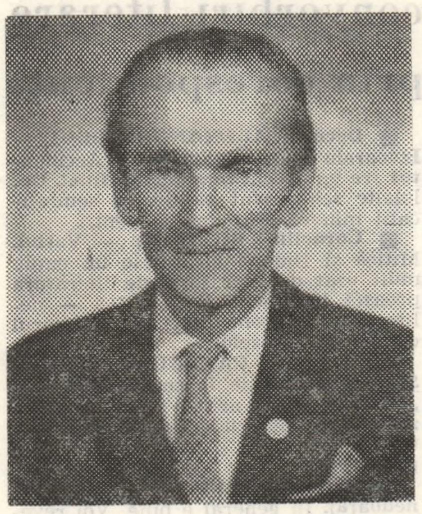
■ **Josef GALL — Tîrgu Mureș.** Răspunsul de mai sus e valabil și pentru dv.

■ **Radu MUNTEANU — Ploiești.** Sînt binevenite orice aprecieri asupra „Argonautului". Am reținut cîteva sugestii interesante.

■ **E. N. — Bistrița.** Voi încerca să vă completez colecția.

D. D.

nicolae țațomir

orgia de aur

Astralul tezaur
Sub bolta misterului !
Orgie de aur
În sălile cerului

În care tîlharii
Cu trup de centaur
Pîndesc aurarii
Orgiei de aur.

mai picură sînge...

Mai picură sînge, dactylo...
Prea palidă-i Venus din Milo !

Mai suie urîtul să spere
Tu, iambule din Belvedere,

Ce cînți cînd în coruri, cînd solo,
Pe mîndrul și palul Apollo,

Pe care-l coboară doar zeul
Infernului, trist ca troheul.

toamna frumoasei Uriașe

Moțăie
Învelindu-și în cețuri munții —
Sîni verzi tari ca piatra...

Dezgolindu-și dealurile —
Genunchi alintați
De albui-verzui al brumelor...

Înfigîndu-și colinele —
Unghii galbene —
În propria-i carne
Pînă la însîngerare...

există un septembrie...

Există un septembrie în cosmos
Cînd galaxia-și scutură alene
Noian de stele — frunze aurii —
Ce cad în palma inimii, plutesc
Pe rîurile sîngelui, s-adună
În rîpa sidefie-a rațiunii...

Cînd cerul palid de atîta dulce
Lumină înfioară nervii repezi
Blînd domolindu-i, mlădiindu-i lin
Ca visul de-a-ncolți al unui sîmbur...

prind universu-n pumn...

Prind universu-n pumn, îl simt, îl
scutur...
Și drumu-i dau în vis, ca unui flutur,
Să moară ars în flacăra din mine
În universul ce mi se cuvine.

el nu era sferic

A scris o poezie sferică-n care
Să-ncapă întregul pămînt.
A pictat o pînză sferică-n care
Să-ncapă întregul pămînt.
A compus o simfonie sferică-n care
Să-ncapă întregul pămînt...

Dar pămîntul nu a încăput în ele.
El nu era sferic !

ion gheorghe pricop

împușcătura de la miezul nopții

Gheorghe Rădăcină încă nu credea că povestea aceasta poate fi adevărată, dar, înaintînd spre conac, în nări îi stăruia tot mai mult miros de om mort. Nu și-l putea imagina pe fiul său, flăcău voinic și sănătos ca bradul de pe munte, întins pe laiță, fără suflare. Dacă cineva i-ar fi șoptit din timp despre grozăviile ce se puneau la cale acolo, nu l-ar mai fi trimis să-l slujească pe boier, să fi știut, că-l arde cu fierul înroșit. Pe bună dreptate acum se simte vinovat în fața icoanei, se-nchină și-și cere iertare de la dumnezeu, mîinile sale butucănoase abia mai pot să se răsucească de atîtea munci și se mișcă greoi repetînd la infinit semnul aceleiași cruci.

— Iartă-mă, doamne, și nu te întoarce asupră-mi cu mînia ta, n-am făcut asta cu știință.

Intrînd pe poarta conacului, primul lui gînd a fost să se vadă cu boierul. Să-i ceară socoteală. Dar ce socoteală poate să-ți dea un bărbat a cărui nevastă a fost siluită de-o haimana ? Dacă cineva l-ar putea lămuri asupra isprăvii feciorului lui, atunci aceea nu poate fi decît cucoana Sabina. Dar zace, după cum se bîrfește prin curte, „cu hăndărăul peste ea".

— Afurisită întîmplare, zice, intrînd în odaia rîndașilor, și parcă tot nu-i vine a crede că este vorba de Cață.

Dinspre bucătăria conacului, prin ușa întredeschisă, răzbate pînă la el miros de carne arsă pe cărbune. Ferestrele mici, aproape de nivelul pămîntului, de la cramă se luminează pentru cîteva clipe, semn că se umblă la butoiul cu zaiber. Stă singur în odaia slugilor. De două zile conacul fierbe. Se vorbește prin grajduri, pe după stogurile cu fîn, prin cămări și antreuri, dar nimeni nu aude. Un fel de dialog din ochi, fără cuvinte. „Ai văzut ? Era de așteptat cu-atîtea plecări ale domnului...". „Acu să vezi tărămboi". „N-avu parte, sărăcuța, să se bucure de dezghețul mădularelor, că-ngheța la loc". „Ce zici de asta ?" „Treabă afurisită". „Treaba jandărilor, mă, ce ne băgăm noi ?". Și asta aștepta și Gheorghe. Treaba jandarmilor. Să vadă, să cerceteze. Dar pînă să vină acela, n-are voie să-și vadă feciorul.

În vremea asta Jorj Băleanu încă nu s-a hotărît să iasă din biroul lui. La amiază s-a văzut cu Safta și-a dat poruncile de rigoare. Să se înjunghie doi porci dintre cei mai grași, vițelul cel de și-a rupt piciorul în iesle, zece curcani, să se întindă mesele și să se cheme slugile. Vorbește, femeia dă din cap că știe ea bine ce are de făcut, dar boierul observă că de fapt Safta nu-l ascultă.

— Ce-i cu tine, unde ți-i mintea ? o întrebă. Apoi, pentru sine, în gînd : Bănuiește ceva ?

— Sînt femeie bătrînă, cucoane, mă lăsați să crăp de rușine.

— Ce vrei să zici ?

— Dați poruncă să-l prăvale de pe trupul cucoanei, doamne ferește, cînd știu asta, nici nu pot intra în odaie.

— Nu se poate, femeie, comisia trebuie să cerceteze. Vrei să intru la bucluc ? După aceea o să facem ce se cuvine cu ea.

— Multe se cuvin să faceți pentru ea. A fost împodobită de cel de sus cu multe minuni. Numai păcatele s-au ținut lanț de ea. Doar un lucru nu trebuie să-l faceți. Să nu dați praznicul cît ea zace pe pat.

Nu găsește de cuviință să-i răspundă. Slugile de aceea sînt slugi, să execute poruncile stăpînului. Bineînțeles că n-avea să întindă masa înainte de-a trimite mortul de la conac. Dar cum de nu-și închipuie „babornița" că Sabina tocmai de aceea va fi dusă de aici, pentru că e soția lui, și soția unui boier de viță nu se cade a fi înmormîntată ca oamenii de rînd.

— Fă ce-ți spun, vorbește scurt și cam răstit, și slujnica înțelege că trebuie să iasă numaidecît.

Rămas drept, în picioare, cu nasul aproape de sticla geamului, încercă să privească afară. Dar noaptea e groasă, apasă pămîntul ca un strat de catran răcit și lui i se pare că aude trosnete, țipete de păsări de noapte. Curînd își dă seama că nu s-a înșelat. E aceeași cucuvea care cîntase nopți de-a rîndul pe creasta conacului, în dreptul odăii lui. Ar putea spune că pasărea cu ochii sticloși, de pisică este principala vinovată de tot ce s-a întîmplat. Dacă n-ar fi fost cîntecul ei, nici Sabina nu l-ar fi chemat...

Stătea nemișcată în jilț, cu blana de jder pe spate, cu picioarele în ciubotele căptușite cu angora și tremura. Sunase și Jorj auzise numaidecît.

— Tu, căruia i s-a dus vestea în ale vînătoarei, cum de nu-ți trece prin cap s-o împuști, vorbi rar, fără să-l privească.

— Nu se cade, doamnă, cine trage în pasărea morții, vrea să împuște însăși moartea. Ori se știe că numai ea ne împușcă pe noi..

— Așa-i, dar mi-e tare rece.

Nu-i spunea o noutate. Doamna Sabina zăcea de friguri de cinci ani. Umblase la mulți doctori, mai ales în străinătate, își tocase recolte întregi de grîu și fructe, ba își vînduse și pădurea de la Bonor ca s-o pună pe picioare, dar ajunsese la concluzia că leac pentru boala ei nu se mai află. O retrăsese la conac și aici zăcea de doi ani. Conu Jorj a suferit mult la început. N-o iubise, dar nu era omul care să spună că nevasta lui nu-i o femeie drăguță, interesantă în tot ce are și foarte instruită. Iar dacă mai socotea și averea pe care i-o adusese... Deci, nu se punea problema s-o părăsească. Mai apoi și-a căutat de sufletul său. S-a descurcat bine. Trimitea scrisori cum c-ar fi reținut în capitală pentru mai multe luni de felurite contracte. De vînzare sau cumpărare. Ea citea scurtele răvașe pe care Safta i le aducea pe tava de porțelan fără să sufere. Cel puțin față de slujnică. Ba într-o bună zi a cerut călimara și pana, a muiat îndelung, apoi i-a scris ca răspuns : „Nu te sfii, dragul meu. Trăiește-ți viața cum dorești. Ești tînăr doar. Nu sînt geloasă. Sentimentul acesta nu mai are loc în sufletul meu. În sufletul meu e numai ură față de Dumnezeu".

Chipul ei era mai tras, umerii obrajilor împingeau necruțător pielea albă, aproape străvezie a feței, ochii se scufundaseră ușor în orbite. Cearcăne neostoite mușcau din fața răvășită de nesomn.

— Am făcut comandă de medicamente noi, zise el. Trebuie să sosească azi, mîine... Doctorul Schanell, din Elveția, se spune c-ar fi făcut mari descoperiri în reumatisme.

— Nu te mai obosi, Jorj, e tîrziu.

— De ce spui asta, vru s-o consoleze, și-i prinse fruntea rece cu palmele amîndouă.

— Voi muri, dragul meu. Zilele mele sînt numărate.

— Astea nu-s vorbe pe care să le rostești cu atîta seninătate.

— Da, da, voi muri curînd... Ea va veni de acolo, făcu, îndreptîndu-și brațul spre direcția de unde veneau sunetele cucuvelei.

Acolo însemna și biroul, și dormitorul lui.

— Ce vrei să zici ?

— Am vorbit și eu... așa...

În ultima vreme tocmise fete și neveste din sat să-i frece mădularele. Frigul din trupul ei ceda uneori dacă se găsea cineva care să-i frece, să-i smulgă și să-i mursece carnea. Scufundată în fotoliul de unde nu se mai putea da jos nici măcar pentru masă, își abandona brațele și picioarele pe care le luau în primire slujnicile. Se simțea într-adevăr bine. Măcar scăpa de usturimea aceea surdă care, altfel, n-o părăsea o clipă. Și cum coana Sabina n-avea nici somn, veghind zi și noapte în fotoliul moale cu brațe sfîrșind în frumoase capuri de lei, fetele trebuiau să muncească fără pauză, încît după două, trei zile puterea brațelor lor sleia și cădeau frînte pe covorul a cărui moliciune le înfiora tălpile. Atunci boierul le schimba cu altele.

La două aprilie, cînd Jorj Băleanu tocmai se pregătea să plece la vînătoare, doamna Sabina i se arătă mai mult decît frîntă. Disperarea și lacrimile făceau să-i tresară pleoapele. Din asta soțul înțelese că tratamentul nu mai dă rezultate.

— Ori fetele au obosit, zise ea tîrziu, ori boala din mine ajunge la inimă. Poate că e nevoie de un bărbat.

„Cum ?", vru să răspundă Jorj, pentru moment nefiind atent la nuanța propoziției rostită de ea.

— Vreau să spun un bărbat e mai vînjos...

— Desigur, desigur, făcu el mecanic, rămas cîteva clipe în ușă, cu mîna pe clanță. Și pentru cîteva clipe se simți suspendat, cu picioarele bătînd aerul. Nu mai putea nici să înainteze, nici să se retragă.

— Să văd ce pot face, rosti cu greu și reuși, în fine, să închidă ușa pe dinafară. S-a înfundat în camera lui, nu i-a mai trebuit nici mîncare și slugile au observat că boierul a uitat chiar să aprindă lumina încît unii credeau că s-a furișat în taină și-a plecat, cum nu-i era obiceiul, singur la rațe pe baltă. Dar el era acolo, bine cuibărit sub așternutul de mătăsuri, treaz, și planul care i se răsucea ca un vierme în minte îl făcu, în clipa în care se revărsau zorii, să tresară. A doua zi dimineață a dat poruncă să-i fie adus din sat Cață, feciorul lui Rădăcină. Era singurul flăcău pe care îl invidia, față de care, uneori, nutrea sentimente asemenea unei fete prostuțe dar pe care nu și le trăda, dimpotrivă, comportarea lui față de flăcău era mai tot timpul aspră, îndîrjită. De unde să știe Cață cît de mult îl plăcea boierul, că pentru tinerețea și frumusețea lui, dacă ar fi fost posibil să i le împrumute, acesta s-ar fi debarasat lesne de jumătate din moșii. Pînă la amiază se urcă în pod și, umblînd încet să nu trezească atenția Sabinei, săpă fierăstruică mică cît o monedă de cinci franci, încît putea să urmărească tot ce se petrece în odaie. Coborî, intră la soția lui, o sărută părintește pe creștet, vreme în care își strecură unul din pistoale sub pernă, apoi spuse că afaceri urgente îl cheamă pentru cîteva zile la București. I-a minți că în chiar cursul acelei zile va sosi cineva din Cîșlele care să le înlocuiască pe fete. Făcu semn de plecăciune, ca în anii cînd o descoperise în saloanele pline de lume bună ale Iamandecei, și-l atrăseseră ochii aceia mari, supunători. Ieși.

— Apropie-te, rosti încet cucoana, și flăcăul păși sfios, temîndu-se de moliciunea în care opincile lui se afundau.

Vorbise fără să miște buzele, fără să clipească, încît flăcăul crezu că femeia din fața lui e de piatră. Sabina de mult nu mai privise o slugă atît de aproape și de mult nu i se mai păruse că un tînăr ca acela care se apropie de ea cu atîta neîncredere nu poate avea nimic slugarnic în ființa lui. Și deodată că sufletul îi dă ghes de a prepara din lucrurile ce o înconjoară altceva decît sînt ele în realitate. Era un joc care o ajutase să-și ucidă timpul în ultimii ani pe care și-i petrecuse la țară, mai ales după îmbolnăvire.

— Știi ce ai de făcut ?

— Nu mi s-a spus, cucoană.

— Saftă ! strigă, ducîndu-și mîna la clopoțelul de pe masă și scuturîndu-l nervoasă.

Slujnica se arătă în ușă speriată.

— Ce-i, maică ?

— Feciorul nu știe lecția. Scoate-l afară și-i explică.

— Îndată, stăpînă.

Și zicînd acestea, femeia ieși făcînd semn lui Cață s-o urmeze. După cîteva minute ușa scîrții și băiatul intră cu capul înainte așteptînd parcă să fie împins de cineva înăuntru. Fața îi era roșie ca jarul iar vîrful mustăților vibrau ca la cîinii simțitori.

— Nu pot face eu asta, se bîlbîi, fără să ridice privirile.

— Ba bine că nu, vorbi apăsat Sabina. Și, mă rog, de ce ?

— Nu se cade, cucoană. Ce-o să zică boierul ?

— Aha, izbucni de supărare femeia, nu ți-e rușine, țopîrlanule, să te gîndești la prostii ? Apropie-te !

Și în aceeași clipă piciorul ei drept se dezveli și poposi în brațele lui Cață. La început crezu că-l prinde amețeala. Culoarea albă ca laptele a trupului ei îl ținu însă treaz. Tremurînd, prinse să i-l mîngîie.

— Nu așa, băiete, strigă ea. Freacă ! Pișcă ! Zdrobește-mi-l !

Și încet flăcăul putu să facă ce i se poruncise.

— Așa, bine, uite că-mi fuge, cedează, ah, simt că mă încălzesc.

Cață nu înțelegea ce spune. Sfiala de la început trecuse și-acum își luase slujba în serios. Dar apăsîndu-i șoldurile simțea înțepături de parcă îi pătrunseseră cioburi de sticlă în artere. Atunci se rușină și-și trase numaidecît mîinile.

— Și-aici cucoană ? întrebă fără cuvinte, arătînd cu bărbia către pieptul proieminent care se mișca în ritmul respirațiilor aprinse ale femeii.

— Nu te opri, gemu aceasta, ah, e bine..., dumnezeule, de cînd zace frigul acesta în oasele mele.

Dar mîinile lui parcă nu-l mai ascultau. O cuprinse în brațe și-o ridică de pe fotoliu. O întinse pe pat. Ea părea că doarme. O privea prostit cu ochii orbiți de aceeași piele albă, catifelată și parcă se simțea vinovat. Din nou vru să se retragă și din nou îl întîmpină vocea.

— Fugi ?

— Dar... cucoană...

— Continuă, bestie !

Cață nu înțelese cuvîntul, dar își dădu seama că plecînd va pricinui un mare rău stăpînei sale. Se aplecă peste trupul ei, o clipă își zări opincile care se lustruiseră de covorul moale de jos, și prinse din nou s-o mîngîie. Duse degetele picioarelor la frunte și invers, de la ceafă, din locul unde părul moale, rărit acoperă neputincios, pielea pufoasă a gîtului, peste șale, pînă la călcîie. Iar din gîtlejul ei un noian de cuvinte fără înțeles izbucnesc spre a împodobi aerul parfumat, dar cu iz de medicamente al camerei. Deodată brațele ei bătură ca niște aripi întîrziate deasupra creștetului lui, se prinse unul de altul și iar se desprinseră. El se feri, dar reveni în aceeași secundă și se simți cuprins de după gît, încleștat, fără putință să respire.

— Ah, zise, să nu pleci, să nu...

Aproape sugrumat, nu auzi pocnitura. Văzu doar picături de sînge la urechea ei dreaptă. Apoi își dădu seama că șuvițele curgeau și de la ceafa lui. Vru să-și ducă brațul într-acolo, dar nu putu să și-l desprindă de sub șoldurile Sabinei. Apoi simți că întreg trupul îi este năvălit de căldura aceea pe care propriile-i palme o născuse în carnea femeii.

Zări o secundă ochii ei mari, deschiși ca două ferestre, gura deschisă dar încremenită așa, rotund, înainte de-a scoate țipătul final, dinții albi, bucăți de gheață, apoi o lunecare prelungă, o cădere a brațelor ei care nu-l eliberează, ci se întind ca două capete de gumilastic.

— Cucoane, răsună glasul Saftei afară. Au venit jandării !... Unde ești !

Jorj Băleanu tresare. Nasul său mare s-a turtit în sticla umedă a geamului și pare un ardei gras. Își zărește și chelia galben-portocalie și pe umeri i se pare că nu mai poartă cap, ci un pepene răsucit cu talpa spre soare. Ar vrea însă să-și vadă privirile. Dacă mai au aceeași lumină, aceeași siguranță cu care mersese dimineață să anunțe cazul la poliție. Dar sticla geamului s-a aburit și nu se poate convinge despre asta. Revine pe picioare, întreaga greutate a corpului apasă pe proprii genunchi. Parcă n-ar fi din carne, parcă ar purta cu sine un mormînt de pămînt. Scoate batista de la butonieră, și șterge abureala de pe geam. Sprijinit de cerdac îl zărește pe Gheorghe. Ghebosat, pare că-l apasă sumanul încins cu curmei în jos. Avea un singur fecior. Plînge. Lacrimile îi curg spre bărbie. Cu mîna neagră, plină de noduri, șterge fața. Vin jandarmii și el are de răspuns la unele întrebări. Jorj privește la el de după fereastră ca la o fotografie. Apoi își scutură batista, o așează la locul ei și iese fluierînd. La mijlocul scărilor se oprește și constată că ceea ce face e tocmai ceea ce l-ar putea trăda. Ar fi mai bine să plîngă. Se freacă la ochi, încearcă să prepare cîteva lacrimi, dar nu reușește.

— Unde ești, cucoane, au venit jăndării...

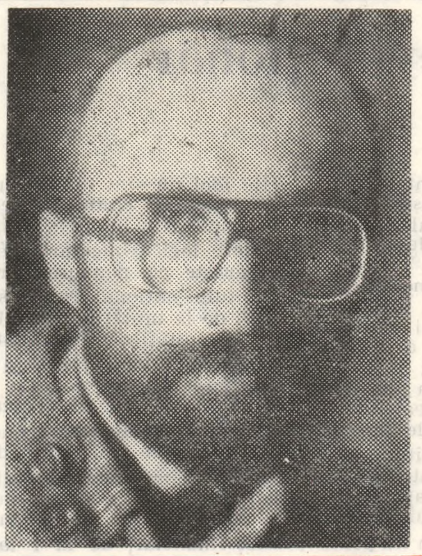
vasile

o dropie printre ierburile amurgului

Ca un fagure de ceară
tinerețea se topește.
Voluptatea —
o trăsură ideală — trece-n pulberi,
fără de zgomot.
În amurg, nesimțit,
printre șiraguri
de prinți
va veni ceasul tău, o dropie.
Să-l aștepți.
Sigur de tine
ca și stelele cerului în rotațiile lor.
Ceasul tău :
o dropie printre ierburile amurgului.

șoarecele de bibliotecă

Eu caut în manuscrisele altora
viața lor, cît de cît.
Nu-mi pasă că port ochelari,
că printre fantastice rafturi am ajuns
șoarecele.
Bîlbîit de emoție, cu mănuși albe
asortate mustăților mele de prinț,
dau la o parte straturi de litere,
voluptoase cuvinte
și mă cutremur.
Uneori plîng retrăind episoade
de-o glorioasă cruzime,
alteori ating mici fragmente
din propria-mi biografie.
Seara, tîrziu, umilit, revoltat,
eu, Domnul Șoarece, cu salariu de înger,
scriu,
pe cînd rotița neînsemnată în univers
trece lin și rupe din manuscris, șuierînd :
„Asta nu, asta nu, asta nu..."

Premiul revistei „Convorbiri literare“ în cadrul Zilelor „Mihail Sadoveanu“ — Iași, 1984

horia ursu

în preajma țintei care cade

Fiicei mele

I

Ploaie rece, piezișă. A trebuit să-și ia și galoșii. De pardesiu nu se mai despărțea de la 1 septembrie.

Drumul a început îndată ce a înghițit ultima bucățică de slănină afumată. A renunțat la ceaiul de pe fundul cănii de aluminiu ca să-și potrivească nodul cravatei sub gulerul cam tocit și nu foarte curat al cămășii bleu. Mai rezistă ea o zi, își spuse, și ieși în stradă sughițînd.

Încolo, totul a decurs normal : a salutat aceleași persoane, a ocolit aceleași bălți, a aruncat o privire fugară monumentului eroilor de lîngă biserica ortodoxă, a mulțumit din nou lui Tessler pentru îndemnul de a cumpăra stofa costumului pe care îl purta de trei ani — e drept că atunci, după ce s-a hotărît, în sfîrșit, să scoată cei opt sute zece lei cît costau doi metri șaptezeci de material, se întreba dacă nu cumva a fost tras pe sfoară de bătrînul evreu care nu mai era demult și proprietar al magazinului de unde avea să iasă la pensie cu gîndul la plimbări și la cărți de călătorie — l-a rugat pe Dumnezeu să aibă grijă de sufletul lui Tessler, acest ultim poet al comerțului, cum el însuși se numea, a alcătuit meniul pentru cina cu Viviana (coborau umbrele, ea strălucea ca un pumn de fosfor în obscuritatea camerei mobilată la întîmplare, a doua zi era duminică, aveau tot timpul, se vor iubi, se vor odihni, se vor iubi din nou uitînd de mîncare sub lumina necruțătoare a zilei de luni care se apropia greoaie, scrîșnind din toate încheieturile ca un personal în ceață) a cumpărat ziarul, un corn, cîțiva pași mai încolo, pe care l-a ascuns în buzunarul adînc al pardesiului, a traversat precaut strada, a strîns umbrela cu un aer preocupat, a scuturat-o îndelung de apă, a coborît la subsol, și-a privit ceasul, apoi a apăsat pe clanță : nimic altceva decît lumina stingheră a unui bec de șaizeci, la capătul unui șnur lung pătat de muște.

A intrat. În timp ce își scotea galoșii, auzi pașii Vivianei pe coridor. Mereu în întrziere, deși întotdeauna grăbită.

A deschis ziarul, mîinile îi tremurau, și a ales un titlu la întîmplare pe care l-a citit de două ori pînă să-l înțeleagă, înainte de a răspunde salutului jovial al colegei sale de birou, cît mai natural posibil.

Dacă pe la zece n-ar fi sunat telefonul prelung, nimic deosebit nu s-ar fi întîmplat în cele opt ore de serviciu, în afară de ceea ce, în mod obișnuit, se întîmplă în fiecare zi indiferent de starea vremii.

Odată cu țîrîitul strident al telefonului care lui Augustin îi trecea mereu prin inimă tocmai pentru că nu îi era niciodată adresat, o lumină stranie pîlpîi cîteva secunde deasupra mesei de lîngă geam, fără ca el să o vadă.

Urmărindu-i jocul, Viviana a rămas fixată de scaun. El s-a ridicat anevoie de parcă ar fi cărat un sac cu nisip. Încetineala mișcărilor îi dădea o înfățișare de somnambul. A dus receptorul la ureche și a spus „alo“ cu o intonație de care Viviana nu îl credea în stare. Era în acel glas un amestec seducător de autoritate și deferență, de poruncă și cordialitate.

Ți-e rău ? a strigat ea, speriată de expresia de năuceală de pe chipul lui Augustin care, credea ea, o obișnuise definitiv cu neutralitatea sa desăvîrșită. S-a apropiat de el.

Pentru numele lui Dumnezeu, spune ce s-a întîmplat ? Cine a fost ? Ce-a vrut ? întrebă din nou Viviana, cu o îngrijorare simulată de data aceasta, aproape calmă — țipătul de adineauri mai pișca încă vîrful inimii lui Augustin, zvîcnind neliniștită sub cămașa bleu, ușor presată de capul castaniu al Vivianei — pentru că, în timp ce cuvintele pluteau în aer ca niște frunze moarte și dispăreau fără urmă înainte de a atinge pămîntul, trupul ei gol cădea ca-n somn dintr-un turn violet pe o pajiște verde inundată de soare.

Nu-i nimic grav, bîigui Augustin, fără a da totuși drumul femeii. Adică, știu eu ? Am fost avansat. De mîine lucrez sus.

Viviana s-a smuls din brațele lui și a început să bată bucuroasă din palme : E minunat ! Nici nu știi ce bine îmi pare !

Zîmbea silit, jenată parcă de tot ce se întîmplase puțin mai devreme.

II

Femeia de la tejghea, la vreo patruzeci de ani, brună, puternică, anume făcută ca să slujească acolo, printre bărbați duhnind a alcool și sudoare, păstrînd pe chip și în întreaga sa înfățișare prea puține semne ale sexului slab, spăla pahare, umplea pahare, răspundea tuturor întrebărilor, înjura dacă era cazul — odată a și pocnit pe unul cu o sticlă în cap și, de atunci, toți o respectă și nu se mai leagă de mustața subțire, neagră, pe care nu știe să și-o ascundă sau de care să scape (în nici un caz prin ras, cum a sfătuit-o ăla de i-a spart țeasta) era, pe scurt, chiar sufletul generos al acelei încăperi cu pereții în calcio-vecchio afumați de fumul locomotivelor în trecere, sau numai în manevră, care intra pe un geam deschis și iarna, protejați în parte de lambriuri din lemn și oglinzi înșelătoare.

Privindu-te în ele îți spuneai : mă mint, nu sînt așa, și îți sorbeai liniștit berea cu gîndul la chipul tău adevărat.

Domnea o tăcere solemnă. Cei cîțiva bărbați aflați acolo vorbeau în șoaptă. Un ins beat dormea într-un colț cu capul pe masă. Din cînd în cînd, își înălța brusc capul și rostea cîte o sentință. Femeia se oprea atunci din lucru și îl fulgera cu privirea pe blajinul scandalagiu, care se culca din nou, supus, bolborosind niște cuvinte pe care nu le înțelegea decît el, cel mult.

Nu credeam că ai să accepți invitația, zise Augustin așezînd paharul în fața Vivianei.

Ea începu să rîdă : E o zi mare, cum era să nu vin ?

Mă gîndeam că nu se cade, acum cînd..., zise Augustin încleștîndu-și degetele pe paharul curat pe ai cărui pereți se prelingeau leneș cîteva picături de votcă.

Cînd peste o săptămînă mă mărit, asta vrei să spui ? Viviana își îndreptă mai întîi o șuviță rebelă de păr de pe frunte, apoi duse paharul la buze și nu-l repuse pe masă pînă nu simți în cerul gurii explozia pașnică a alcoolului.

Augustin nu răspunse. Își ținea coatele pe masă și capul în palme și adulmeca cu nesaț mirosul de lînă udă al hainelor (renunțase la umbrelă dintr-un capriciu) care îl izola de duhoarea penetrantă a localului. Se mulțumi să zîmbească. A înțeles destul de repede că nu era cazul să sufoce în interpretări fastidioase un gest firesc între doi oameni care au lucrat aproape doi ani în aceeași „celulă“, cum numea ea în glumă camera de la subsol, ca și cum igrasia, mucegaiul și urmele de șoareci erau doar detalii dintr-un tablou hiperrealist.

Mă simt bine aici, zise Viviana, învăluind oamenii și mesele într-o privire caldă, recunoscătoare.

Chiar îți place ? Eu mai intru uneori. Mi-e în drum. Aș putea să beau pe datorie, dar nu e cazul... O singură dată m-am îmbătat. N-aveam chef să mai ajung acasă. N-am reușit. Am vomat tot drumul și atît.

Tu nu visezi niciodată ? întrebă Viviana, atentă la un desen pe care îl făcea cu unghia pe fața de masă.

Ba da, cum să nu : celula, cîrciumile, cantina și... se opri : nu-i plăceau confesiunile.

Au tăcut foarte mult timp. Pe cînd se îndreptau spre ușă, după ce ea a întrebat „Plecăm ?“, cu o voce abia șoptită, urmăriți de privirea curioasă a doamnei Surdu, cel din colț se ridică în picioare și urlă : De ce mi se învîrte capul ?

A mai spus ceva, dar vorbele i-au fost acoperite de un șuierat de locomotivă.

III

Baia era fără aerisire și avea sifonul de scurgere înfundat. Grătarul de lemn din fața chiuvetei abia se mai ghicea la cîțiva centimetri sub apă. Roasă în mai multe locuri, pelicula subțire de var lăsa să se vadă zidul negru de beton ca o plasă de lipitori fosilizate.

Viviana se privea în oglinda mare de pe ușă și își plimba distrată palmele pe trup. Linia delicată a taliei, preluată de vigoarea coapselor lungi, se reîntîlnea în puritatea gleznei, obligatorie, dată fiind perfecțiunea gîtului peste care ochii lui au trecut în grabă, pentru a se opri asupra bazinului puternic, sculptural, în discordanță oarecum cu sînii mici.

Descoperea cu uimire, asa cum copiii își descoperă într-o bună zi sexul, că se afla acolo de teamă.

IV

El stătea pe marginea patului tare de campanie. O visa demult. Luase în fiecare zi cîte ceva din ea, stînd cuminte la masa lui veșnic acoperită cu dosare : o privire, azi, o atingere de mîini, sau adierea unui parfum, mîine, un fir de păr, mai tîrziu, pînă cînd, încetul cu încetul, o cărase toată la el, precum o furnică harnică și perseverentă, o pradă uriașă în comparație cu puținătatea sa fizică, micșorată parcă și mai mult de un fel de ticăloșie pe care veșnica sa alergătură după hrană pare să i-o confere ca pe un revers ironic al unei atît de lăudate hărnicii.

Intrase în casă cum intri într-un birou de obiecte găsite, unde speri, presupui că ai putea afla ceva ce ți s-a furat sau ai pierdut într-o clipă de neatenție. Venise deci după propria sa imagine, stăpînită de o teamă curioasă.

Se dezbrăcase singură și se dăruise cu nerușinare, fără ca lui să-i treacă prin gînd că, în ciuda aparențelor, exista un ungher în care ea se putea oricînd retrage ca un animal hăituit, fără de a cărui privire pe jumătate trufașă, pe jumătate îndurerată, viața însăși ar fi imposibilă.

V

Ghemuită în singurul fotoliu din cameră, tăcea. Avea expresia cuiva care încearcă să recunoască un lucru anume pentru o cît mai exactă situare a propriei persoane într-o ordine alterată.

Ieșise din baie strălucitoare ca o focă. Augustin i-a aruncat un prosop galben pe care ea l-a prins din zbor și l-a pus neglijent pe spătarul unui scaun. S-a apropiat apoi de fereastră : soarele apusese demult între sonde, roșu ca un mistreț ciuruit de gloanțe, după ce strălucise o vreme, puțin, neașteptat, printre norii alungați de vînt. Un pescar pedala îngîndurat pe drumul spre Mureș. Biblioteca orășenească de peste drum a rămas în întuneric. După cîteva secunde a apărut și doamna Ieremia. A tras cu putere ușa de la intrare, apoi a încercat trăinicia zarului. A coborît prudentă cele cîteva trepte care o despărțeau de trotuarul spart și a luat-o spre stînga șchiopătînd vizibil din pricina unei luxații congenitale de șold.

Augustin o privea contrariat : rezemată de tocul ușii balconului plin cu sticle goale și murdare, i se înfățișa mereu proaspătă, fără cusur și fără memorie.

Nu îndrăznea să o atingă. Un fel de sfială mai puternică decît dorința îl oprea să o ia din nou în brațe.

Simțea că în acel echilibru de emisfere pe care îi răvășise cu disperare, se ascundea o parte a ființei sale irecuperabile și că liniștea de pe chipul ei era și liniștea lui.

Există fără îndoială un punct, îi fulgeră lui prin minte, de unde întoarcerea nu mai este posibilă. În acel punct, memoria este inutilă, de prisos. Cum alfel să explice prezența ei acolo, la un pas de el, respirînd amîndoi egal, același aer cu miros de grîu exhalat de cearceaful boțit ?

E departe pînă la tine ? La doi pași, a zis el. Și nu mințea. Toată lumea știa că strada Planetariului era la doi pași de bufetul gării. Nu era nici un planetariu pe acolo și nici nu fusese vreodată, dar acest lucru nu intriga pe nimeni. Nici măcar pe cei foarte puțini pe care acest cuvînt îi ducea cu gîndul la o clădire cu o cupolă pe care se putea vedea sistemul planetar după ce plăteai taxa de intrare.

Poate că și trupurile lor în permanentă derivă au refăcut pentru foarte scurt timp traiectoria, previzibilă doar pentru cei inițiați, a doi astri care se întîlnesc într-un anume punct, o dată la sute de ani.

VI

În întunericul din cameră ei abia se mai zăreau ca două lumini care se depărtează. Vocea ei însă era limpede, calmă.

Departe, țintele așteptau resemnate. Din cînd în cînd, la baza lor pîlpîiau lumini delatoare. Soldații, culcați în iarbă, apăsau încet pe trăgaci ca și cum ar fi tras asupră-le. Era în acea încetineală a lor un fel ciudat de a-și prelungi viața, de a o cîntări parcă mai bine, înainte de a o pierde. Dacă se grăbesc, retează, zicea tata.

La lumina ultimelor trasoare am putut vedea o mogîldeață caraghioasă înfiptă în pămînt. Te pomenești că nu e căzătoare, mi-am spus eu. Ce lucru stupid să fii țintă ! Mai ales la trageri de noapte ! Liniște, întuneric peste tot, izbăvitor ca un armistițiu, sau ca o grațiere, încît, atunci cînd pîrîie din nou armele, nu știi bine dacă gloanțele se năpustesc asupra țintelor, sau asupra luminilor.

Am văzut din nou ținta. Un soldat se apropia de ea cu o lanternă în mîini să vadă de ce nu cade. Toate țintele care, dintr-un motiv, sau altul, nu cădeau, erau numite „curve“ și lovite cu bocanci mai noi, sau mai vechi, dar cu aceeași ură neascunsă. Nu scapă nici asta, mi-am zis. Invidiam pe cel ce mai avea cîțiva metri pînă la ea. Ce ciudat trebuie să fie drumul spre o țintă care refuză să cadă !

Odată, un maior cu care tata se îmbăta de 9 Mai, a ordonat atac la baionetă după ce a golit el însuși două încărcătoare în încercarea de a doborî o țintă care, pînă la urmă, s-a dovedit a fi defectă. E ca și cum ai deveni nemuritor printr-un accident.

Tata era subofițer mecanic și mă ducea de multe ori în poligon. Vara mai ales, cînd cosea iarba. După trageri, îl ajutam să adune cartușele. Cînd am crescut și soldații au început să mă măsoare din creștet pînă-n tălpi, mi s-a interzis să mai intru în poligon.

Rămîi acasă să o ajuți pe mama, sau citește! În fiecare săptămînă, tata îmi aducea un pachet cu cărți de la biblioteca regimentului. Toate de război. Tata ar fi vrut mult să aibă un băiat, sau și un băiat. Citeam pînă mă dureau ochii, doar ca să-i fac plăcere. Începusem chiar să pricep cîte ceva din armată.

Casa noastră era mult mai aproape de poligon decît de oraș. Cînd se trăgea, știam că acolo, între dealuri deasupra punctului de control, flutura un steag roșu. Mai erau și santinelele care apăreau ca din pămînt și te întorceau din drum dacă te rătăceai pe acolo.

Aș fi trecut neobservat, dacă nu m-aș fi uitat atît la ținta aia. Alergasem întruna. Tricoul de pe mine era ud leoarcă. Desculță. N-am avut timp să-mi caut pantofii de tenis. Am lăsat-o pe mama întinsă în pat, toate luminile ardeau în casă, și am ieșit în șosea. Nici o mașină. Nimeni. Atît mai țin minte : la început a fost asfaltul cald încă (ori așa mi se părea mie), apoi pădurea răcoroasă, apoi tufa de alun pe dealul din spatele punctului de control. Acolo era tata. Trebuia doar să cobor. Pe cer, milioane, miliarde de stele pulsau egal la baza unor ținte de neatins.

Înainte chiar de a încerca să mă ridic, l-am simțit întreg deasupra mea, rotunjind parcă o greutate care crescuse în mine, și pe care n-o mai puteam învinge. Nici măcar n-am țipat, paralizată de bucuria lacomă a soldatului care îmi stăpînea trupul în iarba umedă. Și, poate că totul s-ar fi redus la durere și umilință, dacă pîntecele meu, asemenea unei lentile de preț, n-ar fi focalizat lumina difuză a acelor milioane de stele care trecea prin mine caldă, binefăcătoare, ca o răscumpărare.

Toate s-au întîmplat exact cînd îmi spuneam că, de fapt, mama era pe moarte. M-am întors acasă singură. Mama murise, dar lucrul acesta nu mă mai înspăimînta. Aveam pe atunci 16 ani.

Adineauri, în baie, îmi doream o oglindă care să nu aburească. Nu dispariția treptată a imaginii mele mă neliniștea, ci gîndul că ființa din oglindă, a cărei respirație abia o mai auzeam, avea un ritm al inimii și o logică diferite de ale mele. Înainte de a ieși din baie, m-am apropiat de oglindă și m-am lipit de ea, de trupul meu înghețat dinăuntru. Cînd anume se produce ruptura asta în noi ?

Nu știu de ce îți spun tocmai ție aceste lucruri — tu nu te îmbeți niciodată, nu greșești drumul spre casă. Cu rezerva ta inepuizabilă de luciditate, eu aș voma mereu. Ești o reptilă rece care face totul metodic, chiar și dragoste.

Dragostea e un adevăr, dar nu e Adevărul, îndrăzni Augustin.

Sclifoseli, ifose de funcționar docil cu cotiere și ochelari de miop pe nas, ripostă, Viviana. Adevărul tău nu mai e și al meu. Am crezut destul în el, în povestea ta cu izvorul de sub celulă. Un izvor care nu există sau care are apă puturoasă din care mă îndoiesc că țîșnind vreodată ai putea bea.

Măcar de mi-ai fi spus, nici acum n-ar fi tîrziu, chiar dacă acest lucru nu mi-ar schimba hotărîrea, că mă iubești... Aș fi suportat mai ușor... Sau aș fi crezut pînă la capăt în povestea asta. Și, dacă iubirea e doar un adevăr, și nu Adevărul, cum spui tu, ea mai poate fi și o condiție a mult căutatului Adevăr. Să te temi de orice transfigurare ! Să nu înțelegi că și izvorul tău e același lucru, chiar dacă pereții celulei sînt cojiți de igrasie. Orgoliul de a privi adevărul în față cu credința că asta izbăvește ! Doar atît nu e de ajuns. Igrasia va urca odată cu tine și va umple lumea ca o rîie.

Se făcuse tîrziu. Viviana s-a îmbrăcat fără să mai scoată o vorbă și a ieșit urmată de Augustin care a condus-o o bună bucată de drum.

VII

Un bărbat pe care atunci îl vedea prima oară, îl apucă de braț și începu să-i spună la ureche ceva ce el nu înțelegea. Auzi doar primele cuvinte : Eu cred domnule... (Burniță, Augustin Burniță, zise el și se izolă din nou de mulțimea zgomotoasă îmbrăcată festiv care umplea Sala căsătoriilor).

La ea s-a uitat o singură dată. Nici n-o vedea bine din pricina voalului și buchetului de mireasă pe care îl ținea strîns la piept acoperindu-și bărbia, gura. Palidă, nefardată.

În jurul ei, rude și cunoștințe. Făceau un baraj viu. De cine să o apere ? Augustin zîmbi.

În aceeași zi plecau în voiaj de nuntă, mai scurt, deoarece soțul ei, ofițer superior la divizie, nu prea are timp liber.

Se muta din Apud. Îi ură noroc în viață și îi promise că nu va lipsi de la căsătoria civilă.

Înainte de a spune „da“, pentru că a fost un „înainte“, toată lumea a observat acest lucru, Viviana a întors capul căutînd parcă ceva, sau pe cineva...

El însă dispăruse (pe perete, la înălțimea unui cap de om, de statură potrivită, se putea vedea o pată de igrasie ca o efigie, sau ca o icoană degradată), așa că n-a mai auzit-o pe Viviana strigînd cu toată durerea adunată în ea de-a lungul anilor, privindu-l pe primar în ochi : Ești un laș, un mizerabil... Abia într-un tîrziu, și printre hohote de plîns, „da, da“ !

Augustin cobora scara monumentală a primăriei, grăbit ca un școlar în pauza mare spre chioșcul de pîine, cu gîndul la cornul de un leu, cu mîinile ascunse în buzunarele pardesiului.

La urma urmei, chestia cu ghilimelele era ideea ei. El nu le folosea niciodată. Pentru el, totul era limpede. Trase lacom aer în piept și, pentru că sufla un vînt rece, își ridică gulerul pardesiului.

Baia Mare, 1983.

mihăescu

hainele din flori de cireș

Privește viața noastră. Sigur e
o trecere ușoară
în carnea lui,
tulburător, imaculat
incendiu.
Sigur e
fascinanta regăsire de noi înșine.
O, ție poate ți-e dor
de zăpada lăsată în urmă,
ca și cum
am fi lăsat
hainele noastre din flori de cireș
și pe care
nu le vom regăsi nicicînd.
Dar în carnea lui
mai diafană
decît secunda
ne așteaptă
hainele din flori de cireș.

cireașa zdrobită

Cum va fi viața ta, mai încolo,
cînd n-am să mai fiu ?
O aceeași petală, măcinîndu-se blînd
sub tiparele
voluptăților fără sfîrșit
sau vînatul cel fraged
niciodată
în capcane de aur găsit ?
Vezi ? Ca un șal de mătase
mă destram,
întrebîndu-mă
cum va fi viața ta
cînd n-am să mai fiu ?
O, va fi ca o cireașă zdrobită
de dulci avataruri,
o cireașă zdrobită.

de mult pielița altui fruct

Am văzut în costumul ei princiar
frenetica,
magica alcătuire.
Era un vagabond fericit — tinerețea !

Pe urmele ei voluptoase
am trecut
dintr-o viață în alta.
Și deodată ca n-a mai fost
decît ceea ce sînt.

Iar tu degeaba te ferești.
O vei întîlni,
vei repeta povestea
și,
deodată, n-ai s-o mai vezi.

Va fi ca o lovitură de cravașă
peste obraz, demult pielița altui fruct.

veriga

Care verigă a lanțului sacru
mai sînt, iată, nu știu !

Trece dînsul
peste corpul mileniilor
și nici că se vede.

Lanțul poeziei, binecuvîntat,
nici că se vede.
Și eu, o verigă, cu-atît mai mult.

Dar ce, împărații împăraților,
regii, bazileii trufași, dictatorii,
papii se văd în corpul mileniilor ?

Dar Baziliscul ?
O tăcere monumentală
pulverizează scripeții istoriei.

Binecuvîntat, lanțul poeziei
nici că se vede.
Și eu, o verigă, cu-atît mai mult.

făuritor al perenității noastre

Grandiosul Raport, prezentat în marele forum al comuniștilor de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut un deosebit ecou în inimile tuturor oamenilor de la noi și de pretutindeni prin jalonarea viitorului pașnic al poporului român și prin chemarea adresată tuturor națiunilor de a se întrece între ele în făurirea păcii, bunăstării și fericirii omului de azi și de mîine.

Istoria multimilenară a neamului românesc a consemnat cu litere de aur în conștiința posterității personalități ca Burebista, Decebal, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Alexandru Ioan Cuza, care, prin spiritul lor de dreptate, cinste și clarviziune, au militat cu rară dăruire pentru zidirea întru pace a țării lor și a lumii, căci nimic nu-i dă fericire omului după zilele de muncă și trudă decît iubirea în liniște a realizărilor și visurilor patriei sale. Sevele pămîntului nostru sacru au extras, filtrînd prin timp, tot ce a fost mai bun și mai viteaz din marii bărbați ai neamului întruchipînd rarele virtuți în eroul eroilor poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care prin vasta sa operă teoretică tradusă în majoritatea limbilor globului și prin inestimabilele și amplele sale acțiuni pentru o nouă ordine economică, pentru un nou climat de colaborare și pace între popoare se situează, de departe, drept cel mai mare gînditor revoluționar al epocii noastre. Cei care nu cunosc bine istoria românilor își manifestă uimirea cum de a fost posibil ca un popor nu foarte numeros să dea omenirii pe cel mai îndrăgit fiu al planetei, întrucît ei nu știu că românii întotdeauna au introdus **un stil nou** în abordarea fenomenelor sociale. De la Dimitrie Cantemir pînă la Nicolae Titulescu, românii au militat pentru construirea bunăstării și păcii universale, iar președintele țării noastre nu a devenit întîmplător erou al păcii, ci dezvoltînd creator o tradiție politică printr-un prometeic efort teoretic și practic de anvergură cu profundă responsabilitate pentru afirmarea principiilor românești în relațiile dintre state.

Reinvestirea de către Congresul al XIII-lea al P.C.R. a tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului și a poporului a dezlănțuit fertile sentimente de bucurie și entuziasm în inima fiecărui om al muncii, părtaș și participant activ la făurirea nemuritoarei „epoci Ceaușescu". Marele om român a dat formă și direcție sigură visului fiecăruia dintre noi, indiferent de profesie și a sădit dorința de a ne depăși mereu, de a fi mîndri de sudoarea frunții noastre aureolată de mîndria demnității, libertății și independenței sub soare. Acțiunile de largă amploare și vigoare pe arena internă și internațională ale partidului nostru poartă inconfundabila efigie a personalității președintelui Republicii : umanismul, spiritul novator, vizionarismul, principialitatea, rara și distinsa capacitate de a investiga și sintetiza evoluțiile și tendințele noi, de a surprinde contradicțiile și de a desprinde concluziile practice, consecvente în atingerea țelurilor propuse, devotamentul, abnegația și pasiunea cu care slujește aspirațiile fundamentale ale poporului român, comune în esența lor — pacea, colaborarea, înțelegerea între națiuni a tuturor popoarelor. Deci, miracolul românesc nu este un fenomen întîmplător, spontan și căzut din ceruri, ci rezultatul colosalelor eforturi ale spiritului și brațelor după îndelungi ani de suferință și nedreptate istorică ; la temelia fiecărei zidiri, teze, acțiuni de rezonanță se găsesc sudoarea tîmplelor argintate de nopțile de insomnii trăite în zbucium creator și jertfa vieții personale a ctitorului României contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai muncitor dintre muncitori, cel mai cutezător dintre cutezători, cel mai înțelept dintre înțelepți, a cărui menire și vocație a fost de a ridica pe culmi nebănuite numele de român, fiindcă a fost și este ferm convins că viața-i aparține întregului popor, care l-a ales stindard și călăuză spre comunism.

Iată că în timp ce în economia mondială criza se adîncește luînd forme contorsionate, descurajante pentru multă lume lipsită de dreptul elementar la muncă, genialul arhitect și poet al prezentului și viitorului patriei în independență, libertate și demnitate ne prezintă nouă un grandios program prin care România întreagă va deveni un imens stup în care fiecare om, după puterea și priceperea lui, este chemat să-și pună și mai mult în valoare spiritul de invenție și creație. Viitorul se configurează cu limpezime și optimismul nostru nu este gratuit, avem deplina libertate de a ne iubi cu fervoare patria prin muncă și de a generaliza noul peste tot, fiindcă „Cine dorește să fie revoluționar va fi întotdeauna în fruntea transformării societății, a noului !" Este meritul incontestabil al tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi înarmat partidul cu teza mobilizatoare privind continuitatea procesului revoluționar în țara noastră, astfel ca fiecare om al muncii să fie și un promotor al noului, al folosirii cuceririlor științifice și al inteligenței creatoare.

Pornind de la propria noastră experiență, pacea, dreptatea și echitatea nu pot exista doar pentru un popor, ci pentru toate popoarele planetei. Spre mîndria și gloria noastră, întreaga lume își îndreaptă nădejdea de pace spre Eroul națiunii române.

Stelian BABOI

spiritul revoluționar în acțiune

Scriitorul român contemporan studiază și își însușește Documentele Congresului al XIII-lea și toate Documentele Partidului, Cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu de pe pozițiile unei înalte conștiințe politice, civice și artistice, ca parte integrantă a însăși rațiunii existenței sale caracteristice de om al cetății și ca om de creație. Responsabilitatea sa revoluționară în fața destinului patriei, al mersului neabătut al patriei spre noi cuceriri vitale care să asigure o existență de certitudini și lumină generațiilor prezente și viitoare se răsfrînge pe întreaga arie de preocupări ale întregului popor. Scriitorul român contemporan nu poate și nici nu spune că pe el îl privesc doar probleme specifice artei, că întreg ansamblul de eforturi colective, — la care se referea tovarășul Nicolae Ceaușescu și în emoționantul său mesaj de la cumpăna trecerii spre anul 1985, pentru realizarea în fapte concrete a prevederilor planului național, ca bază palpabilă a bunăstării materiale și înfloririi spirituale a întregului popor, — îi sînt colaterale domeniului privilegiat al creației sale individuale. Forța literaturii române actuale izvorăște tocmai din contactul nemijlocit și permanent cu problematica socială la nivel general și totodată diferențiat, cu frămîntările și aspirațiile omului muncii socialiste înfăptuitorul tuturor realizărilor epocii noi cu care ne mîndrim, om ce depășește într-un evident chip creator obstacolele ce le întîmpină ori care ar fi ele? O asemenea mentalitate principială animă și eforturile de tip particular ale producătorilor de literatură, apropiați tot mai mult și tot mai intim de epopeea scrisă în fapte a muncii netăgăduit creatoare evidențiată de un popor întreg.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara comună a Comitetului Central al P.C.R. și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 10 decembrie 1984 este o strălucită, sinteză — vizionară, și foarte concretă — de coordonare în perspectivă a potențialului național în domenii de activitate fundamentale. Prin votul unanim al Marii Adunări Naționale au fost investite, ca o consecință logică, a acestora, cu putere de lege : **Planul național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1985 ; Planul de dezvoltare a agriculturii și industriei alimentare pe 1985 ; Bugetul de stat pe 1985** și **Programul privind autoconducerea și autoaprovizionarea pentru asigurarea bunei aprovizionări a populației cu produse agroalimentare și bunuri industriale de consum pe perioada 1 octombrie 1984 —30 septembrie 1985.** Studiind aceste legi, scriitorul care, la rîndu-i, este un călăuzitor avizat de conștiințe, remarcă, în primul rînd, caracterul lor profund umanist, ceea ce-i esențial a fi difuzat convingător inclusiv prin mijloacele mass-media disponibile. Dar cîte idei nu sînt incluse în aceste cifre îndelung chibzuite ce-și așteaptă ecloziunea în lumea sensibilă ? O prevedere legică bugetară, de pildă, care hotărăște că ponderea principală a venitului național (96,4 la sută) va proveni de la unitățile de stat, 2,4 la sută de la unitățile cooperatiste și numai 1,2 la sută va reprezenta contribuția populației, arată mai întîi forța uriașă a orînduirii socialiste, temeinicia de neclintit a bazei sale economice cît și superioritatea procesului de repartiție conceput prin toate implicările sale. Tot astfel, în vederea perfecționării în continuare a mecanismului economico-financiar, de la 1 ianuarie 1985 s-a avut în vedere reducerea cotelor pe baza cărora se plătește contribuția pentru asigurări sociale cu un procent, — dar ce înseamnă un singur procent la scară republicană ! —, fondurile pentru cercetarea științifică sporind la 2,1 miliarde lei, iar pentru învățămînt la 17,9 miliarde lei. Finanțarea de la buget a creșterii calității vieții constituie o constantă a grijii statului nostru socialist pentru toți oamenii muncii. Astfel, s-au acordat în exercițiul anului 1985 sume importante, sporite față de bugetul anterior, pentru ocrotirea sănătății, cultură și artă, educație fizică și sport, alocații de stat și ajutoare pentru copii, pensii de toate categoriile etc. Fiecare dintre aceste prevederi și toate împreună sînt și o uriașă avuție spirituală, un tezaur de sensibilizare și avînt. Ele generează siguranță, optimism, dorință neabătută de propășire a neamului nostru. Ele înaripează imaginația creatorilor. Într-o astfel de perspectivă se înscrie chemarea mobilizatoare a Consiliului Național al Oamenilor Muncii în vederea creșterii rentabilității și a eficienței economice urmărind realizarea producției planificate în condițiile valorificării superioare a tuturor resurselor de materii prime, materiale și energetice, asigurarea riguroasă a respectării legislației socialiste în ceea ce privește modul de constituire și utilizare a fondurilor proprii în toate unitățile — baza autoconducerii și autogestiunii. Acest întreg ansamblu de legi a fost elaborat, etapă cu etapă, sub directa conducere și îndrumare nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu și reflectă pregnant viziunea profund științifică și gîndirea creatoare, atotcuprinzătoare a secretarului general al partidului, contribuția sa determinantă în elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului, întemeiată pe aplicarea principiilor și adevărurilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale României, îndreptată statornic în direcția înfloririi multilaterale a țării, creșterii bunăstării generale, întăririi independenței și suveranității naționale.

Iuliu MOLDOVEANU

tezaur

civilizația lemnului

Într-o zi frumoasă cu cer voronețian am vizitat Cîmpulung-Moldovenesc, străveche așezare bucovineană în care, vorba poetului Dragoș Vicol, „...zimbrii din legendă boncăluiesc prelung". M-am oprit în fața Muzeului „Arta lemnului" și, împreună cu directorul prestigioasei instituții, unică în felul ei, am pătruns în tainele civilizației lemnului.

Aveam să mă conving că valoarea celor peste 14000 de obiecte expuse izvorăște din istoricul pe care-l etalează și-l povestește, din vechime — multe au între 200 și 300 de ani —, dar și din unicitatea lor. Fiecare exponat, chiar dacă la prima vedere are aceeași denumire, este unicat. Cea dintîi piesă în fața căreia m-am oprit, expusă în holul de la intrare, la etaj, a fost o secțiune tăiată dintr-un uriaș molid, cu un diametru impresionant, care se păstrează de mai bine de 700 de ani. În prima sală am privit uneltele pe care le-au folosit păstorii și lucrătorii pămîntului de la poalele Rarăului și din imediata apropiere a Giumalăului, din secularii codri ai Slătioarei și de pe valea cristalinului rîu al Moldovei, care și-au confecționat unelte utile, împodobindu-le cu mult gust și fantezie. Sînt unelte tradiționale pe care locuitorii satelor din Obcinile Bucovinei le mai folosesc și astăzi la treburile din gospodăriile lor : scule pentru tăiat și cioplit lemnul, pentru măsurat, însemnat ori găurit, trașca sau ferăstrăul mare pentru spintecat copacii în scînduri. Tot în prima sală se află mai multe secțiuni din esențele de lemn folosite la confecționarea obiectelor din muzeu. Dominante sînt esențele de molid și de brad. Cu măiestrie a fost prelucrat și lemnul de frasin, stejar, paltin, nuc, tei, mesteacăn, fag. Un loc aparte este rezervat lemnului de tisă, o relicvă care vine din era terțiară. În zonă se păstrează încă șase exemplare declarate monumente ale naturii. Sînt expuși și cîțiva stupi primitivi pentru albine și o centrifugă pentru stors fagurii, care datează de mai bine de 150 de ani ; un viu interes prezintă uneltele și piesele folosite la vînătoare și pescuit, coșurile pentru fructele de pădure. Încă din timpurile îndepărtate, lemnul era pirogravat cu dălțile arse în foc. Am admirat o rindea și multe alte unelte pirogravate ori sculptate, care erau folosite la înălțarea caselor, acoperite cu șindrilă sau draniță, de dimensiuni mari, pentru economisirea cuielor din lemn de tisă. În sălile a doua și a treia sînt expuse numeroase obiecte legate de păstorit ; o bogată colecție de linguri și bîte ciobănești, toate ornamentate cu migală și măiestrie. Rețin atenția căușele pentru apă — unul în formă de pasăre stilizată —, centurile cu ținte ale căror ornamente florale au fost turnate în forme de piatră, răbojul, putineele și cumpenele, braele pentru bătutul brînzei, recipiente pentru chiag, bastoanele păstorilor. Cîteva bîte sînt adevărate obiecte de artă pe ele fiind sculptate Balada Mioriței și Legenda ctitoriei Putna. În cea de a patra sală am zăbovit în fața uneltelor folosite în agricultură — pluguri de lemn cu unul și cu două brăzdare, grape, coase, tocuri pentru piatra de ascuțit și coporii, ornate cu flori și capul bourului, furci, greble, vase pentru măsurarea cerealelor, forme pentru pîine, pive pentru griu, făină și sare, o rîșniță din piatră, metal și lemn, o presă cu ajutorul căreia se obține uleiul din semințe de dovleac, de in și de cînepă. Alte două săli sînt destinate mijloacelor de transport ; aici se încearcă o sinteză a evoluției roții — dintr-o singură bucată în secolul al XV-lea, a carului mare din secolul al XVI-lea folosit la transportarea cerealelor și a vinului și a carului mic necesar gospodăriei. Sanciul mare, gurgoanele pentru țugărit și sania de sărbătoare, întregesc obiectele din aceste săli, unicate pe plan național.

Într-o sală specială au fost rînduite vasele folosite în gospodăria țărănească. Piesele — donițe și donicioare, balercuțe pentru păstrarea țuicii, sărăriile din coajă de mesteacăn, pipernițele și lingurile din lemn — se disting prin finețe și splendide decorații, adevărate bijuterii. Trecînd prin sala unde se află instrumentele populare, privirea se oprește la taraful tradițional din Bucovina, la fluiere și cavale și mai ales la colecția de buciume, pe care ciobanii le foloseau pentru a comunica la mari distanțe, de pe un munte pe altul. Colecția de furci, una mai frumoasă decît alta, vîrtelnițele, una cu numărător, un adevărat computer al casei de acum 150 de ani —, mașinile de tors, pieptenii și ragilele, melița și urzitorul, războiul tradițional, pun în evidență ingeniozitatea omului care a realizat uneltele de tors și de țesut, strămoșii mașinilor moderne de astăzi. În ultima sală de la etaj sînt prezentate piesele componente ale unei mori, șteaza — înaintașa mașinii de spălat — și un buduroi pentru captat apa. La parter, prin elemente ale arhitecturii populare, sînt puse în evidență casele țărănești în evoluția lor, din secolul al XVIII-lea și pînă astăzi, stîlpii de cerdac din care-și trage obîrșia și coloana brîncușiană, lăzi de zestre și mobilier. Două dintre săli sînt împodobite cu obiecte sculptate de elevii și profesorii fostei școli de arte și meserii, care funcționa la Cîmpulung-Moldovenesc la sfîrșitul secolului trecut.

În aer liber sînt prezentate o gospodărie țărănească de aproape 300 de ani și un joc de șah cu piese sculptate, inspirate din folclorul românesc. Sînt aduși pe tabla de șah toți prietenii lui Harap Alb. Neîndoielnic, obiectele din lemn expuse în orașul de la poalele Rarăului, au o valoare inestimabilă. sînt o strălucită mărturie a geniului creator al poporului român.

Lazăr BACIUCU

P.S. La Cîmpulung-Moldovenesc civilizația lemnului este întregită de bogata colecție a profesorului Ion Țugui, alcătuită din 5400 de linguri din 100 de esențe de lemn, adunate din toate zonele pămîntului românesc și din numeroase alte părți ale lumii.

o dezbatere posibilă : valoare și mesaj

Potrivit orientărilor Congresului al XIII-lea, literatura actuală, la rîndul ei, este chemată să se inspire de la „izvorul viu al muncii, al vieții poporului nostru" avînd drept țel al sublimei sale existențe și justificări realizarea capodoperei epocii revoluției socialiste victorioase, ca supremă încoronare a virtuților creatoare omenești închinate omului. Drumul de urmat nu este absolut identic și nici edenic, de unde o anumită specificitate a mesajului. Cum este îndeobște și foarte bine cunoscut, Programul ideologic al partidului cultivă în rîndul oamenilor muncii, deci și al creatorilor, convingeri ferme, încrederea nestrămutată în idealurile socialismului și ale patriotismului, atitudini înaintate, în concordanță cu etica revoluționară, explică modalitățile și condițiile apariției fenomenelor noi, îndrăznețe, ori a mentalităților retrograde, în deplină dialectică, totul fiind subordonat înfăptuirii neîntrerupte a unui progres social și moral neabătut. Firește că apar greutăți, neîmpliniri, neînțelegeri, chiar contradicții. Generalizînd această experiență nemaiîntîlnită în istorie, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea că „Omenirea are nevoie de gîndire creatoare, de oameni care să judece, să reflecteze, să-și exprime părerea despre noile procese sociale. Fără îndoială nu toți vor fi la înălțime, nu toți vor formula cele mai juste puncte de vedere. Dar numai din confruntarea ideilor se poate asigura mersul înainte al științei sociale". S-a mai făcut observația că nu o singură dată în decursul istoriei, științele sociale s-au constituit în sisteme închise, dominate de iluzia că s-a atins punctul terminus al cunoașterii. De fiecare dată însă viața a luat-o înainte, în virtutea dreptului său suveran și oricare „filozofie" ce a dorit să trăiască a fost obligată s-o urmeze, să se transforme ea însăși și să-și urmeze astfel și în fapt adevăratele-i rațiuni. Și astfel omul se regăsește mereu prezent (o idee ce o preluăm : unii oameni acceptă să moară pentru ca să trăiască Omul), în toată complexitatea sa, cu încredere în perfectibilitatea sa, în legitățile devenirii umane. Filozofia revoluționară, smulgîndu-i iluziile, somnolente ori violente, îl îndeamnă la un efort conștient și sistematic în domeniul propriei sale construcții. Ceea ce nu-i totuna cu o operă dinainte realizată ci-i un titlu de mîndrie pentru înfăptuitorii ei într-un proces îndelung și adesea contradictoriu. Raza călăuzitoare a conștiinței luminate a fost întotdeauna prezentă în acțiunile inevitabil noi, revoluționare, ale tuturor generațiilor, literatura timpurilor fiind o constantă mărturie. Patrioții de la **Dacia viitoare** scriau într-un articol — program din 16 februarie 1885 : „Junime română ! Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc, părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume".

În zilele eforturilor eroice contemporane, dragostea profundă pentru poporul tău, pentru istoria, realizările și aspirațiile sale, respectul cuvenit datorat celorlalte popoare, iubirea pentru vocația, cultura, onestitatea, inteligența, umorul, toleranța, aspirația necurmată spre dreptate și pace, imaginația — toate acestea îndelung particularizate într-un anume spațiu geografic și sufletesc — pe care poporul tău le dovedește atît la bine cît și la greu au fost întotdeauna izvoarele creației perene în orice domeniu și sînt acum îndemn la cutezanță constructivă, oricare ar fi efortul ce se cuvine, la avînt și înțelepciune. Esența poeziei actuale, forța ei mobilizatoare apare în actul de a o asculta și rosti, de a primi fericit un mesaj așteptat și neașteptat totodată ; de a te supune cuvîntului în așa fel încît să nu-l mai rostești chiar, să se rostească. Luînd exemplul cel mai uzitat, al poeziei patriotice, să spunem că însuși patriotismul poeziei este o stare de conștiință lăuntrică permanentă și nu un comandament exterior și ocazional, criteriul calității înseși presupunînd mesajul și implicațiile sale. Dînd drept de cetate tuturor inovărilor viabile, poezia autentică românească de azi nu este și nu poate fi definită prin oricare rafinament narcisistic ori exercițiu de excentricitate, prin titanice ciupeli și improvizații, prin insurgențe emfatice, ea nu-i o perpetuă paradă a modei efemere, ci coloană de susținere a infinitului eroismului românesc. Această poezie a valorii estetice, a valorii vieții națiunii și a valorii mesajului specific s-ar părea că are, în continuare șansa adeziunii și a dăinuirii în conștiința poporului ce-și făurește prin veacuri de lupte și încercări istoria.

Paulian MICU

viața noastră

Secretarul Asociației scriitorilor din Iași, Mircea Radu Iacoban, înmînează premiile în cadrul festivității de la Teatrul Național „V. Alecsandri"

La sfîrșitul anului trecut s-au decernat premiile Asociațiilor de scriitori pentru volumele apărute în 1983.

Asociația scriitorilor din Iași, prin juriul alcătuit din Al. Andriescu (președinte), Dumitru Ignea, Grigore Ilisei, Corneliu Ștefanache, și Nicolae Turtureanu a acordat următoarele premii : Paul Balahur pentru volumul **Ce oră bate în Univers ?**, Virgil Cuțitaru pentru volumul **Metamorfozele lui Hyperion** și Ovidiu Genaru pentru volumul **Poeme rapide**.

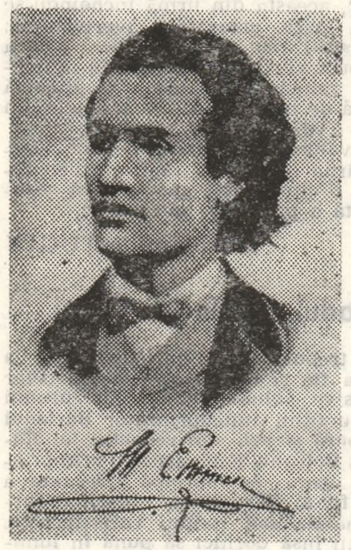
eminescu — 135

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR DIN IAȘI, în colaborare cu COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ BOTOȘANI, a organizat în sala teatrului „Mihai Eminescu" o amplă manifestare consacrată împlinirii a 135 de ani de la nașterea poetului nostru național. Au luat cuvîntul cu acest prilej Elena Jalbă, prim secretar al COMITETULUI JUDEȚEAN AL P.C.R. BOTOȘANI, Mircea Radu Iacoban, secretar al ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN IAȘI, Gheorghe Jaucă, președinte al C.J.C.E.S. BOTOȘANI.

Au mai rostit cuvinte : Dumitru Ignat, Dumitru Țiganiuc. În fața unui numeros public, a fost prezentat apoi un emoționant spectacol EMINESCU, realizat de corul GAVRIIL MUZICESCU AL FILARMONICII DIN IAȘI și de actorul ION CARAMITRU de la TEATRUL „BULANDRA" DIN BUCUREȘTI.

★

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR DIN IAȘI a organizat sărbătorirea poetului OVIDIU GENARU, cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani. Au luat cuvîntul cu acest prilej secretarul ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN IAȘI Mircea Radu Iacoban și poetul sărbătorit.

eminescu despre sine

Mărturisită direct sau implicată în combustia esențială a operei, **conștiința de sine** a oricărui mare creator se constituie ca o **sinteză** a interacțiunilor dintre oameni și realitate, semnificînd, deopotrivă **„autodeterminarea și autodelimitarea“ subiectului** creator în raport cu **obiectul** lume. Vorbind despre noțiunea de **sine**, înțeleasă ca expresie filosofică, gînditori ca Hegel, J. P. Sartre, Renouvier și alții consideră că **sinele** exprimă ceea ce fiecare crede despre el însuși, ori, poate mai exact, **sinele** relevă imaginea (potențială sau reală) a fiecăruia despre eul său. În **Dicționarul filosofic** (Ed. Politică, Buc., 1978 p. 636), **sinele** este definit ca „termen care intervine în constituirea unor expresii filosofice tradiționale : **în sine, prin sine, pentru sine** etc.“, ceea ce, evident, nu face obiectul articolului de față. Comentariul nostru încearcă să **distingă** imaginea prin care Eminescu s-a văzut pe **sine** implicat în ansamblul operei sale. Creator de geniu și structură excesiv romantică, în a cărei alcătuire se cuprind resorturi izbitor contrastante, marele poet român n-a făcut excepție de la modul de a se fi manifestat toți marii autori romantici ai lumii. Să ne amintim că Byron, între altele, se exprimă pe sine, prin vorbele lui Kain adresate Demiurgului : „Dacă tu știi totul și dacă tu m-ai făcut pe mine, / De ce n-ai **știut** (s.n.) că **eu** (s.n.) am să mă-ntorc împotriva ta ?“ Radical și intempestiv, Shelley își părăsește țara strigînd : „Rămîi cu bine Anglie, / tu care mi-ai fost leagăn / Nu-mi vei fi nicicînd / mormînt sau închisoare“, iar Schiller, cuprinzîndu-se în ființa, devenită eternă, a personajului Don Carlos din drama cu același titlu creată de dînsul, îl înfruntă pe regele Filip — tiranul Spaniei — spunîndu-i : „Ai ucis acum pe acela care înseamnă mai mult decît tine și tot veacul tău“. În fine, revelatoare asupra imaginii **ideale** pe care și-o asumă spiritele titanice sînt și cuvintele prin care Hamlet evocă personalitatea tatălui său : „Rege ? Dar mai întîi de toate-a fost un **om** (s.n.) / Cum nu mi-i dat să văd ca el un altul“.

Această reducție a lumii la conturul acaparator și absolut al unui **eu** suprem și irezistibil nu presupune numaidecît și înlăturarea sau, dacă nu, simplificarea **răului** aflat în contrast cu ideea de **bine** ci, dimpotrivă, așa cum sublinia Sartre, dacă la antipodul **iubirii** stă **ura** și dacă **frumosul** dezvăluie zgura **urîtului**, pentru marii creatori ideal este ca, prin operă, să-și poată distinge **sinele** din conglomerarea, amorfă la un moment dat **a unei** realități implacabile. Or, perspectiva sub care Eminescu ni se relevă conștient de geniul său și ajuns la identitatea cu sine însuși, contradicția dintre **a fi** = pasiune inutilă și **a exista** = cuprindere în tumultul dialectic al lumii nu ne mai apare irezolvabilă. „Dialectica este, în spirit, spunea Hegel, cea mai înaltă și unica aspirație a omului superior“ de a se căuta (adăugăm noi) și, sigur, de a se găsi în toate aspirațiile sale.

Imaginea cea mai proprie sieși și, așa cum se știe, răspîndită în întreaga lui operă o întîlnim subliniată aproape ostentativ, în motivele erotice ale creației eminesciene. Inclusă în spațiul absolutului, iubirea, înțeleasă ca manifestare eternă a spiritului uman, este trăită de Eminescu în cadrul peren al naturii, imperativele **erosului** fiind adesea atît de puternice încît transcend organicitatea ei. Așa se întîmplă în poezia **Și dacă...**, a cărui titlu comun, aproape banal, ca și **motivul** ei, de altfel, ce pare să nu iasă prea mult din obișnuit, este în realitate, prin toate cele douăsprezece versuri care o compun, o hiperbolă, mărturisind jurămîntul grav al statorniciei : „Și dacă ramuri bat în geam / Și se cutremur plopii, / E ca în minte să te am / Și-ncet să mi te-apropii. / Și dacă stele bat în lac / Adîncu-i luminîndu-l, / E ca durerea mea s-o-mpac / Însenindu-mi gîndul. / Și dacă norii deși se duc / De iese-n luciu luna, / E ca aminte să-mi aduc / De tine-ntotdeauna“. Convocarea în versurile poemei a unor elemente perene din natură **(ramuri, plopi, lac, nori** etc.), precum și a celor care țin de cosmos, avînd deci același statut etern **(lună, stele)** impune observația că forța și trăinicia sentimentului de dragoste subordonează, **hiperbolic**, stările dintotdeauna ale veșniciei. Acel **„dacă“**, prin care debutează temeiul fiecărei strofe, sugerează ideea că, deși destinul nostru omenesc e limitat și, biologic, viața în fața veșniciei este egală cu durata săgetării unui fulger, forța erosului — capabilă să reînnoiască perpetuu, prin naștere, ființa umană — se situează deasupra naturii însăși și a eternității (exprimate aici, prin **plopi, lună, stele** etc.), subliniind, totodată, faptul că toate acestea **există** numai pentru că **iubirea** (insului) **există**, astfel încît explozia dragostei anulează legile imuabile ale existenței, condiționînd realitatea nelimitată a eternului de manifestarea unui sentiment ce dispare odată cu trăirea efemeră a omului.

Acolo, însă, unde Eminescu se implică **direct**, și **nu supozițional** ca în poezia **Și dacă...** este elegia intitulată **Pe lîngă plopii fără soț**. Biografii poetului au comentat pe larg **motivul** exclusiv intim al poemei, situînd numărul impar al **Plopilor** fie la Iași (intrarea dinspre Bucium a orașului, „geamul ce strălucea“ fiind, desigur, al Veronicăi Micle), fie la București, Botoșani, Tîrgu Neamț și în alte părți ale țării, pe unde Eminescu va fi trecut, șoptindu-și într-o cadență rămasă unică **Singurătatea**. Or, după 135 de ani de la nașterea poetului, cînd totul a intrat în cea mai frumoasă și desăvîrșită legendă încercarea de a preciza cu exactitate **unde anume** s-a consumat **adevăratul** motiv al **Plopilor fără soț** ar însemna pentru oamenii locurilor rămase în afara presupunerii o frustrare, iar pentru destinul postum al poetului — o impietate. Mihai Eminescu, viața și opera sa, ca însăși **limba română, există peste tot.** Oriunde ne întîmpină „Piciorul de plai și gura de rai“ a **Mioriței**, sau versul de foc al **Doinei** — „Doină, doină, cîntec dulce“ —, coboară deasupra noastră, în ordinea aceleiași cutremurări, și aura hyperionică a spiritului eminescian : „Porni Luceafărul, creșteau / În cer a lui aripe / Și căi de mii de ani treceau / În tot atîtea clipe...“. Versurile elegiei **Pe lîngă plopii fără soț**, simbolul lor intern, **cauza** lor, ascund — relevînd totodată — cu mult mai mult decît impulsul asertoric al înfățișării unui simplu fapt biografic. Dincolo de ochii, întorși în tăcere, ai unei femei ce nu va fi înțeles trecerile tot **fără soț**, ale unui îndrăgostit genial, cuvintele acestei elegii mărturisesc, aproape ostentativ, **conștiința de sine a poetului**, încrederea lui profundă în veșnicia poeziei sale : „Dîndu-mi din ochiul tău senin / O rază dinadins, / În calea timpilor ce vin / O stea s-ar fi aprins. / Ai fi trăit în veci de veci / Și rînduri de vieți / Cu ale tale brațe reci / Înmărmureai măreț“. Așa i se adresează Eminescu iubitei, adică, altfel spus, dacă aceasta l-ar fi înțeles, s-ar fi cuprins și ea (cum de altfel s-a și întîmplat) în spațiul peren al ființei lui spirituale, înmărmurind „cu ale (sale) brațe reci“ în forma neperisabilă a statuii. Iată, așadar, fața mai puțin cunoscută a unui Eminescu așa cum a fost : împlinit, sigur de sine și (superior) orgolios în măreția lui glacială.

Între mîndria acuzatoare și incisivă a poetului din penultima strofă a elegiei („Căci azi le semeni tuturor / La umblet și la port, / **Și te privesc nepăsător / C-un rece ochi de mort“** (s.n.) și biruința finală a lui Hyperion („Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece ; / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece“), nu este nici o deosebire de atitudine și nici o distanță valorică. Cercul închis al ambelor poezii revocă intenția oricărei atingeri între un destin obișnuit și acordurile de orgă ale geniului.

Același motiv, situat însă într-un alt plan ideatic îl urmărește pe Eminescu și în poezia intitulată **Mai am un singur dor**, despre care G. Călinescu scrie că ar fi o „replică cultă (sic) a poporanei Miorițe“ — **(Opera lui Mihai Eminescu**, 2, Buc., 1978, p. 12), iar alcătuitorii de manuale școlare o consideră drept expresia cea mai elocventă a pesimismului eminescian. Dacă afirmația marelui critic, deși grăbită, se poate susține, catalogarea din lecțiile destinate elevilor frizează absurdul. **Dorul** marelui creator, așa cum exultă din ansamblul poemei, nu este unul de datare exactă a morții și cu atît mai puțin nu poate fi vorba de renunțarea iminentă a poetului la viață. **Mai am un singur dor** este expresia obiectivată a condițiilor sub care Eminescu și-a visat transcenderea în absolut a propriei sale ființe. Acest lucru va trebui să se petreacă „în liniștea serii“, adică spre apusul vieții, la senectute, după o descifrare adîncă a tainelor lumii de aici, pentru că metafora-sintagmă **„în liniștea serii“**, dincolo de relevarea unui **tîrziu** adverb temporal, sugerează și claritatea înserărilor estivale cînd, spre apusul soarelui, aerul limpezindu-se, ochiul poate să cuprindă cît mai mult din nemarginile realității. Un spirit atît de încărcat și avid de imensitate nu-și poate afla „eterna pace“ decît într-un mormînt săpat **„La marginea mării“** — simbol al necuprinsului și al neliniștilor infinite. Martorii îi vor fi : **cerul senin, apele-ntinse** și **tinerele ramuri**, adică tot ceea ce ține de veșnicie, iar versurile : „Și nime-n urma mea / Nu-mi plîngă la creștet“ țin să sublinieze același obsedant obstacol existent între **sinele eminescian** și umbra fără nume a mulțimii. **„Nime“** nu împlinește în text funcția obișnuită a pronumelui nehotărît (cu înțeles de **nici unul** sau **oricare alții** etc.) ci de substantiv al negației, exprimînd un rece și distant refuz pentru tot ceea ce l-ar putea, chiar în moarte, confunda cu șirul neîntrerupt al existenței comune. Legat prin destin de **glasul frunzișului veșted al toamnei**, de cîntecul izvoarelor și de lunecarea lunii „Pe vîrfuri lungi de brad“, poetul își vede sfîrșitul între marile **„aduceri aminte“** ale luceferilor răsăriți „Din umbră de cetini“ — singurii lui prieteni de vis și creație, adică de acele temeiuri adînci care l-au propulsat în eternitate.

Cunoscîndu-se pe sine și trăindu-și încordat aspra și marea lui singurătate, Eminescu și-a intuit de la-nceput nemurirea, respectîndu-și-o cu o neclintire demiurgică.

Virgil CUȚITARU

nevoia de eminescu

(fragment)

Creația eminesciană cheamă necontenit și irezistibil cititorul și cercetătorul. Acesta din urmă își poate recruta din orientările metodologice moderne, aflate la îndemîna științei literaturii, argumentele necesare justificării demersului întreprins. Noi înșine le-am invoca, dar încă n-am dobîndit certitudinea că am găsit calea de acces către acea statornică fascinantă și „dureros de dulce“ nevoie de Eminescu, resimțită drept ceva mai presus de obișnuit, ceva de dincolo de logicul ușor controlabil : e nevoia umplerii unor „goluri de ființă“ — în accepțiunea dată de C. Noica.

În mod constant alergăm la opera lui Eminescu, pentru că el ne umple „golul“ de experiență interioară, de cunoaștere, de aspirații, de comunicare, prin forța sa demiurgică de a ne dărui universuri imaginare compensatorii. Faptul se dovedește cu atît mai relevant cu cît, un răstimp, după începutul colaborării la „Convorbiri literare“, Eminescu n-a fost accesibil decît unui elevat grup restrîns — firește, o reiterare a condiției marilor novatori. Treptat, ceea ce publicului de atunci i se păruse neadecvat, străin, răspundea tot mai mult unor profunde cerințe ontologice, netrezite de nimeni din latență. Fenomenul avea să fie curînd sesizat. Deocamdată, ne oprim la un pasaj din cursul de literatură română modernă ținut de Ibrăileanu la Universitatea ieșeană : „Între 1870—1880 Eminescu nu e cunoscut. (...). Pe vremea aceea Eminescu nu corespundea sufletului epocii, al cetitorului, al intelectualului. El începe a fi cunoscut și recunoscut pe la 1883. Un fapt brutal, concret, fizic se poate spune, care face ca numele poetului să fie pe buzele tuturor, este boala lui Eminescu. Însă cauza adevărată este că acum apare, pe la 1880, în pătura intelectuală română, un altfel de suflet. Eminescu este o anticipație. Sînt cauze sociale adînci, care produc în sufletul generației de la 1880 anumite schimbări. Aceste cauze sociale însă n-au fost destul de puternice, înainte de 1880... Dar acele cauze au fost îndestulătoare, pentru a impresiona pe Eminescu, încă de la 1870. Geniul este o anticipație. Deci, acele lucruri, care vor influența pe alții mai tîrziu, pe el îl influențează chiar atunci. Faptul este că Eminescu este popular numai de la 1883“[1]. Enumerînd cauzele care au favorizat receptarea versurilor poetului în jurul anilor 1880 extrasul incită la multiple comentarii. Desigur, pe noi ne interesează aici implicarea ontologicului și numai sub aspectul diacroniei eminescianismului în raporturile cu publicul. Întrucît „geniul este o anticipație“, tînărul poet vibrează în consonanță cu „acele lucruri“ „de la 1870“ care îi vor înrîuri „pe alții mai tîrziu“, Eminescu și eminescianismul fiind, în consecință, produsul unor factori intrinseci societății și sufletului românesc, iar așa-zisele „influențe“ din partea romantismului german, a vechii gîndiri indiene, etc., nu rămîn decît exclusiv „catalice“. Repetăm, deci, în consens cu Ibrăileanu cel din paragraful anterior citat, că Eminescu și eminescianismul sînt produsul factorilor intrinseci societății și sufletului românesc. Înțelegem afirmația lui Ibrăileanu referitoare la apariția unui „altfel de suflet“ „pe la 1880, în pătura intelectuală română“ nicidecum literal, ci în sensul trăirii altor experiențe lăuntrice, mai profunde, mai complexe mai rafinate, de către sufletul entității noastre etnice. Ibrăileanu are meritul de a fi integrat acestui nou context „faptul brutal, concret, fizic...“, „boala lui Eminescu“, întîmplare convertită de public în accident paradigmatic pentru ostilitatea destinului față de individualitate. Situația poate fi comparabilă, în anumite privințe, cu aceea a tînărului păstor, din „Miorița“. Pentru că Eminescu trece și el în mit prin îmbolnăvirea și stingerea lui prematură, lasă și el un testament esențial pentru modul românesc de ființare — creația literară. Sensurile existențiale de primă importanță dezvăluite de capodopera „Miorița“ și de eminescianism au acționat deopotrivă în inconștientul colectiv și în zonele controlate de conștiință, aducînd numele poetului „pe buzele tuturor“ și făcîndu-l „popular“ „numai de la 1883“.

Existența lui Eminescu se impune din ce în ce mai durabil ca exemplară. Se confirmă previziunea lui Maiorescu din finalul sintezei sale din 1889 cu privire la evoluția poeziei noastre la începutul secolului al XX-lea sub „auspiciile geniului“ eminescian, „punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmîntului cugetării românești“. Destinul ființei și al creației lui Eminescu se îngemănează identificate cu un act soteriologic arhetipal, menit să releveze potențele matricei noastre stilistice. Nimic nu mai poate împiedica definitiva lui intrare în mit : Eminescu semnifică Unicul, Totul, Permanența, mai exact, ceea ce simbolizează generalul întru ființa națională, către care s-a produs conversiunea determinațiilor sale.

Mereu „încîntat de trecutul românilor și de marile lui destonicii“, îi „admira pe bătrîni“[2], cu un respect și cu o dragoste înălțate la rangul de cult[3], simțea organic nevoia contopirii sufletești cu lumea anonimilor : „Nu pierd niciodată ocazia de a lua parte la petrecerile populare. Ca un prieten pasionat al oamenilor (mai ales al poporului) cînd aceștia se-adună în mase, simt că sînt o parte a totalității. E ceva dumnezeiesc în acest sentiment, așa că orice serbare a poporului mi se pare o sărbătoare a sufletului, o cucernică rugăciune“.

Dacă datorăm lui M. Zamfir o concisă și sistematică disertație asupra genezei mitului eminescian[4], interdependența între modul mitic de a fi-ința și creația literară ca mod de existență pentru poet reclamă pertinente decelări. Fapt curios, eminescologii n-au fructificat în această direcție unele sugestii maioresciene : poetul se regăsea cu adevărat pe sine într-o „lume în care **trăia după firea lui**“ (s.n.), adică „nealtfel“, mitic, iar în acel spațiu interior propriu ființării, „lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemînă“[5].

Constantin Noica demonstrează că „Luceafărul“ și basmul popular „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte“ ar putea să ilustreze un model ontologic „în prelungirea sentimentului românesc al ființei“[6]. Spune filosoful : „Conversiunea către general este cea care dă ființă individualului și determinațiilor lui“[7]. Teza îngăduie largi deschideri. Astfel, dacă avem în vedere ființa noastră națională, pe de o parte vie, istorică, iar pe de alta, arhetipală, atemporală, eternă, vom constata că ea se răsfrînge sub ambele aspecte, simultan în spiritualitatea eminesciană, iar cititorul resimte întru ce tinde el „să fie“. Desigur, umplerea „golurilor de ființă“ se realizează la niveluri diferite pentru membrii colectivității, dintr-un șir întreg de cauze. Opera eminesciană deține însă calitatea orfică de a accede fiecăruia în parte și, în același timp, tuturor. Probabil, acest adevăr a fost intuit odinioară cînd s-a emis părerea că, ascultînd „Luceafărul“, chiar și necunoscătorul slovei scrise ar pătrunde unele sensuri mai de suprafață subsumate de poem. Oricum, mai semnificativă ar fi fost uimirea și tulburarea atingînd în esența ei ființa neștiutorului de carte. Ne referim la starea aceea interioară pentru care nici oamenii instruiți (cu excepția geniilor poetice) nu au disponibilități de expresie. Prin urmare, alergăm la opera eminesciană fiindcă ea transmite ceea ce noi nu putem exprima, adică dintr-o nevoie ontologică de comunicare (...).

După cum rezultă din simpla numire, fragmentară, a celor cîteva surse de sugestii, noua interpretare a operei nu presupune ruptura cu tradiția. Culturii sănătoase îi este proprie continuitatea, fără a exclude izbucnirile iconoclaste din care, ulterior, elementele viabile se integrează și ele tradiției. (În treacăt fie spus, rareori negarea tradiției se pretinde totală de fiecare dată revendicîndu-se precursori mai apropiați sau mai îndepărtați). În noianul de studii dedicate operei lui Eminescu de la Maiorescu și Gherea pînă la tinerii cercetători de azi, scăpînd acribiei cu care și-au durat eșafodajul o parte dintre autori, găsim ici-colo, în adiacența vreunei idei socotite de primă importanță, unele sugestii pentru tentativa noastră de a ilumina cîteva fațete ale eminescianismului, convergente ontologicului. Neîndoios, tradiția trebuie cucerită și de exeget, nu numai de poet, cum îndemna Eliot[8]. Nu știm dacă el s-a gîndit că una din „semnificațiile mult mai largi“ ale tradiției constă și în conservarea prin timp a unui fond spiritual manifestat pentru ființă. În cultura noastră, „Miorița“, „Meșterul Manole“, „Tinerețe fără bătrînețe...“ și alte cîteva creații populare, cărora li se adaugă poezia eminesciană, toate revelează orizontul spiritual în care ființăm și poartă, în linii fundamentale, imaginea lui originară, printr-o substanță mitică incontestabilă. Îndreptarea noastră permanentă către Eminescu apare și ca o dorință de cunoaștere și recuperare a originarului. Dorința de care vorbim e rămășița unei „comportări mitologice“ consideră Mircea Eliade : „Urmele unei astfel de comportări mitologice se descoperă și în dorința de a regăsi intensitatea cu care am trăit, sau cunoscut, un lucru **pentru prima oară** ; de a recupera trecutul îndepărtat, epoca beatifică a „începuturilor“[9], ca opoziție față de Timpul „care strivește și ucide“.

Ori, toate acestea ard statornic în spiritualitatea eminesciană, cea mai completă manifestare individuală a modelului românesc de ființă.

Florin PIETREANU

1 G. Ibrăileanu, „Opere“, vol. 9, Ed. Minerva, 1980, p. 26.
2 I. Slavici, „Amintiri“, Ed. Minerva, 1983, p. 18.
3 „Despre civilizație“, „Timpul“ VI, 1881, nr. 230. Apud „Mihai Eminescu“ — „Despre cultură și artă“, Junimea, 1970, p. 14, ediție îngrijită de D. Irimia.
4 M. Zamfir, „Constituirea mitului eminescian : glose despre un mit modern“ în vol. „Eminescu după Eminescu“, Junimea, 1978, pp. 96—116.
5 T. Maiorescu, „Critice“, E.P.L., 1966, p. 461.
6 Fundația Europeană Drăgan, Ed. Nagard, 1980, p. 418.
7 C. Noica, „Sentimentul românesc al ființei“, Ed. Eminescu, 1978, p. 9, op cit., p. 91.
8. „Tradiție și talent „poetic“, în „Pater, Chesterton, Eliot, «Eseuri literare»“, E.P.L.U., 1966, p. 222.
9. Mircea Eliade, „Aspecte ale mitului“, Ed. „Univers“, 1978, p. 180.

Eug. Șt. Boușcă : „Luceafărul“ (din albumul editat de „Junimea“ Iași).

carte de învățătură și frumusețe

Încă din adolescență, din anii de școală de la Liceul Național, cînd abia începuse să-și poarte creionul de grafit peste cartoanele ca de pîslă, pictorul, cum însuși mărturisește, căuta „liniile de amploare și elevație corespunzătoare perfecțiunii absolute a Luceafărului“.

Din plasma închipuirii aprinse de focul sacru al marii poezii au ieșit la iveală viziunile sale, ilustrațiile la „Luceafărul“. Par niște vitralii de la o veche bazilică. Au monumentalitatea, înălțimea și adîncimea unor bolți de cetate, ce nu se mai sfîrșesc niciodată. Lumina este a spațiilor siderale. Culorile sînt ale cosmosului unde conviețuiesc marile combustii cu frigurile neînchipuirii. Au însă catifelarea tapiseriilor țesute în singurătăți sihastre de surghiunite domnițe moldave. E lumea de temperaturi solare, de ghețuri veșnice, de șoapte, de strigăte, de abis, de înalt, de iubire pămînteană și stelară, de idee, mai ales de idee. Acestora le-a găsit corespondent el, pictorul Eugen Ștefan Boușcă. Apoi, cu ilustrațiile sub braț, ca un pelerin de pe timpuri, ca un Gheorghe Lazăr, cu traista de cărți în spate, a colindat edituri, a bătut la uși, a dorit fierbinte ca truda lui să ajungă la cei pentru care o plăsmuise. De fiecare dată, lăcrimîndu-i sufletul, se întorcea acasă, în odaia din strada Goliei, la numărul 6. Editorii priveau, se minunau de frumusețe, dar strîngeau din umeri. „E peste puterile noastre. Așa ceva s-ar putea tipări doar în Franța sau Germania Apuseană“.

Pelerinul romantic a revenit într-o zi acasă cu bucuria în suflet. Editura Junimea, în frunte cu directorul său, Andi Andrieș, editură care își propusese să tipărească „Luceafărul“, cu ilustrațiile lui Eugen Ștefan Boușcă, primea încuviințarea Tipografiei din Iași, pentru a da la tipar fastuoasa înveșmîntare ce-o dăduse pictorul poemei eminesciene. Se împlineau o sută de ani de la tipărirea „Luceafărului“, carte de căpătîi a românilor. O sută de ani în care „Luceafărul“ nu pierduse nici o picătură din strălucirea sa, care, dimpotrivă, sporise. Editorii și tipografii ieșeni înțeleseseră că nimic nu-i mai nobil decît să-ți dăruiești ființa celor frumoase și eterne ale neamului. Nu mai contează prețul, energiile cheltuite. Răsplata un semn în curgerea timpului, e mult mai însemnată. Și astfel, cum tot pictorul se confesa : „Sub ochi avem un miracol săvîrșit de Editura Junimea, cu seve extrase din pămîntul natal...“

Ne vine să rostim arghezian...

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris“.

Carte frumoasă cinste cui te-a zugrăvit, te-a editat, te-a tipărit. Se cuvine întreaga lauda noastră.

Grigore ILISEI

panoramic editorial

RADU ALBALA :
„desculțe"

O surpriză este volumul **Desculțe (Trei povestiri)** pe care îl publică la Cartea românească (1984) Radu Albala. Cunoscut ca rafinat traducător din latină și franceză, alcătuitor de ediții („Bucureștii în literatură", Sion, Pann ș.a.) precum și ca autor al unei monografii despre Antim Ivireanul, Radu Albala scoate la iveală acum doar o treime din prozele sale („căci sînt, farfuzele, nouă de toate, ca muzele" — p. 204), și mă grăbesc să spun că mi s-au părut delicioase.

Plasate într-un București imediat post-belic, colcăind de un fast „americano"-levantin și de febrilitatea unei **dolce vita** ca defulare a coșmarelor războiului și dictaturii, un București al Buick-urilor, Horch-urilor și Dodge-urilor negre sau al „band"-urilor care cîntă în localuri ca „La pacea universală" și concurență cu Trixie Checais sau Trude Kressel, al ruletei care se rotește fără răgaz în ciuda (sau din cauza ?) inflației galopante („Unde-s banii mai voinice ? / I-am băut să nu se strice" — p. 100) și al reclamelor gen „A te cîntări adesea / Și trăind mereu așa / Este-un mare avantagiu / Pentru sănătatea ta" (p. 33), nuvelele lui Radu Albala au fiecare în centru cîte o femeie inefabilă și fascinantă, în jurul căreia se țese un conflict mai mult sau mai puțin convențional, într-un limbaj, care, el, e de tot farmecul prin amestecul insolit de Caragiale tată și fiu. Frazarea elegant-manieră a naratorului este spartă de argoul cazinourilor, în bună tradiție „nenea Iancu" („În strada Dianei, dădu Gicu adresa, și calc-o pe coadă, șefule, că te avem în vedere"). Atmosfera are nu doar autenticitate și miticism rasat, dar și o virilă poezie : a orașului impregnat de eros și tandre mistere, a unui erudit savoir vivre, a feminității insinuante. Celelalte 6 „desculțe" vor fi oricînd bine venite.

RADU PETRESCU :
„a treia dimensiune"

În 9 ianuarie 1958, cînd i se naște fiul, Radu Petrescu consemnează că, „o zi înainte, mama lui a citit **Ulciorul de aur** (Hoffmann)" (p. 91). Cîteva zile după aceea, scriitorul întîlnește un grup de măturători și măturătoare, notîndu-și ulterior că „oamenii aceștia, cînd se mișcă, execută parcă un balet" (p. 95).

Emblematice, aceste două însemnări exală spiritul jurnalului lui Radu Petrescu (din care ultima bucată a apărut anul trecut la Cartea românească sub titlul **(A treia dimensiune)**, și anume acea devoțiune absolută față de artă, ca unic rost al existenței. Indiferent la presiunea cotidianului — de altfel, **A treia dimensiune** oferă, din crîmpeie, și o subtilă „teorie" a abstragerii din timp, a trăirii într-un „prezent etern" (p. 100) — autorului i s-ar potrivi ca deviză, ca motto, o parafrază după vestitele cuvinte ale lui Ferdinand I al Germaniei (apud Seneca) : „Fiat ars, pereat mundus !"

Lectură și scris, inspirație și expirație, între acestea două nu încape aproape nimic, decît grăuntele de mister al traiului de zi cu zi. Radu Petrescu își cizelează nesfîrșit stilul și pe pe sine prin citiri și observație. „Orice operă se înscrie în textul unui jurnal ideal, nefiind altceva decît o parte anume din ritmul mare al existenței" (p. 227).

Toate modurile de lectură sunt ilustrate în paginile acestui jurnal : lectura intensivă, avidă („mă grăbesc să înghit un volum pe care mi-am pus în cap să-l duc pînă la sfîrșit" — p. 246), lectura promenadă („deschid acasă cărți prin care de mult nu m-am uitat" — p. 200), recitirea ca **éternel retour** („pînă la 8 citesc — după cîți ani din nou ? — primele 235 de pagini din **Lucien Leuwen" —** p. 195), lectura voluptate fulgurantă („și eu pe pat cu **Le diable boiteux** în mînă din care doream să citesc două-trei fraze pentru a-mi aminti o muzică" — p. 179), lectura studiu („A se citi, în paralel. **Eloi contre Eloi** — Renard — și din Baudelaire, **A une heure du matin.** Nu e deloc neinteresant să pipăi din ce este făcută o operă" — p. 219) ș.a.

Radu Petrescu, „cititor vechi și sensibil, unul dintre aceia a căror viață este populată de dulci fantasme" (p. 196) și care e „bolnav de toate cărțile necitite, de toate cărțile nescrise" (p. 208), scrie jurnalul pe măsură ce-și citește propria viață. O lungă meditație asupra naturii ca imensă carte și a existenței ca lectură profilată — iată ce este **A treia dimensiune**, piesă ce completează cel mai „artist" jurnal al literaturii române.

P. GEORGE

DUMITRU TOMA :
„făt frumos certat cu gluma" și „țara piticoților mincinoși"

Dumitru Toma pătrunde în lumea basmului cu o sinceră încîntare, pe care reușește să o transmită integral cititorului. Povestirile sale se revendică în egală măsură mitului și demitizării, întîmplările și personajele plasîndu-se între structurile tradiționale ale unor asemenea narațiuni și amuzanta șarjare a acestora. Astfel, Făt frumos (certat cu gluma) nu va mai avea cu cine să se bată, deoarece Zmeul și-a părăsit, la bătrînețe, urîtele năravuri din tinerețe, îndeletnicindu-se acum cu cultivarea trandafirilor, oferiți în dar oaspeților ; asemănător procedează și clasica vrăjitoare, specializată acum în a face fel de fel de dulciuri, sincer mîhnită că nu-i mai poate fi de folos lui Făt frumos, în încercarea acestuia de a o găsi pe Mătușa gluma. Modernizate prin atare reprofilări, personajele își păstrează funcțiile mitice, contribuind, în același timp, la a da o turnură nouă, surprinzătoare și plină de umor subiectului, nu lipsit de o caldă undă lirică și de obișnuitul final în care aproape toate personajele sărbătoresc — feți frumoși și zmei laolaltă — triumful celor mai nobile sentimente. Făt frumos certat cu gluma va învăța să zîmbească, iar locuitorii „Țării piticoților mincinoși" — că minciuna este aducătoare de bucurii, fiind mult mai bine și mai cu folos să spui numai și numai adevărul. În ambele cazuri, dimensiunea didactică este subtil implicată, întîmplările fiind pline de fantezie, iar personajele — de o pregnantă coloratură, înscriindu-se într-o bogată galerie tipologică specifică lumii de basm înfățișate. Lume miniaturală, în cazul „Țării piticoților mincinoși", cu care Minciunica, fata lui Gogonat împărat, scăpînd din butoiul în care stătuse închisă ani și ani, se pune pe rele, îndemnînd locuitorii respectivei țări să se împăuneze cu fapte incredibile, stîrnind revolta celorlalți. Pînă la urmă, firește, Minciunica va fi din nou întemnițată și țara piticoților mincinoși va deveni din nou țara piticoților cinstiți și harnici, așa cum le stă bine și cum îi stă bine oricui să fie.

Agreabile la lectură, aceste două povestiri („Fat frumos certat cu gluma", Editura „Facla", „Țara piticoților mincinoși". Editura „Ion Creangă"), ca și o a treia, apărută sub titlul „Fata mesteacănului", atestă din plin certele disponibilități ale lui Dumitru Toma pentru acest gen de literatură, pe care o ilustrează la cote demne de apreciat cărțile sale stînd indiscutabil sub semnul autenticei literaturi și al unui real și meritat succes de public.

Al. I. FRIDUȘ

CONSTANTIN BĂRBUCEANU :
„ultima spovedanie"

De cînd beletristica — cea europeană, cel puțin — a început să evolueze pe două direcții distincte, cu relativ puține puncte de comunicare între ele — una cu preocupări, înainte de toate, estetice, elaborînd noi limbaje artistice, noi formule romanești ș.a.m.d., cealaltă, „de consum", vizînd în primul rînd „succesul" la marele public — cercetătorii s-au îndreptat constant de cea de a doua și doar rareori și cu întîrziere (cazul lui Jules Verne este cel mai notoriu) a revenit asupra propriilor poziții și a încercat să descifreze „misterele" audienței constante și impresionante la o numeroasă categorie de cititori.

În esență astfel de cărți răspund — cum spunea cineva — năzuinței elementare de a pătrunde într-o lume imaginară, romantică, asemănătoare basmului, în care totul se termină de fiecare dată cu victoria celor buni asupra celor răi. Cititorul dispus să se abandoneze emoțiilor simple nu poate afla ceva mai potrivit decît parcurgerea unor asemenea aventuri palpitante, cu situații rezolvate întotdeauna în favoarea „eroilor pozitivi", urmărind un scenariu condus, de obicei, cu dibăcie. C. Bărbuceanu cunoaște regulile jocului și, în **Ultima spovedanie,** își plasează personajele în epoca zbuciumată imediat premergătoare evenimentelor din August 1944. Întreaga narațiune e astfel structurată încît reușește să pună în lumină (o lumină care nu lasă nici un colțișor în... umbră) captivantele experiențe din viața lui Stan Florescu, personajul principal. Și prin cîte n-are acesta de trecut ! Arestat pentru sabotaj, evadează împreună cu un grup de „profesioniști" din Colentina, în frunte cu faimosul Gogu Cărămidaru. Urmează, în continuare, un șir de acțiuni — pline, evident, de neprevăzut și de primejdii — în zona fierbinte a Ploieștiului unde, încurcînd lucrările de carotare a sondelor proaspăt forate de germani, le face inutilizabile pentru cei ce vor să ne exploateze bogățiile naturale. Episodul de iubire nu putea să lipsească, mai ales că personajul, și tînăr și frumos și serios nu poate să nu lase urme în inimile tinerelor femei. Numai că — se mai întîmplă — de fata gazdei sale este îndrăgostit și șeful jandarmilor, odiosul Stere Drăgulin. Lucrurile, evident, se complică și n-are rost să stricăm aici plăcerea cititorilor de a descoperi singuri rezolvările. Firul principal al narațiunii mai trece prin tot felul de meandre, îmbogățindu-se cu încrengături suplimentare. Mai trebuie remarcat realismul descrierilor, arătîndu-l pe scriitor drept un bun cunoscător al mediului prin care își poartă personajele. Varietatea categoriilor sociale vizate s-ar fi putut transforma într-o demonstrație de virtuozitate lingvistică dar autorul, desigur pentru a nu complica inutil, preferă un limbaj aproape nediferențiat pentru toți vorbitorii. Încercările primejdioase curg pe destinul personajului tocmai pentru a-i sublinia dibăcia și norocul. Iar atunci cînd șansa pare a nu mai fi de partea sa, C. Bărbuceanu intervine cu promptitudine și pune în valoare inventivitatea prietenilor protagonistului. În ciuda vremurilor apăsătoare în care aceștia trăiesc, cartea se așează pe terenul unui optimism și, ajuns la ultima filă, înțelegi că cititorul, terminînd pe nerăsuflate șirul peripețiilor, nu rămîne nici o urmă de îndoială, de obscure întrebări sau incitat de vreo nelămurire. Totul se închide, între început și sfîrșit, într-un cerc perfect, într-o concluzie neiertătoare.

Constantin PETRESCU

MIHAI STĂNESCU :
„cartea cu oglinzi"

Împrejurări particulare l-au determinat pe Mihai Stănescu să-și facă pregătirea școlară în mai multe orașe mari ale țării : Slatina, Ploiești, Suceava, Iași, Craiova, iar întîmplarea l-a ajutat să cunoască, peste tot, pe lîngă dascăli obișnuiți, și mari profesori, unii cu renume bine conturat astăzi în istoria culturii românești. Mihai Stănescu și-a revăzut, într-o ordine clară, adolescența și tinerețea, aducîndu-și aminte cu pietate de oameni care au contribuit într-un fel sau altul la formarea sa și a multor generații de tineri. **Cartea cu oglinzi** reprezintă un elogiu și un omagiu școlii românești și oamenilor ei.

Privită prin ochii omului matur și bine alcătuit spiritual, școala celui de al patrulea deceniu al acestui secol, consolidată serios după marile primeniri aduse de Spiru Haret, se bucura de un prestigiu meritat și era slujită de oameni devotați. Fie că predau limbă și literatură română, istorie, geografie, franceză ori latină, fie că îi introduceau pe elevi în lumea fascinantă a cifrelor sau a muzicii, profesorii știau să pună în evidență marea lor chemare, pasiunea pentru știință și cultură. Scriitorul vorbește despre profesorul de geografie Traian Biju de la liceul din Slatina, autor a numeroase lucrări de specialitate apreciate la vremea lor : „El a fost/ cel dintîi / om care m-a făcut să iubesc numele plin de frumusețe și de rezonanță ale munților noștri". Loc de mare însemnătate li se rezervă profesorilor Ilarion Berezniţchi și Ștefan Pavelescu de la Liceul Ștefan cel Mare din Suceava, cel de al doilea fiind și autor al unor apreciate lucrări privind istoria culturală a Bucovinei. Între marii profesori ai Liceului Internat din Iași, i-a cunoscut pe Mihai Carp, „rar om de cultură", care „a dat școlii românești poate cele mai bune manuale din acele vremi", pe Neagoe Popea, „caracter generos și integru", pe Mihai Jacotă, pe Ioan Lupu. Un loc aparte îi acordă profesorului sucevean Mihai Cărăușu, ginerele lui Simeon Florea Marian, cel care a păstrat cu sfințenie și a editat o parte dintre manuscrisele folcloristului bucovinean. Unii dintre foștii profesori ai lui M. Stănescu la Liceul Internat au devenit, peste ani, universitari de prestigiu. Este vorba de N. I. Popa și de Ilie Popa. Sînt succinte, dar reușite portretele unor profesori-scriitori, cum este cel al lui I. A. Bassarabescu (p. 31—35) sau al lui Radu Cosmin (p. 39—45), apoi portretul profesorului-compozitor Ioan Danielescu.

Cartea lui Mihai Stănescu, dedicată mai ales unor profesori de seamă, reușește să contureze **personalitatea școlii românești,** marile ei reușite în instruirea și educarea multor generații. Adresată mai ales tineretului, **Cartea cu oglinzi** invită la meditație și la informare în același timp, contribuie la cunoașterea unor mari educatori.

Ion POPESCU-SIRETEANU

VLAICU BÂRNA :
„poligonul de tir"

Cu tentă modernă încă de la debut („Cabane albe", 1936), poezia lui Vlaicu Bârna, purtînd inițial ușoare ecouri barbiene a evoluat în două modalități bine distincte : cea a lirismului interiorizat, realizat prin puterea incantatorie a cuvîntului și un anumit hieratism al imaginilor, și cea a patosului de tribună, cu sorginte vizionară. Faptul că poetul, operînd o primă selecție, în culegerea de autor „Cupa de aur" (1970) s-a oprit aproape exclusiv la poemele scrise în prima modalitate este de la sine grăitor. Partea de rezistență a liricii sale precum și timbru personal al acestui remarcabil poet rezidă în poemele de introspecție, cu viziuni deschise spre orizonturile înalte ale ideii, acolo unde aripile imaginației se pot avînta în zbor liber. O atmosferă de mit și legendă, cu brume și purități de peisaj nordic, păduri de conifere, poiene în lumini crepusculare, cerbi și reni emblematici, etc., aduceau un spor de prospețime în realizarea fiorului liric al meditațiilor : „Peste cîmpia goală, în vînt, așa dansezi / Cum în helene pietre mlădiile hercyne..." **(Fata de fum).** Iar dincolo de acest spațiu eterizat, o tonalitate gravă de mare combustiune : „Ceasul își prelungește osiile-n neantul vecin, / Broaștele țestoase purtau în spate arbuștii carbonizați / Sub devastate amiezi, / Și mii de voci scandau sub tulburătorul senin : / „Nu te mai întorci ! N-ai să ne mai vezi !" **(Mondo cane).**

Pornind de la aceste aspecte, fugitiv notate, ale poeziei mai vechi pe care a realizat-o Vlaicu Bârna, volumul intitulat **„Poligonul de tir"** se vrea și reușește în bună măsură să fie un glas liric nou, cu reverberări gnomice și un acut spirit ironico-satiric : „L-ați lăsat pe micul caporal netrebnic să intre / în sfînta sfintelor, / i-ați dat pe mînă fulgerele și trăsnetele, / arșița, gerul, seninul și ploile, / eșarfele curcubeului și toate solomoniile / cu care s-a înarmat pînă-n dinți / ca pînă la urmă să vă prăpădească". **(Hitleriada).** Relevantă și demnă de remarcat este nota de mare simplitate a expresiei poetice, atrăgînd după ea economia de cuvinte și imagini, precum și concentrarea maximă a discursului liric, fără a diminua cu nimic puterea de transfigurare a ideii. Evocări precum cele intitulate : „Beaubourg" : „Der heilige Bildner" (în memoria pictorului Anastase Demian). „Fata curată a grîului", sau „Țăranii", aduc un aer de mare puritate spirituală, ansamblîndu-se fericit cu șarjele din „Ot voievozii Zarandului", „Encomion și adevăr istoric", „Puterea vrăjilor" și „Urzitorii de război", aceasta din urmă încheindu-se cu un foarte usturător avertisment : „Mirosiți-i bine și din vreme / pînă a nu apuca să-și fabrice / profil de medalie, ținută de statuie / și etichetă celestă de împărați / care-n cele din urmă / vor împuți bronzul".

Cu volumul „Poligonul de tir". Vlaicu Bârna își adaugă, sub auspicii fericite, o dimensiune aparte, încă necunoscută a profilului său poetic.

Haralambie ȚUGUI

Bârladul odinioară și azi

Nu trebuie să fii bârlădean spre a rezona fie și numai la vederea celor 3 masive volume editate în ultimii ani, cu titlul atotcuprinzător **Bârladul odinioară și azi,** sub redacția lui Romulus Boteanu. Este, aceasta întreprindere, opera de supremă fidelitate a unor fii ai Bârladului, rămași în urbea natală sau risipiți care încotro, cu toții însă dornici să pună în lumină (în lumina tiparului), nu fără un anume orgoliu (care le stă bine însă) valorile locului. Într-o istorie multiseculară (în 1974 s-au sărbătorit 800 de ani de la prima atestare documentară), Bârladul a avut timp să crească și să descrească și din nou să crească, după împrejurări, achizițiile în timp constituindu-se într-un adevărat patrimoniu, care depășește interesul local. Firesc, în economia (totuși largă) a celor 3 volume (însumînd vreo 2 400 de pagini !), ponderea a avut-o cercetarea istorică, Bârladul oferindu-i un cîmp extrem de vast și de generos. Cum, în acest domeniu, ne declinăm competența, numeroasele articole privind istoria Bârladului au venit totuși în întîmpinarea cîmpului nostru de interes și bănuim, a tuturor cititorilor din aceeași spiță prin mărturiile de vechime, de continuitate și de statornicie românească pe aceste locuri, pe care ele le probează. În epoca modernă și contemporană, răsfrîngerile se diversifică, Bârladul avînd contribuții remarcabile în domeniile culturii, științei, învățămîntului, economiei, toate ilustrate semnificativ în cele trei volume.

Volumul recent apărut își structurează materia în două vaste capitole : **I. File de istorie ; II. Societatea literară Academia bârlădeană.** Sumarul este extrem de bogat și, evident, greu de urmărit în amănunt, ceea ce se impune fiind acel **genius loci** care particularizează și dă prestanță unui fapt de istorie ori de cultură, unei fapte de arme (și în acest sens se aduc numeroase probe) sau pur și simplu unor înfăptuiri contemporane. Ne-a interesat în mod deosebit contribuția prof. univ. Gh. Ivănescu, privind **Originea numelui orașului Bârlad,** care încă rămîne o problemă deschisă, savantul ieșean (originar din Bârlad), convocînd toate opiniile, avansînd-o și pe a sa, cu prudență fără însă a lua o decizie.

Viața culturală a Bârladului este copios ilustrată, cu accent pe contribuția Academiei bârlădene — cu toate figurile ei, mai mari sau mai mici, antrenate într-o acțiune deosebit de fertilă și cu bătaie lungă, chiar pînă în zilele noastre, am zice, întrucît, probabil, fiecare autor simte că poartă la el bastonul de mareșal al literelor. Paginile literare beneficiază de colaborarea unor scriitori remarcabili (Cezar Ivănescu, Ior Hurjui, George Nestor, Ion Larion Postolache, Grigore Sălceanu, G. G. Ursu, C. D. Zeletin), a unor condeie promițătoare (George Irava, Ioan Iacob, René Duda, Mihail Vicol, Gheorghe Ioniță), dar și a unor autori de album, care n-au cum a-și depăși condiția. Bârladul **de azi** are potente literare reale, care trebuie avute în vedere, imaginea să fie reprezentativă iar lăudabilul efort al celor ce diriguiesc apariția acestor cărți ale Bârladului — răsplătit fără nici o rezervă.

N. T.

contexte

Un Corpus Eminescu

A mai rămas un lustru pînă cînd se va împlini o sută de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, creator a cărui operă pe care o citim, o recitim și o retrăim în toate anotimpurile vieții, ne întărește și mai mult credința că — afirma sentențios G. Călinescu — „merită să trăim pe lume".

În epoca noastră, **opera** lui Mihai Eminescu a cucerit noi teritorii în conștiința publicului și a criticii. Studii, ediții critice(între acestea distingîndu-se, firește, cea monumentală, inițiată și edificată pînă la un punct de Perpessicius, proiectată a fi desăvîrșită pînă în anul 1990), nenumărate ediții, un Festival **Eminescu** ce se desfășoară la Iași etc. Cu totul remarcabilă în contextul unor asemenea ample și consecvente preocupări se dovedește a fi colecția **Eminesciana** a Editurii Junimea (coordonată de criticul și istoricul literar Mihai Drăgan), colecție ce și-a început drumul în 1974 cu un volum de **Poezii** (antologie, prefață, note de Const. Ciopraga). Concepută ca un **corpus Eminescu,** menit să cuprindă tot ce s-a scris pînă acum și se scrie astăzi despre marele poet, colecția are meritul, pe de o parte, de a încerca să ordoneze și să restituie un material destul de bogat și de divers, iar pe de alta de a stimula cercetarea eminescologică actuală. O serie de volume au oferit cititorului de azi studiile și articolele despre Eminescu, ale lui Ibrăileanu, Nicolae Iorga, G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Mihail Dragomirescu, Petre Caraman, Gr. Scorpan, **Amintirile** lui Th. Ștefanelli etc. A fost publicată, de asemenea celebra monografie a lui G.Călinescu : **Viața lui Mihai Eminescu.** Cititorul român a putut lua cunoștință apoi de studiile elaborate de eminescologi străini ca : Alain Guillermou, Iurii Kojevnikov, Amita Bhose, cercetători care au abordat aspecte fundamentale ale operei și personalității poetului nostru : geneza interioară a poeziilor lui Eminescu ; Eminescu și romantismul românesc ; Eminescu și raporturile sale cu mitologia și filosofia indiană ; el, cititorul român, dîndu-și astfel seama de interesul crescînd și de modul în care este receptat Eminescu în spațiile unor mari culturi : franceză, sovietică, indiană. În aceeași ordine de idei merită consemnat volumul **Eminescu după Eminescu** între copertile căruia au fost tipărite unele comunicări ținute în cadrul Colocviului ce a avut loc în martie 1975 la Paris, la Universitatea Sorbona.

Exegeza actuală românească privindu-l pe Eminescu este și ea destul de bine reprezentată în colecția la care mă refer. Aș aminti aici autori ca : **Gheorghe Bulgăr, Eugen Todoran, Mihai Drăgan, Virgil Cuțitaru, George Popa, Ștefan Avădanei.** Mi se pare interesant să privim, fie și în treacăt, cum au fost receptate de critică volumele semnate de ultimii trei. Studiul lui Ștefan Avădanei — **Eminescu și literatura engleză** (1982) —, deși i s-au consacrat comentarii serioase nu a suscitat totuși interesul pe care îl merită. Am sentimentul că la aceasta a contribuit **discreția** autorului, universitar, mai puțin cunoscut în comparație cu alții din paginile revistelor și ziarelor. Nu eu voi fi cel care va lăuda aceasta, am s-o numesc în continuare, **discreție. Dimpotrivă !** Numai că este regretabil ca prezența mai sporadică în publicistică a cercetătorului ieșean să greveze asupra atenției ce trebuie acordată cărții sale care, oricum, este și va rămîne de referință.

De un tratament ale cărui resorturi se află cel puțin în parte, dincolo de valoarea eseului său, se poate vorbi, cred, și în cazul lui **George Popa.** Departe de a fi fost ignorat, **Spațiul poetic eminescian** (1983) al acestuia nu a avut ecoul cuvenit. O „explicație" o găsesc în condiția de „intrus" a autorului, deși George Popa nu e doar medic — reputat —, ci și **scriitor** (poet și eseist). Un scriitor căruia îi repugnă însă publcitatea ieftină, și, la drept vorbind, fiind și om de știință, profesor universitar la Medicină, șef de clinică, nici nu prea are timp pentru așa ceva. Sigur că atitudinea reticentă se datorește oarecum și autorului, ambiției sale de a fi, cum să zic, independent, atent mai ales la filosofi decît la criticii și istoricii literari care s-au ocupat de opera și personalitatea lui Eminescu. Cineva observa : cum e posibil ca într-o carte despre **opera** lui Eminescu, G. Călinescu să nu fie citat, invocat, decît de două ori ? Fără îndoială, exegeza călinesciană rămîne neîntrecută pînă azi. Și cu greu se poate trece peste ea. Dar a judeca valoarea unei noi interpretări după astfel de criterii este cel puțin excesiv. În orice caz, independența se plătește.

Comentarii ample și numeroase au întîmpinat, în schimb, cartea lui Virgil Cuțitaru — **Metamorfozele lui Hyperion** (1984), printre semnatari aflîndu-se personalități de prim plan ale literelor românești contemporane : **Șerban Cioculescu, Edgar Papu, Al. Piru.** Volumul este, de fapt, o monografie, nu în sens clasic, a **Luceafărului,** capodopera eminesciană de la publicarea căreia în varianta ultimă (Almanahul „România jună" din Viena) s-a împlinit un veac în 1983. Dar, și cronicile celor amintiți au cantonat uneori în aspecte ce țin mai puțin de analiza, de comentariul propriu-zis al criticului, de altfel deosebit de aplicat, de inedit și din mai multe puncte de vedere, incitant. A deturna discuția către amănunte ce țin de limbaj ori de bibliografie, oricît de spectaculoase ar fi acestea, nu e tocmai nimerit în cazul unei cărți cu un subiect ca acela al studiului lui Virgil Cuțitaru. Cu toate acestea, **Metamorfozele lui Hyperion** se înscrie între aparițiile din Colecția **Eminesciana** despre care s-a vorbit cel mai mult și mai la obiect.

Colecția însăși, care se află în plină desfășurare, se bucură de un binemeritat prestigiu și mai ales de o mare audiență la public. A emite aprecieri globale mi se pare **încă** prematur. Dar **corpusul** Eminescu pe care și l-au propus cu aproape 11 ani în urmă editorii ieșeni este o construcție în evaluarea căreia importă nu numai cărămizile, nu numai detaliile ci și edificiul în întregime. Să urmărim în continuare cu același interes înălțarea acestui edificiu

Constantin COROIU

o permanență: peisagistica

O tentație fără intermitențe în pictura noastră e cea ducînd spre **peisaj**. Maeștri ai genului, N. Grigorescu, Ion Andreescu și ceilalți, nu numai că atestă vechimea preocupărilor dar și instaurează o respectabilă tradiție. Continuatorii G. Petrașcu, Ștefan Dimitrescu, N. N. Tonitza, Lucian Grigorescu, Henri Catargiu, Otto Briese, D. Ghiață, născuți în ultimele decenii ale secolului trecut, aveau să fie urmați de Aurel Ciupe și Alexandru Ciucurencu, de G. Vânătoru și Ion Țuculescu, de mulți alții din alte generații. Peisajul în arta românească contemporană, iată obiectul expoziției de la „Muzeul de artă" din Iași. Cele o sută șaizeci și patru de lucrări purtînd semnăturile a șaizeci și patru de pictori, opere provenind din fondurile importantului așezămînt ieșean, de la Muzeul de artă din Galați din colecțiile artiștilor sau ale unor particulari, oferă o panoramă elocventă a șapte decenii de peisagistică. Adică de la D. Ghiață pînă la tînărul Bogdan Bîrleanu! Continuitate, permanențe și elemente de diferențiere, fiecare din acestea joacă un rol, în funcție de epocă, de temperamente artistice sau de evoluția genului. În pofida inerentelor deosebiri de valoare, de viziune și cadru, impresia de ansamblu, tonifiantă, e că expoziția se constituie într-o simfonie de forme și culori, exprimînd bucuria de a exista, relevînd frumuseți ale pămîntului românesc și în special poezia luminii, atît de caracteristică sufletului nostru.

Gruparea cronologică a lucrărilor, preferabilă altor criterii de sistematizare — bunăoară celui tematic sau pe tendințe și școli — face ca privitorul să treacă în pas cu timpul din epocă în epocă. Fiecare privitor poate descoperi, în cele din urmă, opere la care să adere afectiv, altele care să incite la confruntări, dar de reținut e că în ampla desfășurare de volume și vibrații cromatice fiecare găsește altceva: lumini și sugestii care venind de la artiști către noi ni se adaugă, fuzionînd cu eul nostru.

Mai frapante decît diferențele între generații sînt altele, de structură și de metodă. Un D. Ghiață un Adam Bălțatu sau un N. Popa, demonstrează că se pot utiliza tehnici clasice pentru a spune lucruri noi. Două tablouri de Henri Catargi, la distanță de cîteva decenii între ele, unul deschis spre natură, altul spre edificii industriale, probează adecvarea mijloacelor de expresie la realități felurite. Există realiști și romantici, însă mai ales postimpresioniști. Inclasabil, Corneliu Baba — din tinerețe — pune în geometria și echilibrul volumelor dintr-un **Peisaj cu case** rigoarea clasicilor; culoarea bate spre mister, invitînd la meditație. Un **Pămînt arid** de Aurel Ciupe duce cu gîndul la paraginile evocate liric de Al. Philippide. Între amintirile de călător prin Grecia ale lui Dan Hatmanu, amintiri cu rezonanțe clasice în stilizările evocînd arhitectura de pe Acropole, cu substrat decorativ în imaginile din portul Pireu, și imaginile din satul natal în manieră cvasi-naivă par a nu fi consonanțe de limbaj. Artistul de recunoscută mobilitate spirituală e hotărît să facă mereu **altceva**. Atrag atenția naratorii, autori de scene de grup (D. Ghiață, Adam Bălțatu, Gheorghe Anghel), povestitorii lirici. Există meșteri desenatori sau precumpănitori coloriști, aceștia din urmă aspirînd să fixeze cromatic tranzitoriul, clipa însorită, tainicul sau exuberanța anotimpurilor. La Alexandru Cicurencu, la Victor Mihăilescu-Craiu se observă orientarea spre simplitatea liniilor, în scopul reliefării, al definirii poetice; la freneticul Eugen Ștefan Boușcă, tensiunea, vitalismul, pasionalitatea — nu mai puțin asociate poeziei — se încorporează unui decorativ spectaculos. La romanticul Adrian Podoleanu, impresionat de fascinanta împărăție a Deltei dunărene, de menționat prioritatea cromaticii asupra desenului, acesta suport discret, muzical aproape. Lumina, ambiguă, cîntă. Un fel de frescă neo-bizantină e **Mahalaua Nisipăriei** de Constantin Piliuță, în perspectivă montantă, opera unui desenator cu o temeinică știință a sublinierii esențelor.

Spunem peisaj și ne gîndim, de regulă, la natură, dar peisajul implică toate dimensiunile vizibilului, mai mult chiar, el fiind deschis mitului, magicului, fantasticului. Peisajul citadin, peisajul industrial, cu implicațiile lor sociale și psihologice, învederează, în cadrul expoziției, tendințe de sincronizare cu realitățile în mers. Ritmuri citadine de odinioară sau de dată recentă, edificii, străzi, fabrici, opun peisajului solitar dinamismul cotidianului, obiect de interpretări plastice datorate unor Alexandru Cicurencu, G. Vânătoru, Costache Agafiței, Călin Alupi, Mihai Cămăruț, Brăduț Covaliu, Vasile Cel Mare, G. Anghel, Corneliu Ionescu, Mircea Ispir și alții, unii dintre ei tentați de reprezentări abstracte. La D. Gavrileanu, Liviu Suhar și Ion Gînju, izbitoare e tentația dezamăgirii, lunecare în fabulosul folcloric. Rezonanțe străvechi, arheologice sau mitologice aduc, de asemenea, Val Gheorghiu, Marin Gherasim, Ion Stendl. Și nu vom omite pe Viorel Mărgineanu, pe Virgil Almășanu și Ion Grigore, pe Georgeta Năpăruș și Alin Gheorghiu, cu reverberații lirice particulare. Pe scurt o expoziție de excepție, demnă de cel mai mare interes.

Constantin CIOPRAGA

V. MIHĂILESCU-CRAIU: „Peisaj la Sibiu"

IULIA HĂLĂUCESCU: „Orașul nou"

peisajul, azi

A părut în timpul Renașterii ca simplu fundal pentru tabloul religios și cel istoric (între pionierii tendinței un loc de frunte ocupă frații Van Eyck), peisajul se impune cu greu între genurile picturii, dar la mijlocul secolului al șaptesprezecilea el începe un fel de marș triumfal în urma căruia, la sfîrșitul veacului trecut, devine genul priveligiat nu numai pentru amatorii de artă, ci și în optica creatorilor înșiși.

În aceste condiții, o expoziție intitulată „Peisajul în arta românească contemporană", precum cea deschisă de curînd la Palatul culturii din Iași depășește ca semnificație planul manifestărilor expoziționale curente, constituindu-se într-un veritabil imbold spre reflecții asupra locului ocupat de peisaj în pictura zilelor noastre și, implicit, asupra perspectivelor sale. Am spune chiar mai mult; actuala expoziție este o demonstrație — nu ostentativă, dar convingătoare — de vigoare a unui gen privit de o vreme cu anume rezerve. O asemenea atitudine polemică a inspirat, se pare, însăși panotarea.

Într-adevăr, vizitatorului i se propun mai întîi ipostaze clasice ale peisajului, în care pictorul (Lucian Grigorescu, Adam Bălțatu, M. Eleutheriade, Aurel Ciupe, Călin Alupi, D. Ghiață, Victor Mihăilescu-Craiu, M. Cămăruț, Costache Agafiței, N. Popa, O. Briese) rămîne credincios principalelor date ale priveliștii decupate după natură, oricît ar merge de departe, în actul transfigurării artistice, pe linia descătușării energiilor sale afective și a înobilării frumosului natural prin infuzia de reverberații ale propriei sensibilități.

Pe măsură însă ce avansează de la un tablou la altul, vizitatorul este constrîns să constate că informațiile topografice se retrag într-un plan secundar sau chiar dispar cu totul, chiar dacă lucrările poartă titluri cuminți, ca spre exemplu „Marinele" lui Ion Pacea, „Peisajele din Deltă" ale lui Adrian Podoleanu, „Grădinile" Georgetei Năpărus, „Apusul de soare" semnat de N. Matyus, „Acvatica" lui Ion Neagoie, „Pămînt și case" de Ion Grigore, „Bucuria cîmpului" de Al. Ichim, „Peisaj cu călăreț" de C. Tofan, „Peisaj cu case" de Corneliu Baba sau „Ziduri la Histria" de Marin Gherasim.

Urmează apoi peisajul conceput ca ordine pur imaginară, ca structură pur plastică, în care elementele apartenenței la gen sînt anevoie de detectat, chiar dacă titlurile ne mai îndeamnă încă în acest sens, cum se întîmplă cu „Peisajul fantastic" al lui C. Ionescu, „Grădinile Semiramidei" ale lui I. Gînju, „Grădinile suspendate" ale lui I. Gheorghiu, „Maramureșencele" de Liviu Suhar, „Deal" sau „Tectonică" de Traian Mocanu. Epurat de orice aluzie la datul concret, ca și de angajări senzoriale, peisajul se nutrește, la acest nivel, din absorbția elementelor fantastice și resuscitarea straturilor ancestrale ale memeroiei colective, din implicarea unei simbolistici revărsate dinspre mitic sau folcloric, instrumentarul forjării spre sensibilitate receptoare restrîngîndu-se sever la culoarea informată (a descrie, nara sau moraliza este tot ce poate fi mai străin spiritului lucrărilor amintite).

În fine, lucrări precum cele ale lui Dan Hatmanu din ciclul „Scobinților", compozițiile lui Dimitrie Gavrilean, J. Bartos și Gabriela Agafiței, „Brigada" lui Mircea Ispir, „Zburătorul" lui Val Gheorghiu sau „Sînzienele" lui Valeriu Gonceariuc, care la o primă privire pot să apară forțat incluse în expoziția avînd ca generic „Peisajul", nu fac decît se probeze o dată în plus cît de amplu este în prezent portativul de formule ale acestui gen (firește, acceptînd ideea accentuatei permeabilități a granițelor dintre genuri în pictura contemporană).

Sugerînd principalele trepte ale evoluției acestui gen care este peisajul (într-o ordine nu atît istorică și nici axiologică, ci mai curînd logică), expoziția deschisă la Muzeul de artă din Iași vizualizează, la nivelul probelor concrete, o poziție optimistă în legătură cu resursele inepuizabile ale unuia din puținele genuri care au reușit să reziste valurilor nenumărate de experimente din arta veacului nostru.

D. N. ZAHARIA

la peisaj

E din ce în ce mai greu să-l vezi în zilele noastre cu șevaletul așezat ca o strană în mijlocul catedralei cu pereții de lumină, sub cupola cînd albastră, cînd vineție, cînd roșiatică a cerului, cercetînd apropierile și depărtările, trăgînd linii, așezînd culoare. Asemenea artiști ieșiți la peisaj reprezintă o specie aproape pe cale de dispariție. Dar jubilația în fața naturii și a omului, ca o componentă supremă și cea mai fascinantă a acesteia a supraviețuit și va exista cît va fi lumea și pămîntul. Chiar dacă transcrierea stărilor emoționale nu mai este decît arar spontană, peisajul se găsește în manifestările tuturor artiștilor de azi. Formele pot fi, evident, sublimate, căile indirecte, dar rezultatele, pînă la urmă, aceleași. La acestea mă gîndeam cutreierînd sălile de artă contemporană ale Muzeului din Palatul Culturii de la Iași, unde zeci și zeci de tablouri înfățișau peisaje, peisaje ale pictorilor români contemporani. S-a afirmat, bineînțeles cu temei, că pictorii români sînt prin excelență naturiști, că le place să picteze peisajul. Expoziția aceasta demonstrează cu fapte elocvente, adică cu tablouri, că aceasta este o dominantă a plasticii noastre. Nu e singura demonstrație. Se vede la lumina zilei, parcurgînd sălile, oprindu-te lîngă fiecare tablou, de la Luchian, Grigorescu, la Henri Catargi, Dumitru Ghiață, Alexandru Cicurencu, Corneliu Baba, Victor Mihăilescu-Craiu, Mihai Cămăruț, Eugen Ștefan Boușcă, Gheorghe Vînătoru, Călin Alupi, pînă la Constantin Piliuță, Ion Pacea, Dan Hatmanu, Adrian Podoleanu, Dimitrie Gavrilean, Liviu Suhar, Ion Gheorghiu, Val Gheorghiu, Corneliu Ionescu, Mircea Ispir etc., o evoluție a viziunii și tehnicii, o trecere de la senzorial la abstract, de la primatul culorii la cel al ideii.

Este, de asemenea pregnant că tot mai mult, pe măsura trecerii vîrstelor, omul este adus în prim plan, peisajul avînd ca și în perioada renascentistă, rolul de a țese haloul, de a potența și accentua ceea ce artistul și-a propus să pună în evidență prin figura umană.

Dar ceea ce respiră prin fiecare por al expoziției, ca un pămînt aburind în primăvară, este faptul că nu există subiecte și teme epuizate, că fiecare generație și fiecare individualitate își așează pecetea de originalitate.

Expoziția de la Palat stă așadar, sub semnul continuității și inovației. Peisajul va chema cu fermecatele lui frumuseți mereu pe artiștii noștri, dar ei îl vor recepta cu sensibilitatea proprie și-l vor restitui cu uneltele ce le sînt la îndemînă. Cînd vor reuși să sufle cu vraja talentului lor peste priveliștile cu dealuri, cîmpuri, case, fabrici, flori, copaci, și mai ales oameni, atunci acestea vor fi fără moarte, așa cum sînt multe din pînzele așezate acum în sălile de la etaj ale Palatului Culturii, oferite cu generozitate peisagiștilor români.

I. GRIGORE

brize

oglinda

De-abia cînd s-a întors, ne-am dat seama că dispăruse un timp.

E adevărat, toată seara, încă de la primele toasturi, existase, băuse pahar după pahar, jusqu'au fond, ne tot îndemna și pe noi, jusqu'au fond, dar cine avea grija lui? Spre surprinderea noastră, însă, care-l știam șters și mut: bietu Sforicică din Sfîntu Sava, omul se dezlănțuise dintr-odată în tot felul de măscări, una mai bizară și mai poticnită decît alta, iar noi de-abia acum, la 85 de ani ai lui, cît pretindea el că-i are, deși, iată, existau toate motivele să ne îndoim că i-ar avea, descopeream că, de fapt, nu fusese un șters și un mut, ba, dimpotrivă, că zăcuseră în el atîtea haruri nește...

S-a oprit cîteva clipe în ușă, începînd să-și dozeze efectele, iar noi am rămas căscați: semăna perfect cu Picasso, cel de la bătrînețe, cu fața pergamentoasă și ridată, cu ochii ficși, hipnotici și cu pomeții febrili.

— Eu sînt Picasso, a și spus din ușă, întinzînd către noi o mînă mare, ca de ipsos, și emanînd din gură miros de acetilenă și de metabisulfit.

— Picasso?, a întrebat cineva mai mult retoric. Perfect. Atunci noi sîntem... Și n-a mai apucat să spună cine eram noi, de vreme ce Sforicică era Picasso, pentru că ridicînd și cealaltă mînă lîngă prima, Sforicică ne făcu semnul liniștii.

— Să păstrăm un moment de aducere-aminte pentru Axinte, care, iartă părinte, a murit de rîs în această încăpere. Uite, a trecut exact anul...

Într-adevăr, Axinte murise de rîs, în fața noastră, chiar în încăperea asta cu oglindă și candelabru, în timp ce ne povestea aia din lagăr, cu slănina afumată și cu muiercana-comandant. Am tăcut înfiorați, după care, crezînd a aduce cel mai firesc omagiu dispărutului, ne-am descătușat într-un rîs gîlgîitor, nechezat, sîsîit, șuierător.

— Gata, a retezat Sforicică, intrînd tot mai tare în pielea lui Picasso, și-acum să vă spun povestea mea.

Povestea lui? Cine mai putea înțelege ceva din tărășenie? Revenea iar și iar la aceeași dandana, din care reieșea că nevasta matadorului se ținea după el borțoasă, urmărind pensie grasă, știindu-l cu bani și casă. De unde bani, tu, îi tot zicea Picasso, de unde?, nu vezi?, asta-i pictură pe care să iau bani?, sînt calic, sînt calic, uite, și-și bătea haina largă, de doc decolorat, peste buzunarul din dreapta. Cîte unul, transpirat, se mai minuna: ei, ce zici de bietu Sforicică?, gîndește-te, are 85 de ani, noi 40 și uite... Jusqu'au fond, își revenea el, în răstimpuri, din tehuiala cu soața matadorului, îndemnîndu-ne la pahare, jusq'au fond.

Toată lumea dansa după Los Paraguayos și în marea oglindă strălucea masa cu de toate, și sfeșnicele aprinse, și dansatorii, și corbul Vasile, descins de la locul lui, de pe jardinieră, printre picioare. Sforicică nu dansa, iar de la o vreme s-a foit din ce în ce mai greu prin îmbulzeală, pînă cînd, în cele din urmă, pe la trei, regăsindu-și fotoliul pe jumătate ascuns după draperia ferestrei, se îngropă în el și nu mai scoase o vorbă. Singuri, pomeții, dați tare cu carmin de unghii, mai ajungeau pînă la noi, ochii erau fierți și duși: Guernica, Guernica, a cirîit într-un tîrziu, arătînd spre tămbălău, dar cine l-a mai auzit?

Pe la patru, după ultimul dans, am deschis ușa balconului, să intre aer, și ne-am așezat și noi. Oglinda ne cuprindea pe toți într-o încremenire rece: da, da, Sforicică ăsta era o figură, exista acolo, în oglindă o Guernică lividă, candelabrul dispăruse și în locul lui lumina acum, bicisnic, becul de demult, cu filament gros și galben. Oboseala, oboseala...

— Alarmă, strigă unul.

Ne-am repezit cu toții în balcon. Sirena cea mai apropiată, poate chiar de pe bloc, spinteca aerul brumat al dimineții. Cineva trecu în fugă spre digul Bahluiului.

— Alo, am strigat, ce se întîmplă? De ce urlă?

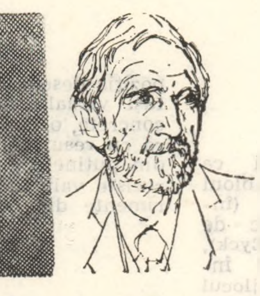
— Exerciții, exerciții, răspunse omul rîzînd și dispărînd după dig.

Val GHEORGHIU

ADRIAN PODOLEANU: „Peisaj în Deltă"

simbolismul românesc: minulescu şi bacovia

Angajat într-un proces de substituire a **mimesis**-ului prin **phantasia** şi **phantastikon**, specifice modalităţii artistice calificată de Curtius şi pe urmele sale, de Hocke drept „manieristă", simbolismul atinge cotele maxime o dată cu creaţiile lui I. Minulescu şi G. Bacovia, poeţi pe care istoria literară s-a obişnuit să-i judece în termeni de opoziţie : minor-major, superficial-profund, frivol-grav, artificial-natural, facil-dificil ş.a.m.d. Dincolo de prejudecăţi, păstrînd însă proporţiile reale, e posibilă o apropiere între poezia lui Bacovia şi cea a lui Minulescu, fără a prejudicia, prin aceasta pe una, ori a favoriza, cumva, pe cealaltă ? Credem că o paralelă, exerciţiu convenţional dar instructiv, poate pune în evidenţă nu numai deosebiri ci şi trăsături comune, a căror reliefare e cu profit pentru o mai exactă definire a celor doi scriitori.

Disocierile vor începe, evident, cu destinul biografic, favorabil unuia, excesiv de ingrat cu celălalt. Din planurile social sau material, succesul ca şi insuccesul trec în acela al receptării operei, chiar de la debut. Lărgind breşa făcută de antecesori (Petică, Anghel), I. Minulescu îşi publică o parte din primele versuri în reviste de factură tradiţionalistă şi pregăteşte minuţios, o adevărată lovitură de stat... literară : el scoate, în 1908, o publicaţie, **Revista celorlalţi**, asigurîndu-şi colaboratori şi simpatizanţi, şi un volum de versuri, al cărui titlu **Romanţe pentru mai tîrziu**, nu chiar original (v. P. Verlaine : **Romances sans paroles** şi Tr. Corbière : **Rondels pour après**), este o provocare, cu efect bine calculat, la adresa cititorilor. Cu apariţia, în acelaşi an, a unui volum de proză, adeziunea publicului era cîştigată. În schimb, o modestă plachetă intitulată **Plumb**, marcînd un moment de răscruce în lirica română modernă, apare în 1916, într-o conjunctură cu totul nefavorabilă (primul război mondial), în dezinteresul general al opiniei publice şi, se pare, al autorului însuşi.

Cei doi poeţi reprezintă, hotărît, structuri artistice deosebite, unul a creatorului de **tip oral**, extravertit, declamativ, sociabil, bucureştean, mişcîndu-se lejer pe scenă, la club ori la cafenea, altul, a tipului **scriptor**, introvertit, complexat, autoclaustrat în chilia din provincie, „străin" (aparent !) de sine şi de viaţa literară a epocii. Ca mod de comunicare, unul pare să cultive, monoton şi obstinat, un perpetuu **monolog**, celălalt iniţiază cu vervă, un **dialog** antrenant. La nivelul topos-ului familiar spaţiului închis, sufocant, cenuşiu, al **cavoului**, la poetul **Plumbului**, îi corespunde **bazarul** minulescian, deschis, variat, policrom. Din registrele de sonoritate, unul îşi alege tonalităţi vătuite, surdina, celălalt amplificarea, megafonul. Oricum, structural mai aproape de preceptele verlainiene din **Art poétique**, Bacovia e mai muzical, în sensul neobişnuitei capacităţi de profunzimi şi sugestii a versului, în timp ce Minulescu sacrifică, adesea, muzica virtuţilor artei plastice, sincronizîndu-se astfel, cu o tendinţă comună mişcărilor novatoare, de la cubism la suprarealism.

Deosebiri de esenţă înregistrăm în procesul de producţie literară : Bacovia creează prin **decantare**. Minulescu **prin aglutinare** ; poeziile primului sînt cristale pure, ale celuilalt, compoziţii caleidoscopice, aliaje. Ambii elaborează direct, textele lor au puţine corecturi şi variante. Lirica lor nu e una de concepţie, ori metafizică, precum a lui Eminescu, Blaga, Philippide, ci **epidermică** (la contactul direct cu materia), dar la Bacovia primează **fiziologicul**, „complexul organic", adesea şi în mod premeditat, dezagreabile, **la** Minulescu, **senzualul**, instinctul fiind dublat de rafinerii intelectuale, uşor snoabe, oricum, agreabile.

Ca tipologie simbolistă, Bacovia e un „decadent", un „blestemat", în descendenţa lui Petică şi sub dubla înrîurire a lui Eminescu şi Baudelaire, Minulescu aparţine mai mult simbolismului de la al doilea val, urmîndu-i pe J. Moréas şi, în parte, pe D. Anghel. Raportaţi la fenomenul general al artei moderne, ambii poeţi sînt **revoluţionari**, anunţînd atitudini şi modalităţi ale avangardei poetice, care i-a şi numărat printre înaintaşi, cu deosebirea că, în forme vizibile, exterioare, populare cu Minulescu începe acest fenomen, care, apoi, îl depăşeşte, în timp ce Bacovia rămîne în interiorul procesului de înnoire artistică, e, mereu, un „poet de avangardă".

Ambii scriitori, la începutul noului veac, fiecare la modul şi cu posibilităţile sale, resping căile bătătorite ale poeziei tradiţionale, se desprind violent de atributele ei „clasice", tentează „orizonturi noi", prospectează „insule" necunoscute pe harta literară. O trăsătură comună este, în acelaşi timp, detaşarea lucidă faţă de convenţia literară adoptată — cea simbolistă — şi chiar faţă de creaţia proprie, mergînd pînă la auto-ironie şi auto-parodie. Un semn al modernităţii este şi estetica „imperfecţiei", elogiată de Minulescu într-un articol, experimentată cu succes de Bacovia, amintind de „impare-le" verlainiene şi de „iregularul" lui Hocke. Totul presupune voinţa, dirijare conştientă a energiei poetice, regie... Aici se cuvine să distingem între esenţa şi aparenţa, încălcînd convenţii şi comodităţi ale istoriei literare. Una dintre ele e aceea a unui Bacovia scriitor de maximă sinceritate, spontan, frust, neelaborat, egal cu sine însuşi, fără evoluţie (poeziile din **Plumb** sînt scrise, majoritatea, cu două decenii înainte, în anii de liceu). Din aceeaşi perspectivă, înscenarea e mai evidentă la Minulescu, acesta e mai construit, mai artificial. Bacovia pare fixat de la bun început într-o formulă unică, dincolo de propria-i voinţă, printr-un destin implacabil, tiranic. Minulescu e mai convenţional, mai disponibil afectiv şi temperamental, mai degajat în adoptarea unei direcţii literare deopotrivă de convenabile şi lui şi publicului.

Dar poezia, e cum am mai arătat, intenţie, elaborare, artificiu. Pentru unul din marii precursori, nu numai ai simbolismului, ci ai întregii literaturi moderne, E. A. Poe, originalitatea nu e o chestiune de instinct sau de intuiţie, ci una de trudă, rigoare logică, plan. În calcul, avertiza poetul american în auto-analizele sale la **Corbul**, intră şi grijă de imprecizie, cote de sugestie. Preţuitor al lui Poe, citat, în poezie, într-o companie de spirite cu care el însuşi are afinităţi, Bacovia se înscrie, contrar aparenţelor, în această viziune nouă asupra actului creator. După ce-l afiliază, într-un articol din 1922, unei „estetici naive", Vladimir Streinu se vede silit, peste patru decenii, la o aprofundare a operei, să-i atribuie una de mare elevaţie şi rafinament. „Plăcerea de artificializare, poza fatală, mirosul morţii şi toate atitudinile lui excentrice alcătuiesc un complex de civilizaţie care îşi organizează dezorganizarea. El a chibzuit artistic singularitatea (. . .) E o voinţă în lipsa lui de voinţă (. . .). Bacovia se stilizează în fără stil..." (**Versificaţia modernă**).

Iată dar că ecuaţia **autorevelare — disimulare**, avînd ca termeni opera celor doi scriitori, ne poate oferi soluţii neaşteptate : Minulescu e mai „sincer" (mai vizibil, mai puţin „trucat") decît Bacovia, poet dificil, derutant, prin ambiguizare, „mască" şi „mistificare". Nu lipsită de interes este şi reexaminarea raportului dintre **exotic** şi **autohton**, în opera aceloraşi scriitori. Primul termen se aplică, adesea, poeziei minulesciene, frecvent traversată de fiorul plecării către mări şi pămînturi îndepărtate. Dar, curios seriile de nume proprii, culese de pe cele mai diverse meridiane, îşi pierd, ca-n descîntecul popular, funcţia referenţială, păstrînd-o pe cea pur sonoră, incantatorie, analgezică. Vocabule goale de sens nu recreează atmosfera ţinuturilor invocate şi nu realizează desprinderea de indigen, care rămîne o constantă a operei. Exotismul lui Minulescu e mai mult de natură fonetică. „Culoarea locală" lipseşte, paradoxal, din Bacăul bacovian. E de ajuns să-l confruntăm cu imaginea lui reală, din amintirile Agathei Grigorescu-Bacovia, căreia, cu ocazia vizitelor prematrimoniale, îi apare înainte un oraş cu împrejurimile sale, aproape pitoreşti. Proiecţie imaginară a unei conştiinţe torturate „provincia" lui Bacovia e un teritoriu straniu halucinant, persuasiv şi neliniştitor un „infern artificial", ca să-l parafrazăm pe Baudelaire, o anti-arcadie a plictisului universal şi a disperării cosmice. Bacăul lui Bacovia e un oraş „exotic", în înţelesul pe care Andrei Pleşu i-l acordă termenului în **Pitoresc şi melancolie: „ca iradierea miraculoasă a imediatului"** şi, deopotrivă, „fantastic", anticipînd tehnica eliadescă din „La ţigănci".

Raportîndu-ne, în încheiere, la două categorii estetice cunoscute, vom observa că există o dominantă tragică la Bacovia şi o dispoziţie comică specifică la Minulescu. Dincolo de mecanica simplă a acestui raport, surprindem însă, disponibilităţi de umor şi ironie la autorul **Lacustrei** (A. Grigorescu — Bacovia : „Avea un ascuţit simţ al comicului ca şi al tragicului") şi un substrat tragic la poetul **Acuarelei** (vezi obsesia bătrîneţii, a bolii şi a morţii, în multe romanţe minulesciene). Ceea ce pare să unifice, din această perspectivă, opera celor doi scriitori e categoria modernă a **tragicomicului**, fiecare urmînd însă una din liniile indicate de Volkelt: a „umorului tragic" — **Bacovia** — şi a „tragicului frînt în mod umoristic" — **Minulescu**. Mina tragică a celui dintîi, bufonada celuilalt sînt **măşti**, dublînd structura lor profundă, esenţială. Nevroticul bacovian face bună pereche cu arlechinul lui Minulescu, şi, împreună, sînt fraţi cu „nebunul" shakespearian, cel ce rîde printre lacrimi şi spune lumii, nepedepsit, adevărul.

Doru SCĂRLĂTESCU

sonete

I

Pe malul mării ard curat în sare
La focul blînd al brizei dinspre seară ;
Purtat peste întinderea amară,
Lung mîngîiat de valuri urcătoare,

Jertfit cu micii lor în unda clară,
Stins pînă la o stranie paloare,
Mă pierd, extatic, într-o răsfirare.
Peşti albi din ape-au început să sară !

Dar tu nu vezi nimic — atîta doar :
Uscate oase amintind cetate,
Cuprinse de nisipul funerar ;

Şi — printre negurile adunate
(Cenuşi suflate dintr-un columbar) —
Cum o lumină, fără lună, bate.

II

O, trupurile noastre degeaba se ating,
Degeaba-ţi razemi tîmpla de umărul meu stîng ;
Luminile din ape în mine se răsfrîng
Şi-un dor — altfel — mă-ncearcă şi nu pot să-l înving ;

Ştiu să zîmbesc, de-acuma, şi nicidecum să plîng,
Suav precum poeţii din dinastia Ming.
O să-mi întind covorul într-un lăcaş de zinc
Şi-acolo, în fărîme, cîntînd, o să mă frîng.

E-aşa departe duhul că fără teamă vin
Crabi mari şi raci şi broaşte şi pescăruşi ţipînd
Şi-or sfîşia gorganul de carne în curînd,

Pe cînd voi fi în larguri la Pontul Euxin.
Dar, dacă poţi, ascultă cum se deşiră blînd
Cîntarea fericită a unui orfelin.

III

Cum te preschimbi sub ochii mei treptat,
Pînă cînd o lumină te-nfăşoară !
Şi te ridici înaltă şi uşoară,
Şi mă ridic şi eu înaripat !

Printre măslini plutim noi, surioară,
Iar crengile cu şfichiul lor ne bat,
Şi ni-i uşoară carnea de păcat,
Şi paseri verzi în jurul nostru zboară !

De milul roşu, obosit şi greu,
Ne-am rupt, cu o bătaie de aripă
Şi-am răzbătut, căznit, prin şapte brîie.

În urma noastră cormoranii ţipă.
Dar noi ne înălţăm de-acum mereu,
Călăuziţi de fumul din tărie !

IV

În lucruri se întîmplă o tainică foşnire
Muzici exhală casa în gamele minore ;
Mi-s căptuşiţi pereţii cu mir de aurore,
Eu însumi port cămaşa în care am fost mire ;

Cobor pe scara veche vegheat de coephore,
Tot ce ating în treacăt ascunde zvon de lire,
E oare carpe diem, e oare dies ire !
Sufletu-mi spaimă sfîntă deprinde să adore !

Se-aprind pe murii mucezi candele şi fanare
Dezvluind butoaie în beciurile sure
Cu vinuri pîrguite în vina altor ere

Ori cu uleiuri albe şi negrăit de pure.
De-acolo din adîncuri se-nalţă o cîntare
Şi faţa mi se schimbă în foc de luminare !

Ovidiu NIMIGEAN

privighetoarea afişează iluzii

In staţia unei bancnote
Stau cu gulerul ridicat.
Vîntul strînge şuruburile
De la o roată a autobuzului.
Presimt că motorina are cearcăne urîte,
Mă tocmesc cu dimineaţa,
Privighetoarea afişează iluziile mele pe stîlpi.
Prin spărtura vinului
Se vede o duminică.

strigătul atunci cînd îl auzi

Numai ţie ţi-am arătat
Cum se chinuiesc ochii în aşteptare
Atunci cînd aud
Strigătul din sufletul copacilor.

Numai ţie ţi-am spus
Că în fiecare zi
Ştiu locul
Unde se despart clipele
Şi nu te las să treci
Pe acolo.

maiakovski

Caut între gîndurile lui
Cărbuni
Pentru o locomotivă.

Pajura-i
Cuprinsă de flacăra albastră a salopetei.
Ciocanul sfarmă umilinţa veacului
Şi dăruie văzduhului o salbă nemaipurtată.

Războiul tremură în gloanţe,
O nouă lumină dă ocol steagului.
Revoluţia cîntăreşte lumea
Pe inima lui.

degetele copacului

Fiicei mele, Oana

Fiica mea face paşi
Odată cu anotimpurile
Şi-n faţa casei
Învaţă pe de rost
Cîte degete are un copac
După care împarte cîte un deget
Tuturor prietenilor
Care-mi dau umbra lor
Să-mi fac prag în casă.

brâncuşi

Dalta şi-a călit-o
În rîsul ţăranilor
Izvoarele i se apropie de inimă
Ca de o masă întinsă,
O pasăre măiastră
Întreabă de cerul lui.

Mihai VICOL

Constantin PILIUŢA : „Peisaj rural"

convorbiri — 1885

Pentru a fi „suferită şi respectată", puterea (se subînţelege politică), zice X (A. D. Xenopol) într-o corespondenţă din Londra către V. Alecsandri, trebuie să emane de la naţiune, să-şi aibă rădăcinile înfipte în spiritul şi trebuinţele poporului. Cînd „instituţiunile unei ţeri", continuă istoricul „ocazional" epistolar, stabilesc un antagonism între puterea supremă şi o clasă privilegiată [dar mai ales clasele asuprite], atunci poporul dezmoştenit „se încruntă" şi hrăneşte speranţa de a folosi cea dintîi împrejurare favorabilă „ca să se scuture". Călăuzit de asemenea principii inextricabile A. D. Xenopol se descurcă şi se orientează fără ezitări în hăţişul documentelor mai importante ori mărunte cît şi al faptelor de notorietate europeană, aparent contradictorii, ce privesc soarta principatelor române de la 1812 pînă la Regulamentul organic cel sprijinit „numai pe baionetă". Opoziţia internă incipientă mai puţin cunoscută (poporul va arde finalmente numitul cod de legi) sprijinită de banii Barbu Văcărescu, Constantin Bălcescu, chiar şi de fostul domn Grigore Ghica are printre protagonişti pe Iancu Văcărescu, nepot al lui Enăchiţă, fiu al lui Alecu, tînăr învăţat, patriot şi poet, ultima calitate fiindu-i cunoscută şi de vodă Caragea. Aşa se face că la 1815, vodă, voind să publice Regulamentul şi dorind ca pe „frontespiciul cărţii" să-i fie trecut numele în nemurire prin „cîteva versuri" îl solicită pentru aceasta tocmai pe Iancu Văcărescu. Tînărul poet inspirat de sigiliul domnesc, ce avea în negativ corbul din stema tradiţională înconjurat de cele şaptesprezece judeţe muntene, alcătuieşte cunoscuta odă al cărei final : „Cînd am dobîndi cîte avem pierdute / Ce duhuri n-ar gîndi, ce guri ar mai fi mute ? / Şi-acest corb sărman iar Acvilă s-ar face, / Tare şi falnic în războiu şi pace" îi prilejuieşte lui Caragea o amară cugetare : „Chiamă pe nebun la nuntă, ca să-ţi zică : şi la anul !"
Un alt poet, Alexandru Hrisoverghi, mort de timpuriu, va deplînge la 1842 dărîmarea vechilor şi mereu reziditelor porţi ale curţii domneşti din Iaşi : „Vedeţi sfîntul loc acela, unde viteji au murit, / De copii cum se dărîmă, se sapă pîn-la pămînt. / O, fraţilor moldoveni, bătrîni, tineri de-a-valmă / Veacurilor viitoare nu gîndiţi c-o să daţi seamă ?/ Şi puteţi cu sînge rece privi acea dărîmare ? / Nu opriţi barbara faptă, nu-nălţaţi toţi o strigare ?"

Vremuri mai bune viind, e vorba de prînzul dat de „Junimea", la 29 martie 1883, în onoarea lui Vasile Alecsandri, pana cam cazonă a lui Th. Şerbănescu face să „transpire" un asemenea **Toast** : „Poete şi prieteni !... Acum cînd se respiră / O caldă veselie, aspir la rîndul meu, / Să umplu a mea cupă, s-acord modesta-mi liră / Şi-n lauda-ţi, Poete, să cînt, să-nchin, să beu !"

Deosebit de interesante, prin exactitate şi minuţie, prin dezvăluiri de moravuri şi felurite înţelegeri ale legilor sînt datele oferite de generalul George Manu, fost raportor în Camera legiuitoare din 1871 pentru convenţuirea cu acţionarii drumului de fier Roman — Vîrciorova, pe care nu ştiu în ce măsură le-a folosit istoriografia ulterioară a chestiunii, foarte drastică în genere cu partea „beneficiară".

O ipostază a lui Samson Bodnărescu, sub cer de toamnă şi iarnă : „Cînd mă uit şi văd cum cade / Spre pămînt din ceruri ploae, / Şi ninsoare cum se lasă / De copacii mi-i îndoae, / Şi cum toate merg orbeşte / La cădere spre pămînt, / Atunci gîndu-mi se-ndoeşte / Alt soiu de căderi de sunt..."

Un spirit pro domo junimist spiralează de-a lungul comentariului consacrat raportului asupra învăţămîntului prezentat guvernului de Spiru C. Haret, atunci inspector general al şcoalelor.

Lucian DUMBRAVĂ

pro juventute

IOAN HERESCU: premiul revistei „Convorbiri literare" la festivalul „Mihail Sadoveanu", Piatra Neamț, 1984

surparea

În sala de mese ai ajuns printre primii, cîteva saluturi scurte venite de la ortacii pe care încă nu-i realizezi în dimensiune reală, de peste tot se aud sorbiturile ceaiului, bucăți din somnul încă neepuizat: urme dungate, roșii, pe fețe cu modelul pernelor sau al păturilor (întipărite în piele cum erau îți dădea senzația că sînt crescute din singe), ochii ficși, mișcările lente ale brațelor și înghițiturilor, părul încă în stare de somn, rebel, și în acea liniște cu care fiecare își continua somnul trezindu-se, se auzeau cuvinte, frînturi din discuții simple: „plouă! dacă ne-o fi băgat lemne ude pe galerie, să vezi bucurie!..."; „nu-i bai, doar tu le alegi, cine te pune să iei din alea ude? găsești și din alea uscate"; „ce nu știi?!: ăia de la suprafață își rîd uneori de noi, după ce că toată ziulica freacă menta, mai și rîd de noi, păi, nu? după lichidare, cînd ne întîlnim la bere nu ne iartă, îi auzi: noroc bun! ei, cum îi, ești șobolan șef?..."; „îii serios, nu știi? de cîte ori omul nu ar vrea să fie șobolan, să simtă el adîncurile cum le aud șobolanii! atunci surpările n-ar mai fi decît o joacă, hm!... să simți surpările!... ai uitat cum zice minerul?!: mă, să fie treaz șobolanul din tine că, altfel, pe aici îți rămîn oasele și iubirile! iar dacă nu, să nu te prind că faci rău vreunui șobolan, să le aduci de mîncare și cînd îi vezi că fug în turme ia-o după ei, dar țipă, țipă tare, să fugim toți! de aia dacă nu ți-e treaz șobolanul să-i iubești pe ăștia care-i avem aici, printre noi"; apoi, dînd cu mersul prin frunzișul toamnei, lăsînd aerul rece, de septembrie, să-ți umple plămînii, să-ți curețe traheea de funingine, te înviorezi și, în fața dulapului te simți aproape treaz, apt pentru a coborî în mină, cu instinctul de conservare pe baricade, dînd agerime fricii, mărind viteza de decizie a pasivității cu care, pînă mai ieri, îți tîrîiai hoitul, adică vietatea cuprinsă de inerție, salopeta, casca, cizmele, masca de gaze — o mîngîiai, cică unora le-a folosit: i-a ajutat să-și prelungească clipele agoniei, dar alții zic că nu e chiar așa: în urma unei explozii sau a unui foc de mină norul acela, albicios și leneș, ca o materializare a chipului morții, unii și-au pus masca în timp util și cu furtunul de aer comprimat s-au bătut cu norul alb în care morțile lor așteptau să-i încapă, oh! și se lățea din ce în ce mai mult, ca viața să încapă întreagă în moarte?! — și nici nu ai apucat bine să te echipezi cînd șutul de noapte își făcu apariția, toți îs vioi, rîd, dacă ai mai fi dormit ai zice că visezi o expediție în Africa, îs negri negri, numai albul ochilor și dinții li se văd curați, albi, în rest negri negri, saluturile sînt scurte: „vedeți că am armat, mai aveți de pus doar jugul, îl anunțați pe artificier, asta chiar acum, căutați-l!... și pușcați în jumătate de oră, cel mult o oră, trebuie să faceți armarea și pentru cei din schimbul următor, se apropie ignatul și scad miișoarele dacă nu dăm brînci!"; apoi dușul fierbinte, da, apa e clocotită, dacă nu ai ieși de la șapte sute de metri, și asta pe verticală, te-ai opări, dar așa rîzi, faci glume cu cel de alături, te pregătești pentru un somn bun și o înghițitură de aer curat, chiar, de ce așteptînd colivia vocabularul capătă o evidentă tentă porno? te-ai întrebat?! domnul Freud îți dă oarecari explicații, dar oare așa să fie? viața simțindu-se în primejdie se exacerbează instinctul de conservare, ori o modalitate de a ne salva este să ne asigurăm continuitatea ca specie, a dracului Natura și pe asta a prevăzut-o!: tu să mori, dar viața să rămînă! sau versurile alea care nu le-ai învățat la școală: de rupi din codru o rămurea, ce-i pasă cordului de ea, ce-i pasă unei lumi întregi de viața mea... față de ceilalți salopeta ta pare de paradă, te uiți în oglinda stîlpului, te admiri, descoperi că îți place să porți salopetă, te simți ostașul destinului tău... apoi, coborîrea, colivia pornește brusc și în două trei secunde depășește accelerația gravitațională, de unde știi asta?, ăia de lîngă tine, minierii abia au așteptat să se întîmple fenomenul: „ei, ce simți în gît, lîngă amigdale, ce simți?..."; să le răspunzi?...; „ți-e rușine să ne zici, ai?!..."; „lasă omul, l-o făcut mă-sa rușinos!"; „ia zi, mă, ți-e rușine?..."; cred că erai alb la față, noroc că toți stinseseră luminile, ca să nu știi cine te întreabă?!, nu!, ca să te obișnuiești cu propriul tău curaj, apoi galeria principală luminată cu neon, cu linii de cale ferată pentru trenulețele de mină, cu locomotive electrice („înainte caii erau locomotivele, se nășteau aici, pe galerii, trebuia să-i tragi după tine de căpăstru, erau orbi"), și bătea un vînt!... un fel de mic uragan, abia de te puteai ține pe picioare, îți fîlfîiau salopetele ca steaguri în sărbătoare — știu că te-ai gîndit la comparația asta, nu te poți debarasa de emoție nici în fața morții!... — apoi, la stînga, pe o galerie laterală, spre punctul de lucru, aici aerajul de pe galeria principală nu ajunge, aerul devine din ce în ce mai umed și înăbușitor, șobolanii curg în turme pe lîngă tine; „îi vezi?... îs prietenii noștrii, ai minerilor, ei simt primii prăbușirea unei galerii, să-i iubești! dar să știi că nu știu multe, mai acu vreun an doi a plecat unul de aici ca vai de el, îl trimesesem după apă, ce-a zis el: mă, hai să mă odihnesc puțin, și s-a lungit colo, pe banca aceea din refugiu, dar aici aerul e greu, bioxidul de carbon ajunge uneori pînă sub genunchiul omului și somnul e greu, ca un început de drum spre moarte, l-am găsit peste o oră fără urechi și fără vreo cîteva unghii, dar șobolanii îs prietenii noștri"; apoi lemnele, brazi unul și unul, de cîte patru metri înălțime și groși, ah jugul! e un brad și doi trebuie să-l urce pe două scări la nivelul tavanului, după care e fixat cu două scoabe imense, dar pînă se găsesc scoabele, pînă se află pe unde o fi pușca („cum nu știi, mă, ce e aia? de cîte ori vrei să-ți spun? e un ciocan-tîrnăcop, dacă e iarnă cu el poți să-ți sapi casa veșnică, oricît de bocnă ar fi pămîntul, ea-ți pregătește culcușul și apoi compresa aceea de doi metri, de, să nu-ți fie frig, hă, hă!... dar mai întîi să-ți cîștigi dreptul la moarte, mă!..."), mai ales dacă e și infiltrație de apă, apoi foetajul („la noi li se spune românește..., dar tu ești din ăia care uită să calce pe iarbă, suferi de pudicitatea betonului, freacă-le bine și spune-mi cu ce aseamănă bastoanele astea de lut?... fă-le mai groase, mă!„, să nu iasă pe lîngă ele nici fumul!"), retragerea în bainetă („hai acolo, să nu cadă singurătatea veșnică peste noi, de aia-i armat cu șine de cale ferată: dacă ne caută moartea să nu ne găsească nepregătiți...") și pușcarea, cînd îl auzi pe artificier: „ardeee, măăă!...", apoi mirosul înecăcios al fumului de după explozie, stropirea cu apă („pentru potolirea prafului, altfel ți se pietrifică plămînii — ah, silicoza! — și cum să respiri cu două pietre?) și craițărul începe să uruie, ducînd cărbunele în rostogol.

Pînă aici nimic deosebit, e doar un crîmpei din marea respirație a vieții, nimeni nu dă importanță accidentului, chiar dacă uneori ar dori să stea de vorbă cu unul care pînă mai ieri rîdea împreună cu el, frica nu e bună deși, după cum știi, e foarte omenească, cîți nu fac haz de ea, ce e mai rău e că se confundă cumpătul cu frica, de ce să nu recunoaștem că frica aduce și cumpăt? altfel cum vă imaginați că pigmeii prind elefanți?

Se pregătea frontul de lucru pentru șutul următor, mai rămăsese de pus doar jugul, ceilalți s-au retras în bainetă să-și servească masa, iar tu trebuia să faci piluga („du-te și caută cheia de pilugă"; și plecai; „hă, hă! cum să aibă cheie o gaură în cărbune, vagonetarule?... hă, hă!..."), erai în cizme și chiloți, transpirația șiroia de parcă te aflai sub duș... în aceste unghere ale realității fiecăruia, unde amintirile se adăpostesc de uitare, timpul și spațiul capătă alte dimensiuni, aici parcă decorul ar fi de gheață, firav, și tocmai prin asta veșnic, pentru că numai ce-i firav rămîne și veșnic, ce înfruntă veșnicia se refuză ei!... în aceste unghere unde realitatea fiecăruia este amintire, lucruri aievea care, în realitate, nu mai sînt de foarte mult timp, te cotropesc într-o lege a lor, de cele mai multe ori, obsesivă și devii deodată poetul propriilor tale fapte, te bați cu vechile speranțe pe care le vezi aievea luptîndu-se cu părerile tale despre ele, refuzîndu-se ție, pentru ca să nu-ți pierzi încrederea în ele, nu? ce-ai fi fără speranță, omule? la ce se gîndește cel ce trage cu arma decît dacă se va termina odată războiul?...

...da, transpirația șiroia pe tine de parcă te-ai afla sub duș, ești la peste patruzeci de metri, apoi, pentru că a apărut infiltrația de apă fierbinte, nu pentru că zăcămîntul ar fi fost mai bogat, nord vreo douăzeci de metri, e adevărat: becul cu aer comprimat lumina puternic, plus lumina de la casca ta, îți plăceau experimentele pe propria-ți piele, asta de cînd te știu: ce-ar fi viața fără risc? nu însăși devenirea umană e un risc la care ne supune de milioane de ani materia? ei, nu! ce zici? exploatarea zăcămîntului se face din sus în jos, apoi poditura: scînduri și bucăți de lemn sînt dispuse absolut la întîmplare, dacă se poate cît mai unele peste altele, apoi se găuresc brazii care au mai rămas întregi, îți amintești? ditamai copacii în adîncuri parcă-s de plastelină, trosnind sub presiunile mutilante, avertizîndu-te, se împușcă, apoi se rambleiază: apă, nisip și pietriș fin sînt injectate sub presiune în fostul abataj, iar dedesupt, acum, tu, la atîta distanță de cei care te făceau să ai curaj, să reziști acestor tensiuni de neînchipuit ale celulelor tale, pînă mai ieri discutînd teoretic despre necesitatea curajului și faptul că istoria nu este înfăptuită de lașitate, da, istoria o fac cei curajoși, și a lor e istoria!... și cînd aproape să termini... ca o fleică de carne pe spatele tău înfierbîntat, cu sprinteneala pe care ți-o dă frica ți-ai scos lanterna și ai privit cauza, ce fericit erai: de cîte ori nu ne chinuim să descoperim cauzele unor efecte demonstrat inutile, dacă nu chiar dăunătoare, dar ea, cauza, se ermetizează, se confundă, asta aproape mereu, cu esența, și, atunci, descoperim că trebuie să mergem înainte, poate următoarele efecte ne vor dezvălui tainele care ne chinuiesc acum, înainte, printre scîndurile podituriii, din ce în ce mai accelerat, bucăți din rambleaj se desprind, lăsînd în urma lor o sferă posibilă a șocului, a accidentului; „deasupra noastră e Căprioara, bre!... ieri s-a adus vin roșu... e îmbuteliat la iase, ei, deseară e rîndul nostru"; și tu acum sub apă, o durere seacă îți acoperă picioarele, realizezi că ești sub apă, SURPAREA A AVUT LOC!..., te miri că mai ești lucid? așa se întîmplă înainte de moarte, zi-mi, ai putut, în clipele acelea, să comunici cuiva părerile tale? ai putut cere ajutor? cine te-ar fi auzit dacă ai fi strigat? și, ridicînd capul, ai simțit în nări spațiul care nu-ți era ostil, o speranță nebună îți cuprinse ființa, da, viața începuse să colcăie fierbinte în gîndurile tale, ai țipat? nu-ți amintești, e și firesc, huruitul acela înfundat, ca un tropot de elefanți ce trec pe deasupra ta, foarte aproape de timpanele tale, ăsta a fost primul lucru care ți l-ai amintit, ai vrut să te ridici, vreo cîțiva șobolani înotau pe lîngă tine, stăteai în șezut, ți s-au așezat pe umăr, altădată, dacă nu ți-ar fi fost frică, ți-ar fi fost scîrbă, acum îi mîngîiai, ți-ai amintit de miner: nea!... baci!..., nimic, nici-un răspuns, huruitul îți persista în urechi, din clipă în clipă așteptai ca surparea să continuie pe direcția nord, apoi... nu mai era nevoie, n-ai mai fi știut... spre est, dar ce îți arde de orientare în spațiu? oricum cu geografia stai rău, întotdeauna ai stat rău! în sfîrșit, au sosit cei de la bainetă, ei știau huruitul; „și care au fost ultimele lui cuvinte?"; te asaltau; „lăsați, mă, omul în pace! ce să-și amintească? hai să ne chinuim să-l convingem că e viu!"; un munte de pastă vîscoasă și rece s-a ridicat pe neașteptate în locul unde cu vreo cîteva clipe în urmă tu doreai să sapi piluga, doar i-ai spus: dom'le, ori în schimbul nostru, ori în celălalt, se întîmplă! i-ai arătat gaura aceea verticală, vedeți, bucățile se dislocă din ce în ce mai repede, pînă la urmă surparea se întîmplă, vă zic eu!; „hai mă, puștiule, eu am copilărit în mină, dacă ești atît de fricos de ce ai venit la mină?... nu puteai să rămîi la suprafață?"; și-ți luă pușca, stătea aplecat, lovind ritmic cărbunele, se întoarse și-ți strigă: „mai e puțin și e gata! ce surpare? ce aiureli? frica, Ioane! frica!, se întoarse să-ți mai zică ceva, sau a vrut să fugă?... de unde să știi? apoi, huruitul, parcă toate cuvintele care ar fi vrut să ți le spună se uniseră în acea bolboroseală înspăimîntătoare, care te-a făcut să te arunci pe spate, ah, huruitul acela!... apoi căutarea...

Fragment din romanul **Duminica Statuilor**

---

premiul revistei „Convorbiri literare" la concursul de poezie „Porni Luceafărul...", Botoșani, 1984

odă

Cenușă și dor mirajul cuvîntului
pe buzele tale,
de necuprins valul și țărmul
cînd amfora înserării și-a risipit
anotimpul peste ținutul iubirilor.
Reverberează dalele o vrajă,
o ritualică tăcere se petrece în noi;
femeie frumoasă, curînd vom rătăci
pe căile vîntului, tot mai mult spre
noi înșine,
cu poveri luminoase prin mireasma
de flăcări a toamnei.

solstițiu

Albă e liniștea aripilor
prin fîntînile cerului
într-o margine de copilărie.
Iată cum lacrimile tale, femeie,
topesc crinolinele valsului nuclear,
iată degetele tale cum mîngîie
mașinăria veacului,
iată cum ochii tăi
tulbură depărtările corăbierilor;
lucrătorii dorului
își pleacă genunchii
intru slava celor trecute și viitoare,
sorbindu-și clipa de dragoste
și tăcere.

cuvînt, velă, amurg

Diafan cuvînt
ca o tăcere a sferelor.
Arbore ai fi spus sau iarbă
și flori despre ai tăi dispăruți
în volutele fumurii —
inefabil gînd.
Pe atunci
frunți înălțate uneam,
enigme călătorind prin flăcări și sînge.
Lumea împrejmuia
cuta durerii și umbrele noastre
vegheau înserarea.
Neasemuite miresme, întuneric pur.
Cristal și nimic nou iubirea:
cuvînt, velă, amurg.

miraj

Vultur întemnițat într-un strigăt,
exil al uitării —
seninătate.
Mai departe și mai departe
albastrele dune — triumf și absență.
Era o vreme de ierburi,
rochia ta împovăra crinii
...Nicăieri. Pretutindeni.
Acolo marea și munții
ca o respirație a inimii —
fericit echinocțiu...
Strigătul meu te chema
ca pe o neștiută lumină
a vîrstei trecute.

poezie

Cofe de raze urca-vom ușor,
roșu, mov-ocru; e zare de foc,
vocala Timp — consoana Loc,
alb de priviri, opacă nea
ne mai dureau, ne mai durea...
E ochiul meu
și ochiul ei
desprinderea de amîndoi,
o stea din noi, o stea din zei;
Caribda, Scila și apoi
secunde — spații la puterea doi.

Victor **MITOCARU**

---

patria

Iat-o roșind dinspre fruntea aprinsă a anotimpului
ca un cîntec sortit pentru noblețe și mit
o saluta fluviul de oameni de pe marile șantiere
poate-i drumul șerpuit ca o coamă de rîu
pe care zilnic mă duceam la școală

Pe calea de sub bolta de clorofilă a orașului
tramvaiul liniștit ca zborul unei priveliști
o fereastră a blocului deschis de soare
cînd pe rădăcina umbrelor în adînc se poate vedea
corăbiile trase la chei și pînzele lor, creștet al țării
rezemînd

O ploaie de stele cade pe paloșul încovoiat
lîngă care doarme strămoșul în racla lui
ieri s-a ridicat cu umerii deasupra ierbii de sunete
cu pipa goală să cumpere pentru o vreme tutun
sau cine știe de ce mai are nevoie acest om

Nu-i nevoie să străbați un întreg bărăgan!
într-un automobil pe șosea se poate desluși
țipătul unei armonici care-și anunță nașterea
și-n jurul pachetului cu hîrtie de ziar al navetistului
cîmpia se rotește ca un anafor

o lumină întinsă în lungul sufletului se arată
ramura comprimată de seve pe care au pocnit mugurii.

cum s-au adunat morții

Cum s-au adunat morții la poarta cimitirului
și vorbesc tare de parcă ar fi o vifornită
unde nu se vede om cu om
le trosnesc oasele ca niște vreascuri uscate
călcate cu cisma de cauciuc
afară-i frig și soarele-i taurul care aruncă
singura sa putere pe aburul din nări

O membrană întinsă pe o tobă de tinichea
este cîmpul pe care singur alerg
la ceasul cînd unii se-ntorc pe partea cealaltă în somn
și visează gîngănii cu colții lucioși de oțel
într-o bucătărie bubuie oala
din care apa s-a evaporat toată
lăsată de ore întregi pe reșou
chiar puștiul a uitat-o pentru jocul de fotbal
din spatele blocului
și ca o rabiță în care s-au pus cărămizi
atîrnă pe umerii mei singurătatea în care
este de așteptat un prieten

Stoica **GĂGEANU**

---

convorbiri literare prin corespondență

■ **Decebal ALEXANDRU SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava). Accidentul** are un accent bine pus în final. Celelalte schițe sînt palide, cu semnificații minore. Fiți mai exigent.

■ **Corneliu BICHINEȚ — Vaslui.** Mitică și Didona alcătuiesc un cuplu mult uzat de literatură, de literatura proastă îndeosebi. Banalitatea — neliterară, nepremeditată — e cusurul cel mare al prozelor.

■ **Victoria CAZACU — Suceava.** Semne răzlețe de lirism, precum în „Păsările ridică aripile / nu pentru a zbura, / ci pentru a lăsa timpul / să treacă prin nori / măsurîndu-ne depărtarea..."

■ **Nuța CRACIUN — Orăștie (Hunedoara).** În general e bine. Voi reveni.

■ **CIB — București.** Mai interesantă e **Scrinul negru.** Să mai vedem.

■ **Claudia Gabriela ENACHE — Iași.** Sînt lucruri remarcabile în poezia dv., din păcate risipite într-o mult prea mare cantitate de „steril". Mai unitară este, pînă la un punct, **Egoism:** „Aruncate în scrum se zbat stelele; / Cranii ard în pletele focului. / Ochii se usucă pe sîrmă; / Mîinile sînt țintuite în piroane de ușă: / Picioarele se încalță cu sandale de nisip. / Gura scormonește în căutare de ispite; / Dinții flămînzi se mănîncă; / Răsuflarea aprinde apele". Mai trimiteți.

■ **Constantin CIOARCĂ — Borlești (Neamț).** Vă mulțumim pentru aprecieri.

■ **GH. Cobuz — Roman.** Absența unei minime culturi poetice se vede. Poezia e altceva decît punerea în vers a unor idei, sentimente, atitudini. Încercați să aflati ce e.

■ **Gh. DAMIAN — Pechea (Galați).** Nu m-ați convins.

■ **Stoica GĂGEANU — Brăila.** Versurile dv. au într-adevăr, forță. Se cere o mai atentă supraveghere a imaginii.

■ **Ioan HUTU — Arad.** Vom trimite ceva la tipar pentru un număr viitor.

■ **Vasile IFTODE — Piatra Neamț.** Am ales **Pasărea Phoenix** pentru o eventuală publicare.

■ **Augustin IULIAN — Galati.** Ceea ce ați trimis e foarte puțin, atît cantitativ cît și calitativ. Se impune ceva mai consistent.

■ **Kolea KUPELIUC — Măretia mică (Suceava).** Pilulele, jocurile etc. își aveau locul în pagina „Magazin" la care am renunțat pentru a face loc tocmai literaturii tinerilor. Publicăm proză umoristică, bineînțeles în aceleași condiții de calitate ca și restul prozei.

■ **Vasile M. — Iași.** Versificații naive și unele ezitări în ce privește folosirea limbii române.

■ **Nadiv ORIN — Schela Cladovei (Mehedinți).** În afară de pseudonim nimic nou, din păcate.

■ **PAPIRUS — Suceava.** Deconspirați-vă identitatea și apoi stăm de vorbă. O eventuală publicare impune acest lucru.

■ **Valentin POPESCU — Tg. Jiu.** E bine să te confrunți în cenaclu. Ești la vîrsta la care se pot schimba multe lucruri în bine. Dacă asa va fi (deocamdată ești crispat, stîngaci), vom vorbi și despre debutul în revistă.

■ **V. SIMPLITA — Focsani.** Dincolo de un anume sentimentalism romanțios se reține **Ca o lumină,** cel puțin o primă parte: „Bîntuiau ploile prin păduri / și era bine / tăcerea învinețea săbiile serii / ca într-un declin / de sentințe iarba / cernea în palme cristale de lut / și murmura lemnul sub seve / ca o lumină se aruncase / în văzduh stolul de cuvinte..." Ceea ce urmează explicitează inutil ceea ce sugerați mai înainte.

■ **Constantin SÎRGHI — București.** Am citit cu atenție și nu am putut reține nimic, afară de unele improprietăți de exprimare: „Te regăseam acolo între ape, / unde veneau bondarii să se-adape [?] și norii, soarele și apa toate, / erau în păruți [?] cu inelele buclate".

■ **Cătălina VALENTIN — Timisoara.** Alege din ce-ai scris opt-zece texte, cele mai bune, se înțelege, și trimite-mi-le. Ca să putem sta de vorbă.

■ **C. VIERU — Bucuresti.** Sînt obligat să vă spun cîteva lucruri în afara poeziei (dar obligatorii și pentru ea): se scrie **creează** și nu **crează,** de **aceea** și nu **de aceia, gheată** și nu **ghiată;** subiectul și predicatul se acordă (și) în număr (e corect deci „Lucrurile cu rost / Ce au să mai fie" și nu „Ce are să mai fie"); între subiect și predicat nu se pune virgulă (deci: „El știe" și nu „El, știe"). Trageți singur concluziile.

■ **George ZĂPADĂ — Cîmpina.** Am reținut un singur vers: „Oh! moarte, tu, jivină stacojie".

■ **Elisabeta ZILAC [?] — Oradea.** N-am reținut nimic.

Daniel **DIMITRIU**

poșta „argonaut"

■ **Bogdan Constantin DIACONU — Bacău.** Mai trimiteți pentru a putea alege ce e mai bun. Scrieți-mi despre activitatea cenaclului, voi încerca s-o prezint în „Argonaut". Invit și pe colegii dv. să ne scrie și să scrie pentru supliment.

■ **Josef GALL — Tîrgu Mureș.** Răspunsul de mai sus e valabil și pentru dv.

■ **Radu MUNTEANU — Ploiești.** Sînt binevenite orice aprecieri asupra „Argonautului". Am reținut cîteva sugestii interesante.

■ **E. N. — Bistrița.** Voi încerca să vă completez colecția.

D. D.

dușan mitana (cehoslovacia): acul

Nu mi-am cunoscut tatăl. A plecat pe cînd aveam doi ani, ne-a părăsit și nu l-am mai văzut niciodată. Pe mama nu mi-o amintesc. A murit cînd nici nu se împlinise un an de la plecarea tatei și deoarece n-am cunoscut-o, totdeauna mi-am închipuit-o frumoasă și desăvîrșită rămînînd pentru mine misterul care-i esența oricărei frumuseți.

După moartea mamei am trecut din mînă în mînă. Rudele ei s-au purtat corect cu mine, pe deasupra n-au pretins nici un fel de recunoștință; s-au mulțumit cu satisfacția de a fi reușit să trezească în mine ura față de tata. Mi-am dat seama foarte repede de ceea ce urmăresc și ascultător le-am venit în întîmpinare; am afișat o atît de încăpățînată înverșunare în ceea ce-l privea pe tata, încît drept răsplată mi-au înlesnit studiile superioare. Strădaniile rudelor mamei au avut un efect contrar celui scontat — dacă n-ar fi făcut din el cel mai mare ticălos, tata mi-ar fi devenit un străin și nu l-aș mai fi urît (nu înțeleg cum poți avea aversiune pentru un om pe care nu-l cunoști), mi-ar fi rămas indiferent. Așa însă, pur și simplu, rubedeniile au izbutit să-mi trezească interesul pentru acest tată necunoscut, interes care s-a transformat cu timpul într-o autentică simpatie.

Rudele și-au înțeles eroarea abia atunci cînd eram deja student în anul I, mai exact în clipa cînd au descoperit că am început să mă ocup de literatură. Acesta a fost sfîrșitul, deoarece a ieșit la iveală asemănarea cu tatăl meu, confirmîndu-li-se temerile secrete că am moștenit genele lui maladive.

Tata a fost preot, dar pe la treizeci de ani a început inexplicabil să bea și să scrie versuri. Cînd a vrut să-și citească poeziile din amvon, indignarea enoriașilor a fost atît de puternică, încît biserica s-a văzut obligată să-l concedieze. Una dintre poeziile lui s-a păstrat, enoriașii mi-au citit-o de multe ori, drept avertisment. Se intitula **Speranța Căutătorului** și suna astfel: Cînd vei ajunge la capătul drumului / ai să pătrunzi în adîncul pămîntului / și vei înota în ape subterane. / Descoperi-vei misterul profunzimilor / atunci văzînd cît e de simplu. / Acolo rădăcinile-s corăbii pentru urmași. / Nu-ți fie teamă, vei ajunge la capăt.

Nu m-a mai mirat faptul că biserica s-a dispensat de serviciile lui: nu dădea credincioșilor nădejdi prea mari în privința unor schimbări fericite în viața de apoi. Într-o seară a plecat la circiumă și nu s-a mai întors vreodată. Următorii șaptesprezece ani n-a mai dat vreo veste dar noi mai aflasem cîte ceva despre el. Niște flăcăi din satul nostru îl întîlniseră la Ostrava: se angajase într-o mină și nu voia să audă de schimbarea locului de muncă. Cînd am împlinit nouăsprezece ani am primit de la el scrisoarea următoare:

„Băiete, probabil gîndești că nu am dreptul să-ți scriu dacă omitem unica circumstanță de a te fi procreat. Dacă nu m-am îngrijit de tine în toată viața pe care ai trăit-o pînă acum, asta nu înseamnă însă că nu m-am gîndit la tine și nu te-am iubit. Poate că cea mai bună dovadă a dragostei și grijei mele este tocmai aceea de a nu mă fi preocupat de tine. Dacă m-ai fi cunoscut, ai înțelege că fraza precedentă nu este, din păcate, un paradox. Dar să trecem peste asta, n-aș vrea să crezi că am simțit nevoia de disculpare. Am ales ceea ce am ales și vreau să-mi urmez alegerea pînă la capăt, deoarece consecințele sînt ultimul refugiu pentru cei care s-au înșelat.

Îți scriu pentru că ți-am citit într-o revistă povestirea și vreau să te previn. Consider că te macină ceea ce m-a măcinat și pe mine — complexul salvării altora. Acest complex m-a împins spre teologie, m-a urcat pe amvon, m-a izbăvit de credința în dumnezeu, m-a obligat să scriu poezii, a făcut din mine un alcoolic, m-a coborît în mină unde, în sfîrșit, mi-am găsit pacea sufletească. Așa stau lucrurile, băiatule, alcoolic am devenit din cauza pasiunii pentru salvarea sufletelor. Am început să beau nu dintr-un soi de neputință, ci pentru ca să-mi păstrez omenia. Mă chinuia un lucru: cum de-a creat cel de sus totul atît de desăvîrșit și numai cu omul a dat greș? De ce? Cum a fost posibil? Nu te-ai gîndit niciodată la această problemă? Eu da. Adesea și îndelung, foarte îndelung. Și am ajuns la această concluzie: dumnezeu l-a creat pe om în delir. Era beat criță. Înțelegi? Ne-o dovedește și ziua a șaptea zi de odihnă. Cum să aibă nevoie o ființă atît de desăvîrșită de odihnă? Nevoia de repaos, la urma urmei nu este un atribut divin. Dar această divinitate trebuia să se odihnească — să-și revină din amețeală. Pricepi acum de ce am început să beau și să scriu. Am vrut să intru eu însumi în starea Creatorului, să cunosc delirul, atunci putînd surprinde unde-i strecurată greșeala. Să o aflu și să o îndrept. Este dureroasă motivația, dar așa m-am înșelat. Ar fi trebuit mai bine să studiez matematica, fizica, chimia sau biologia. Căci așa stau lucrurile, băiete. Închipuiește-ți, de pildă, matematica este capabilă să-ți ofere o dovadă foarte exactă a existenței neantului. Pricepi? Asta-i poezia. Teoria relativității, teoria antimateriei. Poezie, băiete. Cele mai exacte teorii sînt și cele mai iraționale. Cea mai exactă cunoaștere este magie. Cel mai exact model îți poate apare în vis. Aceasta-i poezia, băiatule, aceasta-i poezia! Cunoașterea este groaznică, ea grăbește sfîrșitul. Cînd totul se rezolvă vine capătul. Oamenii nu vor mai avea de ce să trăiască, căci o lume lipsită de taine este inumană. De asta ne temem, cu toate acestea aș dori să ajung la clipa cînd se va dezvălui modelul suprem, final.

Un soi de curiozitate pasionată îi gonește pe oameni chiar dacă-și dau seama că pe această cale îi așteaptă o primejdie ce poate fi fatală. Curiozitatea și setea de desăvîrșire. (Poate că desăvîrșirea este măsura libertății). În orice caz desăvîrșirea este o satisfacție. Să spunem, viața mea: am rătăcit prin ea ca într-un labirint, niciodată însă n-am cunoscut, nu s-a trezit în mine senzația disperării. Dimpotrivă, totdeauna m-am socotit perfectibil. Nu era nici o ieșire din căutarea asta. Așadar, curiozitatea, setea de desăvîrșire și cutezanța. O cutezanță plină de spaime. Cutezătorul nu ignoră prăpastia, se teme de ea, dar cade în ea — atunci o cercetează și o învinge. Probabil că acolo se ascund marile curiozități. Cea mai mare putere asupra noastră o are curiozitatea; cînd pune stăpînire pe om, acesta sare de pe acoperiș ca să descopere că n-a știut să zboare.

Cunosc un astfel de exemplu:

Bunicul meu și străbunicul tău a fost zidar. Și-a ridicat singur casa în care am trăit cu toții, cu propriile mîini și cu dragoste, de la temelie și pînă la acoperiș, ca să aibă de unde să cadă în timp ce bătea ultimele drănițe. „A zburat ca o pasăre bătrînă cu aripile frînte", așa o rostit mama, acoperindu-l pe bunicul cu rogojina în care adusesem fîn din grădină. De atunci am visat mereu că zbor și uneori mă îndoiesc serios de faptul că omul ar proveni din maimuță. Mai curînd dintr-o pasăre. Gîndești că bătrînul a căzut de pe acoperiș din întîmplare? Nicidecum. A sărit ca să afle dacă nu i-au crescut cumva aripi. Așa-i băiete, străbunicul tău a fost un mare curios, de la el moștenim noi păcatul ăsta.

Tatăl meu și bunicul tău a fost croitor. Cosea haine cum se scriu versurile — în extaz. Punea inimă în fiecare împunsătură de ac, medita îndelung la fiecare saia, ca un poet care caută acel unic și necesar cuvînt; cîștiga foarte puțin, dar hainele cusute de el erau desăvîrșite. Cînd avea șaizeci de ani s-a așezat pe un ac. Mi s-au împlîntat în memorie cuvintele cu care doctorul Kristofik, vechi admirator și client al tatei a definit cauza morții: „Decesul s-a produs în urma străpungerii inimii cu un ac intrat prin partea posterioară a corpului: acul propriu intrat în propria circulație sangvină și purtat astfel pînă la propria inimă. Doctorul Kristofik scria aceste cuvinte clătinîndu-și capul a nesiguranță. Iar eu am socotit pe atunci actul lui de deces ca o glumă nedreaptă, ca o ironie cinică și rea. Nu știam încă pe atunci că este vorba de ceva înnăscut, nu știam că fundul tatălui meu și acul erau dirijate de legile nescrise ale neamului nostru. Asta-i, băiete, bărbații din familia noastră au murit totdeauna de pe urma a tot ce au iubit mai mult.

Simt că acul care se înfige în fundul fiecăruia dintre noi imediat după naștere se apropie și de inima mea. Poate că de aceea îți scriu. N-aș vrea să mor, dar ce să-i faci, acul e ac.

Acum aș vrea să-ți scriu despre alte treburi obișnuite. Toate cele înșirate mai sus au fost poate o pălăvrăgeală, deoarece mi-este teamă de cum ai să primești cele ce urmează. Este un lucru pragmatic și, dacă poți, ia-l ca atare, încearcă să lași de o parte scrupulele morale. În toți acești ani am adunat ceva bani pe care acum i-am trecut pe numele tău la o bancă din Bratislava. Din punct de vedere juridic și formal totul este în regulă, mă tem însă să nu te înfierbînți și să refuzi donația. Îți înțeleg sentimentele, dar am încercat să te lămuresc de ce am procedat așa cum am amintit în partea de început a acestei prime și ultime scrisori pe care ți-o trimit. Dacă nu vei primi banii, am dispus să fie înmînați oamenilor care te-au crescut.

În întuneric, praf și huruit să dobîndești cărbune — aceasta îți este soarta dacă crezi cumva că scrisul este important pentru tine. Răsplata-ți va fi una singură: speranța că cineva va transforma cărbunii tăi în cenușă, ca să-i fie ceva mai cald în lungile nopți geroase.

Trăiește cum vrei și cum poți, asta-i singura mea poruncă.

Tata.

P. S. Acum mi-a trecut prin cap că acel model suprem, desăvîrșit nu trebuie să se arate de-adevăratelea. Poate că este de mult descoperit în cunoscuta replică shakespeariană".

Scrisoarea tatei a dezlănțuit în mine un haos. În prima clipă după terminarea lecturii am vrut s-o introduc într-un plic și s-o trimit retur, noaptea însă mi-a făcut ordine în cap, scoțînd la suprafață o mulțime de cuvinte pe care aș fi vrut să i le scriu și mi-am dat seama că n-aș putea să le aștern într-o scrisoare obișnuită, chiar înșirînd sute de pagini. Am resimțit nevoia imperioasă de a-l întîlni. Deși nu ne adresasem niciodată vreo vorbă, aveam senzația că în tot timpul care se scursese noi doi am dialogat neîntrerupt în tăcere. Trebuia să mă întîlnesc cu el, trebuia să-i văd chipul, să-i ating mîna, ca să mă încredințez că există aievea.

Dimineața am căutat adresa expeditorului, dar nu era. Nici în scrisoare, nici pe plic.

După două săptămîni am primit o telegramă: „Tatăl Dumneavoastră a murit de infarct".

Atît, din nou fără adresa expeditorului.

Traducere de
Natalia CANTEMIR

george luis borges

artă poetică

Să privești rîul făcut din timp și apă
Să-ți amintești că timpul e alt rîu,
Să știi că noi ne pierdem ca un rîu
Și chipurile ni se duc ca și o apă,

Să simți că veghea e alt somn
Visînd a nu visa iar moartea
Ce carnea ne-o înspăimîntă e chiar moartea
De fiecare noapte, ce se numește somn.

Să vezi în zi și-n an un simbol
Pentru ale omului zile și ani
Și să preschimbi ultragiul șirului de ani
În muzică, în murmur și într-un simbol,

Să vezi în moarte somnul, în asfințit
Tristeți de aur, astfel e poezia,
Nemuritoare și săracă. Poezia
Mereu se-ntoarce ca zorile și ca un asfințit.

În faptul serii uneori un chip
Spre noi privește din fundul de oglindă;
Va trebui arta să fie asemenea oglindă
Ce nouă ne revelă propriul chip.

Se zice cum că Ulise, sătul de a vedea minuni,
Plînsese de iubire, zărind a sa Itacă
Modestă, cu plaiul înverzit. Și arta este o Itacă
Cu verdea ei eternitate, și fără de minuni

La fel este ca rîul cel fără de sfîrșit
Ce trece și rămîne și e cristal dintr-un același
Heraclit inconstant, mereu același
Și altul mereu, ca rîul cel fără de sfîrșit.

celălalt tigru

And the craft that createth a semblance*
Morris: "Sigurd the Volsung" (1876)

Mă gîndesc la un tigru. Penumbra exaltă

Vasta Bibliotecă laborioasă
Și pare că rafturile ei le îndepărtează;
Puternic, inocent, însîngerat și nou,
Va merge prin pădurea și prin dimineața lui
Intipărindu-și urma în mîlosul
Mal de rîu al cărui nume nu-l cunoaște
(În lumea lui nu-s nume nici trecut
Nici viitor, și certă e doar clipa)
El va parcurge barbarele distanțe
Adulmecînd în împletitul labirint
Dintre mirosuri mirosul zorilor
Și pe acela desfătător al cerbului dorit.
Printre linii de bambus descifrez
Dungile lui și-i presimt oasele
Sub pielea splendidă vibrînd.
Zadarnic ni se interpun convexele
Mări și pustiuri planetare;
De-aici din casa mea, din acest port îndepărtat
Al Sudului American, te urmăresc și te visez,
Pe tine, tigru de pe malul Gangelui.

Sporesc umbrele serii în sufletu-mi și mă gîndesc
Că tigrul vocativ din versul meu
E tigru de umbre și simboluri,
O serie de tropi literari
Și date de enciclopedie
Iară nu tigrul fatal, funesta podoabă
Care, sub soare ori sub luna schimbătoare,
Își împlinește în Sumatra sau în Bengal
Rutina de amor, de trîndăvie și de moarte.
Tigrului de simboluri eu i-am opus
Pe cel adevărat, pe cel cu sînge cald,
Acela care decimează tribul de bivoli
Și astăzi, 3 august al lui 59,
Își alungește pe pajiște greoaia
Umbră, dar simplul fapt de a-l numi
Și de a-i presupune circumstanța
Îl face ficțiune de artă și nu creatură
Însuflețită din cele ce umblă pe pămînt.

Un al treilea tigru vom căuta. Acesta
Va fi asemeni celorlalți o formă
A visului meu, un sistem de cuvinte
Umane și nu tigrul vertebrat
Care, dincolo de toate mitologiile,
Calcă pămîntul. O știu bine, dar ceva
Îmi impune această aventură nedefinită
Nesăbuită și antică, și perseverez
A căuta în timpul serii
Pe tigrul celălalt, pe acela ce nu este în vers.

*) Și arta care creează o asemănare.

Traducere de **D. DIACONU**

anul internațional al tineretului:

literatura pentru copii

microinterviu cu sofia a. nicolaeva, redactor la „detskaia literatura"

Sofia A. Nicolaeva este redactor la revista „Detskaia literatura" din Moscova și a fost, de curînd, oaspete al redacției noastre. I-am pus, cu acest prilej, cîteva întrebări în legătură cu literatura pentru copii (revista la care lucrează se ocupă în primul rînd de problemele de critică și teorie ale literaturii dedicate copiilor), la care a avut amabilitatea să ne răspundă.

— Credeți că există o deosebire între literatura pentru copii și ceea ce se înțelege la modul general prin literatură?

● **O diferență există. Literatura pentru copii poate să surprindă toate aspectele vieții dar este, în primul rînd, o modalitate de exprimare. La noi se discută foarte mult despre condiția literaturii pentru copii. Poate că părerea cea mai îndreptățită este aceea că scriitorul care se dedică acestei literaturi trebuie să aibă o anume trăsătură nativă în talentul său. E vorba, cu alte cuvinte, de un talent specific. Acest autor trebuie să sesizeze acel sîmbure specific vîrstei care are darul să plaseze orice problemă (inclusiv problemele dificile ale eticii sau cele sociale) în conștiința tinerilor cititori. Problema principală care se ridică este aceea a vîrstei căreia i se adresează această literatură. Pentru fiecare categorie de vîrstă e necesară o precizie a adresării care o diferențiază de literatura privită la modul general. Nu trebuie uitat însă că literatura pentru copii e o componentă a marii literaturi, e legată de aceasta așa cum e legat fătul de mamă prin cordonul ombilical, ea trăgîndu-și seva de la marea literatură. Mark Twain spunea (citez aproximativ) că o carte scrisă pentru un copil de 13 ani trebuie să fie interesantă pentru toți cititorii. Deci, deși adresată precis vîrstei de 13 ani, ea trebuie să fie literatură, să intereseze pe toată lumea și, reciproca, dacă nu-i adresată precis unei vîrste ea nu va interesa pe nimeni.**

— Putem vorbi, ținînd seama de aceste particularități, de criterii specifice în aprecierea literaturii pentru copii?

● **Nu. În apreciere trebuiesc folosite exact aceleași criterii pentru ca orice creație artistică. Altfel literatura pentru copii nu va avea consistență și se va degrada. Bineînțeles în această literatură există anumite cerințe care primează. În primul rînd ea trebuie să educe și această calitate a ei e, poate, amplificată față de alte opere literare.**

— Nu există și riscul, în cazul acesta, căderii în didacticism?

● **Pericolul e real. Dacă opera e slabă, pericolul e cu atît mai evident și cartea devine plictisitoare, didacticistă și pur și simplu își pierde șansele de a fi citită. Cînd vorbeam despre această sarcină a literaturii pentru copii nu mă gîndeam la un mesaj „adăugat" țesăturii artistice, ci implicat în epica operei, în sistemul ei de imagini ș.a.m.d., exact la modul realizării literaturii pentru cei mari. Cînd mesajul devine o trăsătură exterioară evidentă, opera e sortită căderii și tocmai scopul ei educativ nu mai este atins.**

— Avînd în vedere particularitățile literaturii pentru copii se poate vorbi, în cazul acesta, de două istorii literare distincte, una a literaturii în general și alta a literaturii pentru copii?

● **Da. Cred că da.**

— Înseamnă atunci că e vorba de două literaturi diferite?!?

● **Nu atît de două literaturi diferite, cît de două părți componente ale aceluiași întreg. Ele se dezvoltă paralel, parcurg etape specifice. Literatura pentru copii a apărut mai tîrziu. Literatura sovietică pentru copii, de exemplu, a apărut după revoluție, la Leningrad, apariția ei fiind legată de o pleiadă de scriitori în frunte cu S. Marșak, Kornei Ciukovski ș.a.**

— Literatura pentru copii, avînd în vedere caracteristicile ei, nu e sortită să se limiteze la anumite formule artistice pe care literatura le-a depășit — să spunem, de exemplu, nu e prea legată de un fir narativ, de personaje etc.?

■ **Într-o anumită măsură, da. Aici apare acel specific al literaturii pentru copii. Vorbesc, desigur, în primul rînd despre literatura de acest gen care se scrie la noi. Dar nu e numai puțin adevărat că și literatura pentru copii se îmbogățește cu noi procedee: ea se intelectualizează, de multe ori elementul de aventură trece în psihologie, în problematica morală ș.a.m.d. Aproape întreg anul care a trecut am purtat în revista noastră o discuție la care au participat scriitori de toate categoriile și critici, o discuție despre calea pe care ar trebui să o urmeze literatura pentru copii. Calea lui Stevenson sau a lui Sterne? Adică linia narativă, cu predilecție spre aventură, sau cea psihologică? Chiar așa se și numește unul din articole: „Stevenson contra lui Sterne". Majoritatea participanților la discuție au ajuns la concluzia că ar fi bine să se îmbine cele două direcții. O altă problemă pe care am discutat-o este aceea a personajului pozitiv. O anchetă la care au participat un mare număr de cititori a dus la concluzia că eroul pozitiv trebuie să fie eroul contemporaneității, un erou complex, nu unilateral.**

— V-aș ruga să-mi spuneți, în încheiere, care sînt scriitorii pentru copii din literatura noastră cei mai cunoscuți în țara dv.?

● **Constantin Chiriță, Mircea Sîntimbreanu, Viniciu Gafița.**

REPORTER

Redacția: Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție:
Redactor șef: **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție: HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar: lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23326.

34737

I. P. Iași — cd. 1055